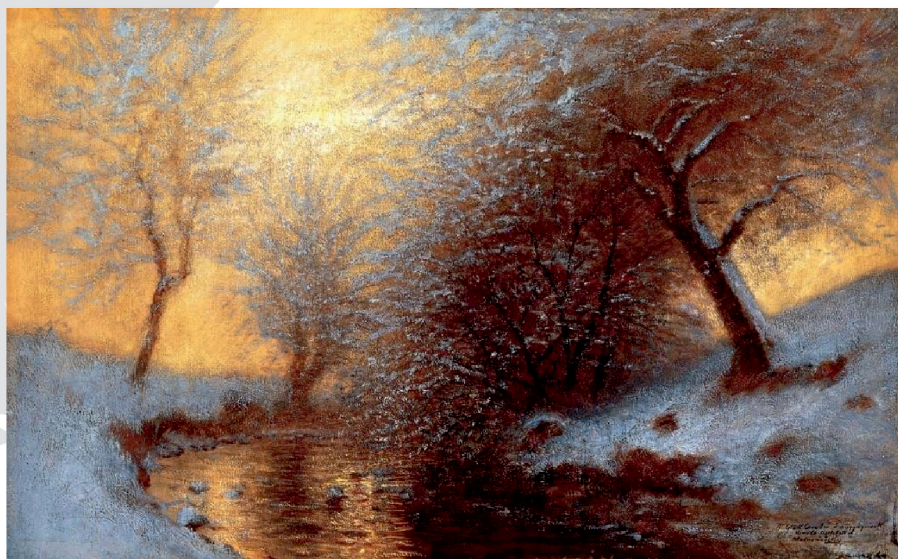

Irodalmi Jelen

XXI. évfolyam, 231. szám

2021. JANUÁR

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Kis Petronella** (kritika),

Szőcs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,**
Méhes György, Szőcs Géza

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ (1852–1919)** festménye

Az indiánok nem hagynak cserben minket

Az Irodalmi Jelen szerzői SZŐCS GÉZÁra emlékeznek személyes hangú költeményekkel, parafrázisokkal, a költő ihlette verstovábbgondolásokkal. Lapunk felkérésére számos olyan fiatal alkotótól is érkezett vers, akik költészetére nagy hatással volt az Irodalmi Jelen örökös munkatársa, a magyar kortárs költészet kimagasló alakja.

Mezey Katalin

Járnak köztünk

Szócs Géza emlékére

*Járnak köztünk álruhás királyok,
úsznak köztünk olvadó jéghegyek.
Lábnymukat utóbb megtaláljuk,
és összegyűjtjük a meséiket.*

*Nem hiszem, hogy könnyű géz az álom,
és begyógyítja a nehéz sebet.
A gondolat csupán egy villanás,
ha elillan, a nyomát ütheted.*

*Ha szellemképes szavakat találsz,
vajon az adásban van-e hiba,
vagy a szellem csak így jár mifelénk,
készülékünk másként nem veszi be?*

*A megfejtés papíron egyszerű,
köznapi ésszel is megértheted.
Járnak erre álruhás királyok,
úsznak erre olvadó jéghegyek.*

Böszörményi Zoltán

Szócs Géza-apokrif

*Visszavárlak, visszavár
Pápua vagy Kolozsvár,
ha vetkőznek a hajnalok,
a csillagokra hajolok.*

*A zöld bőrfotelben
szendereg a délután,
mellette egy taliban,
zörgeti az álmok ajtaját.*

*De a fények fürge lények,
tudják, ki mire vár,
számócaízű hajnalvár.*

*Halkan zokog, némán sír
holdtöltekor Raszputyin.*

*Ködlevelek a halak útján,
hol ezer jelmez, álarc készül,
hazug halak, ármányhalak,
ferdítgetnek bőszen, vigéciül.*

*Bőbeszédű november,
kígyó-reményt vermel,
látja ezt a remember,
nahát, ilyen az embör?*

*És így kiált fel a világ:
De halálos e karnevál,
elszabadult egy miazma,
a lányodra és fiadra!*

Ici, le masque est obligatoire

Orbán János Dénes két verse

Sz. G.-etűd

*Mi csillog szemed ablakán?
Ki kandikál az ablakon?
Itt hagyhatom e villanást?
Mellényzsebembe rakhatom?*

*És ki játszik a zongorán
a fehér lábú fák alatt?
Te kísértesz? Vagy ők, a holtak?*

*A vér, a sírok, a kőkeresztek?
Te lehetsz csak, ti nem lehettek...*

*Te lehetsz az, más lehetetlen,
mi vagyunk az ország,
mi ketten.*

*Hajók, repülők, vonatok,
csak te vagy rajta,
csak én vagyok.*

*És az erdőben a medvék,
a folyónál a sellők
a vízesés-szobában.*

*És ott vagy, ott kell lenned,
és pókháló-ruhád van.*

*Ott vagy, és szövöd ingem
kétszemélyes hazánkban.*

(Részlet a *Páthosz temetése* c. költeményből, 2000)

Ad poetam Mundi Novi

(Egy újvilági költőhöz)

vagyok, mint minden ember,
amilyen te is voltál,
feje fölött más csillagokkal.

(Jorge Luis Borges: *Az első magyar költőhöz*
Szőcs Géza fordítása)

*E néked múltbéli pillanatban
(mely annak is titok, ki krónikát
százával olvas át, és egy osszáriumban,
a koponyák közt ismerősre bukkan,
és átlátja régmúlt korok talányos
szerkezetét) tán csillagképletek
fednék föl neved, és haruspicium
sejtetné arcod, árnyam a jövőben,
és nem tudhatom, mily folyók vizén
fog alakod tükörre lelni – ha ígém
hús-vérré válik, sajtó testeddé –,
mily fegyverek, vezérek, mily hitek,
a Mundus Novus minő fényei
ihletnek téged első énekedre.
Éjszakák és tengerek gyűlnek közénk,*

századévek nagy változásai,
 és birodalmak és a délkörök
 és vérvonalak és mennyi-mennyi vér,
 de valami az időkön átöröklük:
 rejtélyes szerelme a szavaknak,
 melyek hangok és jelképek ruhái.
 E pillanatban magány és halál van
 (mire leírom, múlt lesz nekem is);
 mint hajdanán az íász Éleában,
 gondolatom a jövő felé feszítem,
 és célba ér nyilam, de mindhiába,
 ha fennakad minden időatomban
 (bár végtelen sok véges összege
 nem biztos, hogy csak végtelen lehet).
 Új poéta, új ég alatt, az új világban,
 invokállak e versben, légy az Egy!
 Félúton a meggörbített időben
 találkozunk, egy lélek, két halott,
 de számodra is csak az maradhatok,
 mint esendő önmagamnak: fenség,
 észak-fok, titok, idegenség,
 és minden, mit még Isten adhatott.
 És aki te is leszel, az vagyok!

Notatio

Georgius Ludovicus Borges újvilági hispán poéta és
 könyvtáros *Ad primum poetam Hungarorum* (A magyar-
 rok első költőjének) címet viselő episztolájára egy helvéci-
 ai librariumban bukkant rá Geovitsas, ismertebb latin ne-
 vén Geysa Socius, a claudiopolisi (de saját állítása szerint
 memphisi) származású kései humanista. Személyesen
 adta át a már súlyosan beteg Janusnak, ki *Időt* és fáradsá-
 got nem kímélve, feltehetőleg néhány nappal a halála előtt
 válaszolt...

(Részlet *A költő, a ringyó és a király* – Janus Pannonius
 apokrif költeményei című műből)

Farkas Wellmann Endre

A hattyús ember

*Most eső esik, eláznak mind a hattyúk.
Minek is mondom? Meghaltál. Hagyjuk.*

*Valamikor, egyszer, régen
egy költő élt a Sétatéren
az avarban pár régi lábnyom
– nem látta senki, most sem látja –
a tó fölött egy ottfelgett ének:
a hattyú-lét sikoltó krónikája
olykor még hallható,
olykor még ott neszez,
nézi a park, a fa, az utca,
hogyan Sz. G. hol van? Ő sem ez!
Kié e sors? Nem az ő sorsa!
Jaj, nem ez!
És érzéketlenül, ahogyan mindig
átcsörtet a hattyúéneken
egy villamos,
és nem látja már a költőt az utca,
a park, a fa, a haldokló Szamos.*

Lőrincz P. Gabriella két verse

Zománc

Szöcs Géza *Vers a végtelen programokról*
című versére

*A programok alatt versek vannak
A versek alatt kis és nagy szerelmek
Meg óceánok és újra programok
Takaróját mindig lerúgja a gyermek
De asszony vagy férfi lesz mire újra betakarod
Nem számítanak csak a programok
Csak a szerelmek
Mit sem érnek az óceánok vagy a partok
A mi szerelmünk alatt is ott van egy másik szerelem
S a programunk alatt újabb program
Nézd velem*

A sínek igazsága

Nem.

Mehet.

Így.

Tovább.

Minden tagadás három betűjével továbbviszed a gondolatot és az ígyből úgy lesz. És tovább zakatol a vonat velünk. Vonattal utazni semmihez sem fogható dolog. Egyszerre kényelmetlen és jó érzés. Rágyújtani és lesni, hogy jön-e a kalauz, és megbüntet-e, az olyan, mint egy gyermekkori csínytevés. Mint becsöngetni egy kapucsengőn, és elfutni, aztán félni, hogy kiderül. A régi dohányzóknak kijelölt kocsik hiánya megsebesítette a sok órás utazást,

mint a kocsmák bagószag nélkülisége, mint egy kiherélt állat. A görnyedt, vén kérdőjelek a vonatzakatolásban, a sín párok és a ránehezedő kerekek súlya alatt makacs pontokká igazodnak. Kiderül, hogy igaz volt-e a hallgatás, hogy valóban ízlett-e anyánk leve, vagy csak hiányzik, mert azt szoktuk meg, de a szomszéd anyja jobbat főzött. A mocskos vonatablakra már nem lehelsz, és már rég nem rajzolsz az ujjaddal szívecskét, de emlékszel még rá, hogy milyen érzés volt. És a büfékocsira is emlékszel, a szagokra, a folyton változó részekre, ahogy imbolyogtak mosdóba menet. Megy még, de érzed, hogy nem mehet így tovább. Oda kell érni, ahol beteljesül az összes ígéret, ahol a helyére kerül az összes pont, és minden részeg még többet ihat. Ahol az utcasarkok megtisztulnak hajnalonta, és a váróteremben mindenki boldog. Előbb utas vagy, majd vonat, aztán lassan kerék, pont, végül sín, és akkor ott, a terhek alatt igazítod a kérdőjelet ponttá.

Benyhe István

Madarak, hattyúk kavarognak

(Szócs Géza emlékére)

„Leüthetsz. Én nem ütök vissza.
Az én kezem gyöngye a rosszra.
A hulló test helyén leüthetetlen
erősen áll az én igazi testem.”

(Székely Magda)

*Ólmos ég felettünk, mintha Gutenberg
ólombetűiből olvadt tenger
ömlene szét a nekünk jutott földön,
benne a kérdőjelek, mint viharszemcsék
töltik meg a szürke, háborgó medencét.*

*Hiába a gyűrűbe foglalt végtelen,
az ónixban úszó meteor aranypereme sem
vághatja át, amit a köd hoz ólomnyállal,
mint az ég hattyúival versengő sörétraj.
Miféle csatárlánc? Mi söpör itt végig, mint egykor
Róma holtát idézőn, égből terítve rá temetőt?
Bús idők járnak a hosszú tél előtt,
nem sejtjük, az idő üdv vagy glória,
s végképp nem, hogy miért idegen
a boreális ködből párolt ideológia.*

*Hattyút hív, etet, ki változásra vár,
s a fecske elhagyja otthonát,
láttára a gólya riadót kelepel,
s a költő is sóhajt: itt és most essem el?*

*Az Erdőn-túl és -innen zaklatott madarak,
feldúlt fészükük fölött, mint szálló lőlapok,
pernye szárnyaikon, ahogy a lankadó akarat
még sodorja őket a fagyos szélben,
látnak, de nem emlékeznek mégsem.*

*A kisebb s a nagyobb rossz viharba csavartan
tornádót kavar a mélyben s a magasban,
ahol a szív fecskéitől az ég már nem tiszta,
ahol a vihar a két hattyút sodorja,
ahol az üdv az időben kavarog,
és lehullanak e felrepült nagyok.*

*A költő szól: magamra zárom a jelent.
Komor nyilát a sötét égre röpíti,
látatlan is érzi, telibe talált;
nyakában nyilával egymásra tekint
és lehull a két madár.*

*Itt a pilisi völgyben a csend remeg,
mint századokon át az iktári Bethlenek
remegtek, ha az égre s címerükre néztek,
mert eléjük is köd állt, hogy meg ne lássák
fuldokló világunk vére szivárgását.*

*A tenger sirályt áraszt, észak hattyút küldött,
elűzött kerecsen, holló, múlt századok
varjai még lakják a romos várkokot...
Omlott meredélyek, lakótornyok csonkján,
vén regösök álmán portölcsér kavargog.*

*A költő fölébe száll. Mögötte övéi.
Hol vagytok most riadót gágogó ludak?
A város, a völgy, a legyőzöttek csöndje
vallat, s csőrünk vagy nyakunk próbálja
késük élet? Csönd, vagy véres tollak?
Ott fenn az égen, itt lenn a mélyben,
a három valóságot metsző ősi tengely
köriül e lét mágnestűje fordul,
s úszik, mint a lélek a megszentelt olajban,
a költő álmában. Ő tudta, hulló testét
az avar alatt a föld lakói csak keressék,
táplálja, mit a világ nekik nevelt, de álma
elhagyva a hattyúk és sirályok terét,
angyali szárnyakon már messze jár,
és az új szelek dalából ébred, amelytől
a föld az ég fölébe száll,
s a fáradt alvó rög égi magjára vár.*

Ladik Katalin

Fénytömbök fogságában

*Sárga virágok falából
nézel rám a vakolat alól.
Hívsz, lépjek közelebb,
az én arcom is ázzon el e falban
miként örültsége hazádnak,
e szétfoszló, sikoltozó plakátnak.*

Vörös István

Fuga az erdőn túlról

egy Szőcs-ballada környéke

„Az erdőn túlra mentem,
kaszáljak rozmaringot.
Hol a nap felülről süt,
hol a szél alulról fú,
s rezedát, vasfűt ringat,
ott várlak délben, asszony,
a szél ott alulról fú,
a nap ott felülről süt.”

*Az erdőn túlról jöttem,
a rozmaringgal harcra
keltem. Rémisztő óra,
hol a nap alulról süt,
hol a szél felülről fú,
nyugodt ideget ringat,
ott várlak délben, élet,
a nap ott alulról fú,
a szél ott felülről süt.*

*A szél süt az arcomba,
a napszél hátrafújja
a kométák loboncát,
világgá átváltoztat.
A változás világa
rezedát, vasfűt ringat,
az acélfák kitornek,
gyémántablak bezúzva.*

*A léten túlra mentem,
kaszáljak kisbolygókat.
Hol a nap belülről süt,
a szél a semmiből fú,
a csillagfűrt elringat,
ott várhat férfi, asszony,
a szél a semmiből fú,
a nap ott belülről süt.*

*Süss le rám, süss le, élet,
halál, ne fújj át rajtam,
másvilág, ne hívjál be
még a szolgahadadba,
kik erdőn s léten innen
hagyják a szélnek, fújjon,
hagyják a napnak, süssön.
Elő egy felhőt gyorsan!*

*Elő egy felhőt gyorsan!
Elő egy árnyat fényben,
támadjon földi szélcsend!
Se letről, se felülről,
se bentről, senki kintről
ne bántson, ne zavarjon.
Süss le rám, süss le, élet,
halál, ne fújj át rajtam!*

Kopriva Nikolett

Tudósítások

Mit tudtok ti a Holdról, költők?
Én ott voltam fönn, én jártam rajta...!
(Szöcs Géza)

*Amikor a Holt Költők nevű pekingi bárban
utazásairól beszélt fennhangon,
ők nevettek, de én láttam:
az Ön szemében hunyorgott a Hold.
Azt már csak suttogta, hogy kinn a súlytalan csendben,
a ragyogásban
Ön megöregedett, és fehér hajjal szállt ki
az elillanó úrhajóból,
alig ismerte fel a család.*

*Többen látták, hogy lebegett a hesboni tavak fölött,
látták a Szent Péter katedrális ablakából mosolyogni,
Kolozsvár szűkös utcáin firkálni kis füzetekbe;
mondatai ott maradtak a korareggeli dérben.*

*Amikor Ön eltűnt, lábnyoma alatt
didergett a föld.*

Laczkó Vass Róbert

Égigérő

Szócs Gézára emlékezve

*bábel tornyának
támaszkodva lajtorját
kalapál jákob
 ha felkapaszkodsz
 önmagadhoz látod az
 egész világot*

*lombjukat vesztett
ágak hegyén vakmerő
rüggyek fakadnak
 idegen álmot
 éjszakádba soha ne
 kívánj magadnak*

*patyolatára
gyolcsingednek hajamról
havaz a pernye
 tanítani csak
 a béketűrés képes
 a győzelemre*

*körbefalazzák
balladákkal és többé
már nem eresztik
 bocsáss meg uram
 annak is aki tudja
 hogymit cselekszik*

Viola Szandra

Dekonstrukciók

*Szöcs Gézának ajánlva,
a Limpopo szótörlő óráinak okán*

*...ra nyitni a száját,
kiemelni mozdulatot,
kioldani mozdulatot,
kimondani mozdulatot,
kidobni mozdulatot,
nem fejezni be, vagy
már nem emlékezni rá.
A test végrehajtja reminiszenciáit,
de a tudat nem ittasul ismerős jeltől,
az állapot leomlik a mozdulatról.
Homok-retorika,
szél-progresszió.
A felejtés epizódjában
egy ismeretlen szó izzik.*

Végh Attila

Csöndek

I. M. SZ. G.

*Az indiánok nem hagynak cserben minket,
gyerekkorunkban születtek mindannyian,
mokaszinban-bőrruhában pattantak elő
egy homlok formájú sziklából, amit őseik,
akik még nem léteztek, Manitúnak neveztek el,
de az is lehet, hogy a filmvászonról ugrottak le,*

*kiözönlöttek a Május 1. moziból a Mártírok útjára,
és rögtön a szabadságért kezdtek küzdeni,
vagyis az életért, ami a rohadt fehéreknek is kellett,
hogy végül dagadt, arctalan senkik tologassák
bevásárlókocsik örömhordályait a mallban,
a pusztulást túlélve, sírdogálva néha molban,
de az is lehet, hogy Manitúnak volt humorérzéke,
és megmutatta, hogy a vanban már ott a nincs,
ha sört iszol egy igaz baráttal a furcsa kis téren,
ahol az üveg mögött Batthyány szelleme lobog,
ahol minden tavasszal erőt merítettek az indiánok,
hogy ott folytassák, ahonnan folytathatatlan,
aztán hazamentek, és egy évig őrizték a lángot
gázrezsók, születésnap gyertyák, cigaretták,
szerelmek, barátságok, az ellenállás hite,
szóval isszátok a sört ti, halálon túli indiánok,
a beszélgetésben hosszú csöndek, és te
hirtelen eltűnsz, csak ő marad ott, Winnetou
áll a hegy homlokán, a táj harmadik szeme,
már látja a halottakat, akiknek könyveit írta,
tolongó tömeg a vörös homoksivatagban,
mind őt várják, mesélje el, megvan-e még
a Május 1. mozi a Mártírok útján, isznak-e
sört az élők a kis téren, ahonnan minden évben
versek indultak útra a sötét kamrák felé.*

Nagy Lea

Úgy hiszem

Szőcs Géza emlékére

Én mindig, amikor végigfekszem a földön,
arcommal a földnek, nyitott szemekkel és szájjal,
úgy hiszem, egyedül vagyok.

*Kipergek, mondom, és szorítom magamat a földhöz,
arccal, nyitott szemekkel és szájjal.*

*Úgy hiszem, egyedül vagyok, mert ilyenkor minden
és mindenki kipereg belőlem.
Esőcsepphez tudnám hasonlítani leginkább azt, ami vagyok.*

*Majd, amikor kipergettem mindazt, amit tudok,
abban az esőcsepp-pillanatban, elpárolgok, és
semmi sem marad emlékül rólam, magamnak.*

Marad az elviselhetetlen zúgás.

Pethő Lorand

A fehérbőrű fáknál

*„ott állsz – vagy ottan álltál –
a fehérbőrű fáknál,
mintha valamit néznél?
mintha valakit várnál.”*

(Szőcs Géza: *Látlak nyírfáid közt*)

*csónakban ül a misztrál
kilóg keze lába
egy nyelv-alatti őszbe
egy föld alatti nyárba*

*zsibbadva húzom lábam
a sétatéri porban
a fehérbőrű fáknál
fehérbőrű hulla*

*zsebemben szívverése
a kolozsvári metró
mintha most is menne
mintha meg sem állva
egy nyelv-alatti őszbe
egy föld alatti nyárba*

Szabó Fanni

Tűk alatt fekszik

„És nem találtuk meg a tavat! A parton törpefenyők,
apró fehér épületek.
Kedvesem, keressük meg a tavat.”
(Szócs Géza: *A tó*)

*Ég és föld között kerestük,
azon a vékony határon fészültünk át
mindent, amit szemünk látni képes.
Viszont, amit nem akartunk látni,
arról álmodtunk, rémes alakok
formálják olyankor a szépet
sosem-volt csúffá, sosem-voltak
válnak valós anyaggá, de ami igaz,
mi azt kerestük: a tavat, a törpefenyők
gyantaszagúságát, az apró fehér
épületeket, amiket nem építettek
még meg, pedig mennyi évig
hulltak a fenyőtűk, mennyi évig
magasodtak téglái otthonunknak.
És nem találtuk meg, nem köszönt
vissza semmi, mindig a holnapot
vártuk, az egyszer valamikort jönni,*

*ami tük alatt fekszik, fehérlik ebben
a labirintusban, aminek közepén a tó,
körülötte a ház, amiben éltünk.*

Petőcz András

A bábu, ha szélnek eresztik

Szőcs Géza emlékére

*figyeld a repülőt, mondtad, és a magasba mutattál,
fel, fel a magasba, valami végtelen magasságba,
nem tudtalak követni, barátom, csak a sötét eget,
csak a sötét eget láttam, semmi mást*

*az elszor nyedt csillagászok szája elnyílik, mondtad,
amikor majd a bábu a magasba száll, azt hiszem,
azt hiszem, erre gondoltál akkor, barátom, de én,
de én nem tudtam hinni a jóslatodban*

*valahogy annyira dacos voltál, zárkózott nagyon,
nem hittem, hogy a bábút tényleg szélnek ereszted,
szélnek ereszted egy napon, és akkor itt maradunk,
maradunk itten, rettentő magányosan*

*negyven éve lassan, hogy először kezét fogtunk,
kezet fogtunk, evilági szövetségesei valaminek,
összeszorított szájjal, szigorú szemekkel néztünk,
figyeltünk egymásra ebben a szövetségben*

*negyven éve lassan, 1981-ben, emlékszel, tudom,
látom, ahogy elmosolyodsz, gondolva régi időkre,
kezet fogtunk akkor, ott, ennél a találkozásnál,
és még ma is tart ez az akkori kézfogás*

*nem hittem mégsem, hogy a bábút szélnek ereszted,
és lámcsak, megtetted ezt is: most állunk, kettesben,
sötét égbolt alatt, és figyeljük, hogyan emelkedik,
hogyan is emelkedik végtelen magasságba*

Fehér Enikő

halottakkal nem veszekszünk (csak kölcsönvesszük a szavaikat)

úgy érzed, zsugorodnak benned a sirályok

1.

*Ki iszik a pohárból, amit otthagytak
gyorsan távozó vendégeink?*

*A toron nekik is terítünk,
magunkra öntjük a maradékot, mikor nem látja senki.*

2.

*Vigyáztál magadra, de ki vigyázott rád?
a szavaidból építetek katedrális,
Odüsszeusz, derék Odüsszeusz.*

*(mi dobogott szíved helyén, alma vagy körte?
férgeivel milyen isten gyötörte?
mi dobogott szíved helyén, körte vagy alma?
elvinni téged kinek volt hatalma?)*

3.

*A szél neveket köhög az estébe,
tenyeremből kicsírázik egy bokor,*

*ma a kút fenekén terítenek vacsorát,
hiába futsz, nem érlek utol.*

Becsy András

Tűz meg víz

Szócs Géza emlékére

bizony mondom néktek

*az én istállómban
olyan tűz volt, hogy sós
izzadságom mosta testem
és könnyeim az arcom
hogy hiába kapálóztam
átázott minden pórusom
ebbe az árba
ebbe a tűzbe fulladtam majdnem bele
e tűz örvénye fojtott le majdnem*

*később pediglen
olyan víz volt ott
olyan langyos
hogy ettől a víztől lett
hólyagos a kezem
a tűz már csak parázs volt
vagy szikra tán
ez a víz égetett el majdnem engem
ez a víz égetett ki majdnem engem*

*ezt a szikrát ezt a parazsat
hoztam nektek tüzet csiholni*

*izzadva sírva
hogy megmelegedjeteK
hogy megtisztálkodjatok
de itt a víz az úr
a langyos
a se meleg se hideg
a se tűzforró se frigid*

bizony mondom néktek

*sátrat bontott a nyár
megyünk az őszbe
vijjogva sírva...
a víz kioltotta tüzem
a tüztől elpárolgott vizem
Krisztus után születtem
s közeledem
Krisztus előtthöz*

Szilágyi-Nagy Ildikó

Black Friday

*Mint vasló hever az utcán
négy lába égnek mered.
Hogy patkány-e vagy ember,
végül ugyanaz: Ködbe tér
meg minden veszett lélek.
Ködös utcán a szívpára,
szélvédőnek ütközik.
Hiába akciós sapka,
nem véd a halál szelétől
Northface windstopper téged sem.*

*Olcsó a sötét péntek, de
bomlás közben jön a létvágy.
A lelkek között délre húz
vadludak véje. Az arcról
a smink lehull omló vak-
olatként, itt marad élettört
bőröd, és a lelked szabad,
mint Falfestés Alatti Ma-
darak.*

Az állóbetűs sorok Szócs Géza *A visszatérés* című verséből va-
lók.

Oláh András két verse

üzenet a toronyba

Szócs Gézának (*A torony* című versére)

*ha fölmehtnék egyszer
a tornyodba Elefántcsont-parton
megmutatnám hogy nálunk
reneszánszokat élnek a szeánszok
ahol – míg kezünket
az asztal lapja fölött tartjuk – titkon
kilopják zsebünkből a jövőt*

*ha fölmehtnék egyszer
a tornyodba Elefántcsont-parton
megmutatnám neked a mi janicsárjainkat
akik még ma is biztos kézzel döfik
testvéreik hátába a jatagánt*

*és utóbb nagylelkűen megbocsátanak
áldozataiknak*

*ha fölmehetnék egyszer
a tornyodba Elefántcsont-parton
rámutatnék néhány dőre szervkereskedőre
akik kiadták szívük üres szobáit
furmányos kufárként remélve
hogy nékik fizet majd lakbért az Isten*

[szépséghibás pillanat]

i. m. Szócs Géza

*szépséghibás pillanat
mogorván sürgetőn szólnak
a homályos folyosón
takaróba burkolt idegennek
de az nem mozdul
nem tud mozdulni
nem tud rutinból végzett
teszteléseken feltűnés nélkül
sorsot választani
csak rakosgatja kábultan az
emlékek menekültjeit
az utcákat tereket
vakondtúrásos árokpартokat
az akácosban talált otthonos zugot
a kiköltöztetett színeket
a nyáresti szomszédolókat
a lelassult alkonyat falakon futó fényeit
a parázsló ágakat
a fáradt szemhatárt
a hintaszékre kötözött éveket
a sok nyárvégi kacatot*

*a mustszagú álmokat
ahol málladozó falak támogatták
a kihűlő szenvedélyt
s ahová bekéredzkedett
a földönfutóvá tett Isten is*

Farkas Kriszta

A hajócsavar sorsa

Szőcs Géza emlékére

*mégsem találtam meg azt,
aki örülne annak a nyamvadt,
hajócsavar-illatú hajócsavarnak.
pedig a terv kitűnő volt, már
lassan tökéletes;
tökéletesen szétszedett,
levetkeztetett fémdarab.
mára azonban a zsebpiszok
megette, elrejtette szem elől,
még én se kapnám meg,
pedig rajtam van a kabát...
de talán nem is akarom
megtalálni a hajócsavart,
mivel, mióta elérhetetlen,
hajtja bennem valami a lelket.
a kamrák falaiban nagy a zsongás,
a hajtóerő mostanában mégis a kongás:
így vesztettem el a hajócsavart,
a gondolataim azóta csaponganak,
majd elmerülnek a víz alá, és csobbannak egyet,
és azt hiszem, hogy valahol a mélyben
megtalálnak téged.*

Keszthelyi György

Táltosok

Szócs Géza emlékére

*Részei vagyunk egy bronzszobornak,
kidolgozatlan öntvénydarabkák,
összekötnek, fércelnek a nittek,
ha már a mester is eltűnőben,
szegecsek, mives forradások,
elszállítanak, tovább visznek
magánisteneinkben tamáskodón,
akár egy lepusztult szervezetet,
amennyiben az feladja magát.*

*Ha elpárolognak az izzó aszfaltutak,
a sztrádák szertesztét ágazó
ösvénnyé zsugorodnak,
szótagok, strófák mellékvágányain
állhatatos vagonok vesztegelnek.
Lomhán legyint az állomásfőnök,
felnyög, aztán a markába köp.
A horizont mögött baljóslatú,
sziklába rögzített, éjszínű panoráma.*

*Továbbhaladni, folytatni badarság,
átörökített, fura történelem,
élő vers, eposz, de vége merre?
Ha vakmerő vagy, az életrajzból
összetákolsz egy illusztrációt,
sejtelmes kísézőzenét,
talán akad még néhány táltos,
aki az íróasztal intarziájába
farag légből kapott okot, okozatot.*

2020. november 6.

Törteli Réka

Máshová menni hiábavaló

*Ha nyelvjárás tölti meg a számat, én úgy mesélem majd,
hogy a zseleznicskáról jöttem, nem a vasútsorról.
Idegen lesz számodra. Magyarázokodom, olyan keserű ez,
mintha zsályát rágtam volna, észrevétlenül ékelődnek
a szavak a fogaim közé, olajzöld a gyöngyházfehérre.
Látlak, mikor még meg sem születtem. Azon a keskeny utcán,
ultramarin munkásköpenyben, reggel még fütyörészve.
Cipőket varrsz, a tű a kezedbe szalad, estefelé már önmagad
húznád a kaptafára. Kinyitnád a szádát, hogy éljen-éljen.
Konzerv lesz a vacsora, hazai, bádögízű. Éjjel majd kártyázunk.
Sietünk, gázolunk a hólében. Otthon masszírozni kezded a bütyköket
a lábamon. Ránézni sem bírsz már, de folytatod. Kopogós sarkak,
felfutó szem a harisnyán. A fűzőm összetekert cérna. Még négy hónap,
és május. Éljen-éljen. Lesz majd fűzőnk, meleg vacsoránk. Mezítelen
lábak a ruha alatt. Szépek leszünk, nem mondja rám senki, hogy mosdatlan
város széli dáma. Büszkén vonulunk, engem szorít az új cipő, a harisnyám ép,
a szemem fénytelen. Füstös vagy, a kezéd úgy kap utánam,
mintha én is elfutnék a gyárszalagon.
Itt nem néz senki.
Megszoktak bennünket.
Máshová menni hiábavaló.
Látod, esik, de ez nem olyan.
Van meleg víz, ülsz a kádban.
Itt maradok.
Love me. Lave-moi.*

Kovács Újszászy Péter

Cinegék arcodon

„Nézd, havazik bennünk, bronz-zöldre éget
összeforrasztva minket két szonettben;
ölelnélek tizennégy karral téged”

(Szócs Géza: *Első szonett*)

*Hókristály fészül a tövisekre.
Körülöttünk alvó galagonyabokrok,
meggyvágók szárnycsapása hallszik,
egér sem mozdul a gyökerek között.*

*Télillat fészkel a hajadban. Úgy ölelsz,
mint elszáradt fenyőfák ágait a tűz.
Szívesen lennék gyerekszobád dísze,
ha tudnám, egy tűlevél*

*tenyeredbe hullik le rólam.
Látod? Együtt maradhatunk!
Karácsonyig újból havazhat.*

*Arcodon pihenő cinegék a szeplők,
lábnyomaink az ösvényre fagynak,
két pár bakancsról mosolyog december.*

Szedér H. Réka

Továbbfűzött gondolatok

Szöcs Géza *Te mentél át a vízen?* (1975)
c. verseskötetére

„És lesz úgy, hogy szavaim színtelen üveggolyóként fognak patogni a föld tetején, és lesz úgy is, hogy puszkagolyóként ütik át az emberek fejét, hogy gondolattá világosodjanak benne.”

„Jaj, mi lesz velünk, ha itt az éjszaka?”

*beterít majd minket a héjak halmaza
alvó fagytüskék bozontja
emlékeinket magából kiontja
az égi sárga szem;
égisze m
indenkit,
aki őt figyeli,
azt magába nyeli.*

*Kihűlt az ég, majd kettérepedt;
a hidegtől könnyezik a szemünk,
a pilláink mögé rejtekezünk.
De kilátszik a szemhéjak mögül az űr
vagy az álom vége,
ordít a menny, s Léthe
minden ébredésnél végigsimítja ujjait
rajtunk. Pillanat lehet csupán, hogy a héjaink*

*láthatóvá válnak; mi a volt és a lesz;
hogy kettőnk élete hányszor és hányféleképpen zajlott le eddig,
s a türelmes kéz ekkor egymásra helyez
minden héjat, és a héjakban a minden; amit, s ami csak eddig...*

Ilyés Krisztinka

Csészéd idelentről

Szőcs Géza *A félig üres csésze* című versére

Idelent vívódunk a léthatárral.

*Teletöltjük még utoljára
a félig üres csészédet.*

*Hallasz minket odafentről?
A tenger hullámai elnyomják
a pince emlékjait.*

*A padláson találhattál még egy létrát.
Meglehet, ordítottál, toporzékoltál, és
lélekben lélekvesztőn siettél felfelé.*

Csornyij Dávid

Pánik-roham

*„...ha korábban jössz – ha korábban jöttél volna!
Nem ma. Nem ma. Máskor.”*

(Szőcs Géza:
Nyitott szemed repkény a kenyerekben)

*Néha lopok magamtól, ha úgy tetszik, emléketörés,
most egy hajókabinban bűnhődök érte.
Hogy az én ítéletem vagy a tied, már nem tudom.
Formát fagyaszt arcomra az őszutó,
hallgatom a per anyagát, miközben azt nézem,
hogyan születik meg a reggel a Margit hídon.*

flashback

*A Galya-kilátón kicsit megpihennek az idősejtek,
hunyorgó szemekkel imádkozunk a hajnali Naphoz.
Nem tudom, hogy a magasságtól vagy a mélységtől félek.*

*Tenyeremen a medrek patakot izzadnak,
e kéz néha ökölbe szorított sorscsapás, amivel
ütlegelem magam, olyan gyorsan, hogy
elhangzik a csatakiáltás a pánikroham előtt.
Kuporgok, s keresem a sarkok ölelését,
nem tudom eldönteni, zsoltárt énekeljek,
vagy Szomorú vasárnapot,
hever bennem a lélegzet.*

flashback

*Egymás hátát kitámasztva
kerestünk szabadságot a téglafal mögött.
A margaréták csöndjében találkoznak a vasutak.*

*Fülembe költözik a világ,
egykor az enyém volt,
már akkor sem voltam jó szerencsejátékos,
elvesztettem, mostoha szám a tizenkilences,
számok, hangok, színek, így terelek,
festékbolt az élet, nem mi színezzünk,
csak az igenek meg a nemek, rózsaszín,
fekete, fehér, a talánok meg elvesznek
a színek vircsaftjában.*

flashback

*Okkersárga kabátjában a ragaszkodó szavak
zsebeket varrnak be.
Hiányzik ez a beteges plüssgenetika.*

*Zöldhályogos emlékezetté válhatna a múlt,
babapózban fekszem, rángatózom saját páclevemben,
– minden rémkép egy tréfás történet lehetne –,
valaki szedjen ki ünnepélyesen a testemből,
túl korán jöttél és túl későn tettél vissza,
máskor kellett volna, mert megérik benned az ember,
nem ma, nem ma, máskor.*

flashback

*Múlt évben csak neked volt díszített fenyőfád,
a pátozának akkor sem tudtam hinni.
Nálad maradt az összes karácsonyom.*

Lázár Kinga

Atlantisz

*A földgömb túlsó oldaláról beszélünk,
a csipkeszélű tó mellett.
Sziámi testvérek ezek a napok.*

*Kicsomagolsz engem.
A bőröm selyempapír, serceg.
A bordáim között keresgélsz.*

*Ujjperceid követik a történeteket,
amiket a véresejtjeim hordoznak
egy víz alá költözött városról.*

*Nem ismertem az elsüllyedt szigetet,
nem jártam ebben a városban,
minek mészkő templomai a csontjaimmá váltak,
és sosem láttam a földgömb túlsó oldalát.*

*Hallgatok tudatlanságomban.
A csipkeszélű tó mellett,
sziámi testvérek ezek a napok.*

Rónai-Balázs Zoltán

A Száz sor magány nótájára

*Szócsősz.
Szócs-ősz.
Cső, szó!*

Ó, Szőcs!

*Eger várát mázsás kényszerekkel
lövi a korszellem.
Eger vára áll még.
Mekcseyt majd ötszáz éve
agyonverte a magyar.
Dobót majd ötszáz éve
agyonverte a Nyugat.
Bornemisszát majd ötszáz éve
lefejezte a Kelet.
De Eger vára állt még.
Eger vára áll még.
Rommá löve és feladva,
elárulva és eladva,
feldarabolva,
már néhány torony csak.
Eger vára állt rég,
Eger vára áll még.
Vörös csillag alatt
állt még,*

*EU-csillag alatt
áll még.
Lövi a korszellem
mázsás kényszerekkel.
Eger vára áll még,
de te már nem véded.*

Magyar Eszter Csenge

Séta

„A Nagy Medve az égben,
egy szív-báli barátom
sorsom egy csillagképből
követi messzelátón.”

(Szőcs Géza: *Medve az égen,
messzelátó*)

*Ha felnézek a Nagy Göncölre,
táltosok ülnek vállaimon.
Fénysebességre tanítanának.
Nem hagyom.*

*Egy elszeparált közelképben
mozdulnak végtagjaim,
megfeledeztem róla:
emberként vagyok jelen
az ég küszöbén.*

*A csillaglécson fel-
keresem, aki megállíthatna,
itt kellene maradni még
újraöntött homlokrácsokkal,
rajtuk bolygókotta, igen, a nevem szolmizáld,*

*nem szólhatok magamhoz sohasem,
ha a szád túl sebesen jár.*

*Álarcos idegen
felém tart egy tűzifával megrakott
szekeren,
leveleit sem kézbesíthetem,
összefűzzük kezeinket
vakon,
hidegen.*

*Szeretnénk felismerni,
autonómiánk hol lapul,
amikor velünk született képességekkel
kínozzuk önmagunk,
míg medvebőrben, sétatobbal, megnyúlt tekintettel
el nem jutunk valakihez, aki megtanít
egyetlen képbe sűríteni
a látószög-váltások fortélyait.*

Szabados Attila

Magasnyomás

„s hallgatom, hogy nővik be a fák
a földgömb túlsó oldalát”

(Szöcs Géza)

*Ha elég sokáig fekszel, a fű
eltűnik alólad. Bőröd
simított gyeptégla,
mellkasod ropogását
egyedül a Föld túloldalán*

*hallani. Átszivárgó
éveidből erdők nőnek.
Márciusban megrepednél –
sírkő a hirtelen melegben.
Alattad egyre mélyebb
nyomat, domborodik
az Amazonas vörös
földjén, kifordított
cseppkő, testnyi sziget,
minden lélegzettel lassan
emelkedik, semmi
félelem, hallgatják
a fák, szétszórják a sok
levélről, lélegzeted
egymás között újraosztják.
Mire rád találnak a kertben,
a növekvésben minden
leáll. Erdőtüzek futnak,
amíg itthon visszanő a fű.*

Kemény Gabriella

Parafrázis Szőcs Géza *Húsz* című versére

*Becsukódott mostan az év, akár az óriáskagyló,
hang nélkül zárult össze mögöttünk,
roppant zavarodottan néztünk egymásra,
akik itt maradtunk,
az útra is alig emlékszünk, ami elvezetett ide,
reméljük, hogy megmenekülünk.*

*Emléke lennénk bármilyen kornak,
csak ennek nem,*

*egyetlen év kusza
rengetegéből kiléptünk
egymás kezét szorítva,
egyformák vagyunk,
egyetlen illúzió, kiszáradt adathalmaz.
Látom magunkat egyesek és nullák
között szétporladni.
Te már a kagylóban,
mi meg tartunk feléd.*

Diószegi Szabó Pál

hendecasyllabus

húznék verslábaimra verscipőket

*Ott vagy még ma is, ott, Tokaj-Hegyalján,
írótábori fő előadóként,
élőbb és eleven „Halottak élén”,
kormánypálca kezéd vagy az szavad volt?*

*Inged bíborosok színét idézte
aznap, mert pirosan lebegve lángolt.
Transzilván mosolyod dühös hara[n]gja
országokbeli századok magánya,
küzdés, Partium és Szamos, Kolozsvár,
másfél mázsa Idő, amit cipeltél.*

*Költőként, magadat töretve, mondtad:
értetlen vagy akár a Parlamentben
verssel, mert, aki értené, ma nincs ott...
Úgy jár majd, ahogyan zuhant le Janus,
emlékét ma a díjban őrzi lelked.*

*Könyvből, énnekem, újra szólsz fülemben,
húztam tiszteletedre verscipőket
emlékként, a dekompozíciója
verslábakba szorítva, szürreális.*

*Ott vagy még ma is, ott, Tokaj-Hegyalján,
mint költőd, s a király, királyi költő,
kulturát szerető, latin poétád,
„Múzsáktól, nosza, végy örökre búcsút!”*

2020. 09. 7.

Lennert-Móger Tímea

téli látlelet

*kérdés
hogy miért
(s)írunk
verseket
az első
ember
aki elviselte
a szeretetet
egy kutya
lehetett
nem
nő
akit féltenek
nem
férfi
aki fél
nincs magánál
aki él*

a tél is
önmagát melengeti
ritka emberek
tárgyak
szavak
terülnek ravatalra
velük hal
aki kimondta
nép ring
nép inog
a szélben
emberek
és tárgyak
ritkán társak
talpa alatt
dőlő talapzat-
ok
élni
halni
születtem
vagy oktalan
vagy-
ok
aki távol van
az távoli
kapcsolat-
ok
nincsenek
az állandóság
biztonság
a változás
hanyagság
kérdő jelek
dicsőséges
élet-halál

felett
sírni
írni
verseket
síron túl
is lehet
közelebb
ahova tartozom
ház
torony
libegő porond
életből élünk
éljenek
az
igazak és a jók
a tiszták és
békességesek
nem telik többre
ez (is)
szeretet(t)

Lázár Balázs

Tria non

Szőcs Gézára emlékezve

ira ton ton ton
szíva rom rom rom

ita lom lom lom
kiha gyom gyom gyom

*vita tom tom tom
mi a gond gond gond*

*tria non non non
hiba pont pont pont*

Szabó Palócz Attila

A libanoni vásáron

*jártam az utam a Sztüx-parti fák alatt,
a sárgaköves úton,
hullottak a gesztenyék a sétányon az őszben
és közben füttyre állt a szám*

*harsány zene szólt az állóhajóról,
mindörökre a parthoz láncolva
– Sztüxvirágnak is nevezhattuk volna,
ahogy egy kajakban a Sztüxöt is átevezhattük volna*

volt, vagy lesz, vagy valaha...

*felettébb valószínűtlen, hogy azon kezdtem volna
valaha is morfondírozni
– gyerekként, ott a Sztüxön evezve,
vízipókokat riasztva szét –,
hogy mit is vennék a libanoni vásárban
(ha egyszer betévednék oda...)
vajh, miféle szuvenírt hurcolnék turistaként bőröndömben,
börtönömben
mindhazáig,
ha nem hal meg Szócs Géza, így...
ily hirtelen, ily váratlanul*

*mert a bőrönd csak egy börtön,
akármily tetszetős is olykor,
emlékeink szűk cellája,
töredéknyi múltunk koszos fogháza*

*és csak a vadgesztenyék hulltak a Sztüx menti sétány fáiról,
nagyokat koppanva pattantak tova egy-egy padra esve,
estve volt, úgy bizony,
koromsötét estve, afféle méltán libabőröző,
cipősarkam kopogásától bennem is megfagyott a vér...*

*bevásárlólistával mennék a vásárba
(abba is...) ahogy a férfiak általában a boltba járnak,
bevásárlólistával mennék a vásárba Libanon piacán,
dünnnyögve mormognék a kofák között
portékát vizslatva,
a portékájukat méregetve tekintélyparancsoló
értetlenséggel...*

*de
azon a libanoni vásáron
minden ingóságom és minden ingatlanságom
ott hever szerteszét a pultokon,
s hangos szóval kofamód nekem adják el azt, ami az enyém...*

volt, vagy lesz, vagy valaha...

*hangos szóval kofamód nekem adják el azt, ami az enyém volt!
a minap még...
csak érkezésnyi időm lett volna
kifényesíteni a dzsinnt rejtő lámpást
csiszolgatni a nagyfater kopottas fényű zsebóráját
foltoztatni feslett ingemet
gombot varrni a kihízott nadrágra*

*elmosni az ezüst étkészletet
(az ételmaradékot mégse vigyék rajt' a vásárra...)
rágógumit tömni a földő lyukába
égőt cserélni a lámpában
visszaragasztani bögrém letört fülét
fájlokat másolni a Star Wars-os magyar pen drive-ra
időrendbe rakni az iratokat a mappában
(fasciklinek is mondták egykor még...)
gerendát vetni vállra
összetörni a borsot a mozsárban
kedélyeket borzolni
kiigazítani a mángorló hibáját
lakkal lekenni a bútorlapokat
csak lett volna időm még
jól célozni a hegyes kérdéseimmel
a mondatok lánczyszerű végén...
kiélezni a késeket
kipingálni a falakat
konnektorszakadtáig vésni a mintákat a faanyagba
eresznek bádogot hajlítani
karnist szerelni
függönyt szakasztani
pléhvödörbe vizet merni
meszet oltani
ha érkezésnyi időm lett volna még mindebből bármire is
sokkal hasznosabban
töltöm az elmúlt napjaim,
talán büszkeséggel is telve,
önelégültségre kelve...*

volt, vagy lesz, vagy valaha...

*csak libát nem vennék semmiképp azon a piacon,
liba non, non, non...*

liba non, non, non...
liba non, non, non...
liba non, non, non...
liba non, non, non...

nem, azt a bevásárlólistámra sem írta fel senki...

*de azt hiszem,
felettébb valószínűtlen, hogy azon kezdtem volna
valaha is morfondírozni,
hogy mit is vennék a libanoni vásáron
(ha egyszer betévednék oda...)
ha nem hal meg Szőcs Géza, így...
ily hirtelen, ily váratlanul...*

annak lángjával gyújtok most cigire
bevásárlólistám a tűz fölé tartom
érkezésnyi időm sincs a Sztűx-parti fák alatt
liba non, non, non...

*a kofa már az aprót számolja tenyerembe,
jó üzletet csináltam – győzköd vészettül,
s esküdözik a fellegekre,
úgy vágok zsebre mindent, mi visszajár,
hogy bár füttyre áll a szám,
cigimnek még itt gomolyog a füstje...*

angyalt mímel a foltozott üstre.

Lőwy Dániel

Megrakott vas teherautók hordták szerte gyermekkorát*

*Csupán a halálban végződik be az ember ifjúsága
és születése.*

(Karel Čapek: Meteor)

Géza fiatalon megtalálta énjét. Húszévesen mondta, úgy érzi, személyisége kiforrott, érzelmi fejlődése lezárult, akit addig barátjának tekinthet, az a barátja marad, akiket később fogad be, szigorúan meg kell felelniük az elvárásainak. Első versével úgy robbant be az irodalomba, mint Pallasz Athéné pattant ki Zeusz fejéből: teljes fegyverzetben. Az örökké rosszmájú, gunyoros K. Jakab Antal irodalomkritikus, aki a

1982-ben

kolozsvári Utunk olvasói rovatában a legtöbb kezdő tollforgatót kicsinálta, Géza Heaven's Temple című versét „a költő első jelentkezéseként” közölte. Kalandozzunk hát vissza Szöcs Géza indulásához, gyermekkorához, kamaszéveihez és az első versesköteteinek időszakához. A közös gyermekkor, serdülőkor és sokéves barátság révén Géza történeteinek némelyikéből e sorok szerzője sem maradhatott ki.

* Szöcs Géza: *De a szó a szó*

Színjeles értesítő, levont magaviseleti jeggyel

Nem meglepő, hogy gimnazistaként a magyartanárok réme volt. Értékelték, de rettegetek is tőle. Kilencedik osztályban a tanárnője kedvenc szavajárása, két gyakran ismételt mondása ez volt: „mint derült égből a villámcsapás” és „a teve a sivatag hajója”. Erre Géza az évharmadi dolgozatába beírta, hogy „mint borult égből a napsütés” és „a hajó a tenger tevéje”. Többek között ennek folyománya volt a túlzott szigorral levont magaviseleti jegy. Értesítőjét büszkén mutatta fel a barátainak.

Ugyanakkor egyik osztálytársnője felidézte, hogy Géza a verseket sohasem idézte hibátlanul; Petőfi vagy Arany János több sorát is átköltötte. Rendhagyóan jó emlékezetét ismerve Géza látszólagos pontatlansága, ahogyan Mozart kiigazította Salieri vagy Michael Haydn dallamvezetését, költői vénájának korai megmutatkozása lehetett.

Jól emlékszem az erdélyi prózaírókról a középiskolában írt dolgozatára, amelyben kifejtette, hogy „ameddig Nyíró csupán leírja a székely embert, addig Tamási kivetíti a székely gondolkodásmód belső mozgatóerőit”.

Frescobalditól a Varázsfuvoláig

*Odaültem a zongora mellé,
felhúztam nyírfakéreg-kesztyűim, és énekeltem
(Szöcs Géza: Ház a parton, a kikötőállomás
mellett)*

Formális zenei oktatásban Géza nem részesült. Ezért meglepett, amikor tizenévesként megkérdezte, mennyi idő alatt lehet megtanulni zongorázni? Kiderült, hogy egy zeneiskolás csellista kislányt szeretett volna kísérni.

– Képzeld – mondta –, a barátaim „mit sem sejtve sétálnak az utcán”, és egyszer csak azt olvassák egy plakáton, hogy „Kamaraest: zongorán kísér – Szócs Géza”! Mennyire meglepődnének!

A vágy, hogy mások közül kitűnjön, bizonyára a szürke, szokványos, érdektelen, semmitmondó személyiségek mindenkor elutasításából fakadt. Fontos volt számára a környezetének visszajelzése, az általa kialakított és a róla kialakult imázs, odafigyelt arra, mit beszélnek, mondanak, terjesztenek, susterognak

vagy pletykálnak róla. Úgy vélte, az a legrosszabb, ha a személye nem foglalkoztatja a környezetét.

Valahányszor meglátogatott, gazdag lemezgyűjteményemből „valami megnyugtatót, mondjuk Frescobaldi-zenét” kért. A klasszikus zene egész életén végigkísérte. *Kőgyökörek a fal mellett* című versében a „sohasem hallott madárzene-koncert” Wagner- és Bruckner-asszociációkat ébresztett benne. *Részletek egy operalibrettóból* c. versciklusát Kiri Te Kanawa új-zélandi koloratúrszopránnak és Sigfried Jerusalem német tenornak ajánlotta. E ciklus egyik verssora – „Kádban bálnák közt halni meg!” – Géza gyermekkori barátja, Lustig Valentin szürrealista festőművész ecsetjére kívánczik.

Szócs Géza kezdeményezte a kolozsvári születésű, Salzburgban élt Végh Sándor hegedűművész és karmester felvételeinek

kompakt lemezen történő kiadását (első darabja a *Végh in Hungary* kettős album, és további nyolc CD megjelenéséről van tudomásom). Indítványára a kolozsvári operaház előcsarnokában mellszobrot állítottak Végh Sándornak. (Utcát is elnevezhetnének róla, és most már Gézáról is.) Legutóbb, Selmeczi Györggyel együttműködve, újra lefordította Mozart *Varázsfuvolájának* szövegkönyvét. Az október 3-án Kolozsváron megtartott ősbemutatón még részt vehetett.

Melyik az életbe vezető út?

Eszünkbe, szívünkbe nyílik befele az űr, a végtelen
(Szócs Géza: *Három medve dörmögött*)

Géza kislányával, Petrával, a későbbi költő, filmrendező, forgatókönyvíróval

Híres logikai feladvány, hogy két ajtót két ór vigyáz, az egyik ajtó az életbe, a másik a halálba vezet. Az első ór mindig igazat mond, a második örökké hazudik. Egyetlen kérdést tehetsz csak fel az egyik órnek (akiről nem tudhatod, hogy az igazmondó-e, vagy a hazug). A válaszából kell azonosítanod, hogy melyik ajtó vezet az életbe. A hagyományos megoldás a kettős tagadáson alapszik: megkérdezed az első órától, mit felelne a második ór, ha feltennéd neki a kérdést, hogy ez az

ajtó az életbe vezet-e? Amennyiben az első őr, a megkérdezett, igenlő választ ad, a másik ajtót kell választanod.

Nos, ezt Géza egyetlen egyenes kérdéssel oldotta meg. Amikor matematikus barátainak előadta, olyan kétkedéssel fogadták, hogy végül ketten az őr szerepét vállalva ellenőrizték. És működött. Amúgy a logikai feladvány megoldására annyira büszke volt, hogy kérte, ha majd írok róla, ezt mindenképpen említsem meg. Mintha érezte volna, hogy előttem távozik.

Nyerni minden körülmény között!

*Velem legyél hát jószerencse
az Ég legyen velem teremtsé
fejem fölé az Éjjelt.*

(Szócs Géza:
Amikor a kerecsen...)

Távolabbról kell kezdenem. Egyik születésnapomra apám magakészítette Monopoly játékkal lepett meg (akkor még Capitalynak hívtuk). Megrajzolta a játéktáblát, a bankjegyeket méretre vágott színes papírlapokra írta tustintával, hagyományos tollal, széles, lapos körlemezében végződő, tuskihúzó tollheggyel. Dobozt, apró, zöld színű, piros fedeles házakat, hasáb alakú, sárga falú, piros fedelű szállodákat és játékbábukat az akkor még működő körösfői játékgyárban rendelt hozzá. Éjszakába nyúló csaták kezdődtek a legjobb telkek megszerzéséért, üzleteltünk, busás összeget ajánlottunk, vagy alkudoztunk, trösztökbe tömörültünk és ellen-trösztöket alapítottunk, diadalittasan meggazdagodtunk, vagy tönkrementünk, és lógó orral kiszálltunk a játékból. Mindegyikünk szeretett nyerni, de Géza *mindig nyerni akart*. Hatalmas ambícióval vetette magát a játékba, mintha ezen múlt volna a világ sorsa. Éveken át szándékoztunk újra játszani, újabb Capitaly-csatát vívni, de erre már nem került sor.

Később a játékszenvedély kártyajátékokba vándorolt át. Géza ugyanilyen elszántan makaózott, és főleg kanasztázott. Emlékezetes marad számomra, amikor újonnan épített, elegáns, Görög-templom utcai villába hívtak meg minket kanasztá-játszmára, a vendéglátó házaspár ellen. Nagyon összeszokott partnerek voltak, rengeteg apró jellel kommunikáltak, amit Gézával menet közben folyton észleltünk, noha megfejtetni nem tudtuk. Nem volt mindegy, hogy magasabban vagy alacsonyabban tartják-e a kártyákat, hogy a lapot jobb- vagy baloldaltól húzzák-e elő, hogy a középen levő kártyalap valamennyire kiáll a többi közül, az összenézéseikről, szemjátékukról nem is beszélve. Gézával viszonylag ritkán játszottunk együtt, elhíresült szerencsénk miatt mindig szétválasztottak minket. Ezért egymás játéktílusát inkább csak ellenfélként ismertük. Aznap este nemcsak a „tudás”, hanem a szerencse is a kezünkre játszott, mígnem megszégyenítő vereséget mértünk egyre jobban elkomorodó házigazdáinkra; 12 ezer feletti eredménnyel nyertünk, miközben ők *minusz* ötszáz ponttal zártak. A kanasztá-játék történetében bizonyára ma is jegyeznék az eredményt, ha időben közzétettük volna. Látogatásunk fagyos hangulatban ért véget, semmitmondó udvariaskodás közepette.

Páratlan rendszámmal a tilosban

*elindulni tegnap este törpe-utcákon arra ahol
görbe fafogú vaslétra visz az égbe*

(Szöcs Géza: *Az író és a kerekek*)

A tízéves érettségi találkozóinkat a Kolozsvárhoz közeli gyalui motelben tartottuk, mert az 1980-as évek elején bevezetett intézkedés értelmében a „csendháborítás elkerüléséért” minden rendezvénynek éjfél előtt véget kellett vetni. Minthogy az összes szobát kibéreltük, az étterem zárása után oda húzódtunk vissza, hogy folytassuk. Géza, noha nem volt osztálytársunk, az

évfolyamról szinte mindenkit jól ismert. Úgy gondolta hát, hogy késő este meglátogat minket. Rávette amúgy örökké vállalkozó szellemű apámat a kalandra, hogy kiautózzanak Gyaluba. Azáltal nevezhető kalandnak, hogy szombaton késő este jöttek ki, de vasárnap hajnalban a páratlan rendszámú Daciánknak már tilos volt közlekednie. Mert bár a benzin igen korlátozott mennyiségben, jegyre volt csak vásárolható, a kocsik felét vasárnaponként kitiltották a közutakról. Így, amikor vasárnap hajnali fél három körül hazatértek, már jócskán a tiltott időszakban közlekedtek. Akkor már Géza vezetett, mert neki úgymond nem számított, ha a jogosítványát netalán felfüggesztenék. Majd csak „visszaszerzi” valahogyan. Valóban, korrupció országában – némi pénzzel és kapcsolattal – szinte minden „elintézhető” volt. Leoltott fényszóróval haladtak el a Kolozsvár-közei rendőrőrs mellett, és végül szerencsésen megúszták az ellenőrzést.

Feromonos parfüm, Mandelbrot-halmazok és szürke anyag

... az emberi civilizáció fejlődése igen nagy bajokat látszik előrevetíteni – a szervezetlenül, kaotikusan történő belekalózkodást a kutatásba pontosan az egyetemi világ olykor komótos tempója és kontrollja fogja vissza, illetve ugyanő térképezi fel a kiutakat és megoldásokat.

(Szöcs Géza: Irodalmi Jelen, 2009. június 28.)

Amint a Báthory-díjak átadásakor mondott beszéde utal rá, Géza a természettudományok területén is igen tájékozott volt; minden érdekelte, mindent elolvasott, és meg is jegyezte. Ezért társaságban bármilyen témához érdemben tudott hozzászólni. Jacob Burckhardt kultúr- és művészettörténész szerint az igazi egyetemesség nem abból áll, hogy az ember sok mindent tud, hanem hogy sok mindent szeret.

Németországban, 1980-ban

Gézától hallottam először feromonos parfümökről, amelyekkel a szép nem vonzalma kialakítható. (Évekkel később szakmám lett a parfüméria a kolozsvári kozmetikagyárban, de a feromonos hatóanyagról még ott sem tudtak.) Már 1975-től érdeklődött a fraktálok iránt, röviddel azután, hogy a kifeje-

zést bevezették. Figyelemmel követte a Mandelbrot-halmazokkal kapcsolatos kutatást az elnevezés 1982. évi megszületésétől.

2018 nyarán a budai Vadrózsa vendéglő teraszán ebédeltünk, a kor három országban élő, legelismertebb magyar fizikusa társaságában: Krausz Ferenc, Mezei Ferenc és Szalay Sándor voltak jelen. Géza rendhagyó, nehezen megválaszolható kérdéseket tett fel a fekete lyukakról, sötét anyagról és antirészecskékről, ami tükrözte széleskörű érdeklődését és naprakész tudományos tájékozottságát. Bölcsészként felkérték a Kanazawában megrendezett Nemzetközi Szimmetria Társaság 11. Világkongresszusának megnyitására. Felvezetésében elmondta, hogy a „szimmetria rejtélyes világa a pillangók alakjától a kvantumfizikáig, a költészet-től a katedrálisok architektúrájáig kínál kutatni- és értelmeznivalót” a szakemberek viszonylag szűkkörű, de rendkívül sokszínű közösségének.

Minden bizonnyal a tudomány élvonalában is helyt állt volna, bár aligha bírta volna a kutatási területét egyetlen vagy akár néhány gondosan kiválasztott témára fókuszálni. Amennyiben a korlátokat nem ismerő gondolkodásmódját a tudományban érvényesítette és értékesítette volna, elképzelhető, hogy eddig soha

nem létezett interdiszciplináris területet hozhatott volna létre, ami akár paradigmaváltást is eredményezhetett volna.

Jelentős, immár nem megvalósuló terve volt újra elkészíteni az eredetileg Gaëtan Picon által szerkesztett *Korunk szellemi körképe* című kötetet, amelynek ötödik kiadása 1966-ban jelent meg a washingtoni Occidental Press gondozásában. Szöcs Géza gyűjtötte volna közös projektbe a legjelentősebb kortárs magyar tudósokat; hogy csupán néhány névre szorítkozzam: Bollobás Béla matematikust, a kombinatorika és gráfelmélet nagyját, Krausz Ferenc fizikust, a szupergyors, atto-szekundumos lézer kidolgozóját, Mezei Ferenc fizikust, aki neutronsugarat képes előállítani, Barabási Albert László hálózatkutatót, a skálafüggetlen hálózatok tanulmányozóját, Szalay Sándor csillagászt, az asztrofizika, a galaxiskeletkezés és a kozmológia szakértőjét, Bakos Gáspár csillagászt, aki más csillagok körül keringő bolygók és időtől függő jelenségek kutatásában szerzett érdemeket, továbbá több mint száz új exobolygót fedezett fel, Csíkszentmihályi Mihály pszichológust, a Flow-elmélet kidolgozóját és akár a hol barát, hol ellenség Tamás Gáspár Miklós filozófust is. Géza úgy vélte, hatodfél évtized múltán naprakész, XXI. századi szellemi körképre lenne szükség, amelyben többek között teret kapna a genetika, mikrobiológia, nanotechnológia, biotechnológia, űrkutatás, hálózatelmélet és infótechnológia is.

Portréfotók a visszafelé folyó időben

*Fürödtem kráterekben
és ittam bort és lávát
én szemtől szembe láttam
egy medve nagy halálát.*

(Szöcs Géza: *Medve az égen,
mancsában messzelátó*)

Elöttem több fekete-fehér fénykép. Az Eperjes utcai villában készültek, Kolozsváron, karácsonytájt, a hetvenes évek elején. Akik rajta

vannak, mára nagyrészt már csak voltak. Darkó Pista mindig adott a megjelenésére; elegáns öltönyben, fehér ingben, pöttyös nyakkendővel, lábát egymásra téve kényelmesen ül egy karosszékben. A tehetséges színész, Forrás-kötetes szárnybontó író a legkorábban távozott, huszonnyolc évesen; halálának körülményei máig tisztázatlanok.

Másik fényképen Egyed Péter, nagy bajusszal és valamelyest sátáni nézéssel; mellette Andrási Kati, sötét keretes szemüvegén át komoran tekint maga elé. Lehet, csak hozzágondolom, hogy szomorú, annak tudatában, hogy alig néhány év múltán, újév hajnalán átvette magát az emeleti korláton, és a nemlétbe zuhant. Pétert, aki úgyszólván minden évben megírt és megjelentetett egy újabb kötetet, rosszindulatú daganat vitte el, hatvannégy éves korában. Palotás Dezső méretes tenyerét maga elé tartva ül, így a fénykép csak hosszú haját és félszemét mutatja. Májzsugorodásban ment el, negyvennyolc évesen. Végül, patronos szódavizes palack mellett Géza ül, csíkos ingben, Rodin Gondolkodójára emlékeztető pózban, noha jobb kezével nem az állát, hanem a homlokát támasztja. Örök-ké tevékeny, zaklatott életét, akár egy megrendelt tárca terjedelmét, hatvanhét évnnyire szabták meg az égből irányító szerkesztők. Az alkotó embernek szűk marokkal mérik, osztják az éveket.

Köszönetet mondok Tőkés Dancsuly Mártának, aki a felvételeket rendelkezésemre bocsátotta. (L. D.)

A HÓNAP ALKOTÓJA

BENE ZOLTÁN

VADÓCZ DÁVID *fotója*

1973-ban született, Szegeden él. A Szegedi Tudományegyetemen szerzett művelődésszervezés-média, könyvtár- és andragógia-diplomákat. A doktori képzést ugyancsak a szegedi egyetemen végezte, jelenleg doktorjelölt.

1997-től kezdve két évtizedig dolgozott könyvtárosként és művelődésszervezőként. 2006 tavaszától 2017. augusztus végéig a Szeged melletti Algyő faluházának intézményvezetője volt, közben

2011 és 2017 között a SzegediLap.hu kulturális portál egyik szerkesztőjeként is tevékenykedett. 2017 júliusa óta a Szeged várostörténeti és kulturális folyóirat főszerkesztője. Ugyancsak 2017 óta vezeti a Pannon Tükör, 2019. augusztus 1-jétől pedig az Irodalmi Jelen prózarovatát. Emellett a Károli Gáspár Református Egyetemen tanít óraadóként és a TiszapART Televízió szerkesztő-gyártásvezetője.

Irodalommal hivatásszerűen 2001 óta foglalkozik. Azóta jelennek meg rendszeresen novellái, esszéi, publicisztikái,

recenziói, kritikái Kárpát-medencei magyar folyóiratokban, illetve antológiákban.

Több irodalmi társaságnak is tagja. 2012 végétől tölti be a Madách Irodalmi Társaság elnöki tisztét. A Magyar Írószövetség 2011-ben újjalakult Csongrád megyei Írócsoportjának először titkárává, majd 2013-ban elnökévé választották. 2014-től a Szegedi Akadémiai Bizottság Művészeti Szakbizottsága Szépírói Munkacsoportjának titkára.

Számos díjban és elismerésben részesült, elnyerte többek között a Bethlen Gábor Alapítvány Teleki Pál Érdemérmét (2013) és Szeged Város kulturális elismerését, a Kölcsey-érmet (2014). 2017-ben *Az érdeemes, nemes Rózsasándor kalandjaiért* az Év Könyve Szeged díjat vehette át. 2019 óta a Magyar Művészeti Akadémia Művészeti Ösztöndíj Programjának ösztöndíjában részesül (2022-ig).

Legutóbb megjelent kötete az *Isten, ítélet* című regény (Kortárs Kiadó, 2020); a *Mandola története* folytatásokban olvasható az Irodalmi Jelenben, és a 2021-es év folyamán várhatóan kötet formájában is megjelenik az Irodalmi Jelen Könyvek között. A *Sarki fény* című regény megjelenése 2021 elején várható az Orpheusz Kiadónál.

Sorsfonat

1.

Huszonkét lépésre állt meg a sínektől. Pontosan tudta, hogy az aszfaltba olvadt, egy kis fantáziával akár szívalakúnak is képzelhető folt éppen huszonkét lépésre van a peron szélétől. Az emberi fejet huszonkét csont alkotja, számos ősi ábécé – például a kaldeus, a szabin, a római, a kopt és a héber – huszonkét betűből

áll; Püthagorasz ennyi évet töltött Egyiptomban „az istenekről szóló tudomány” tanulmányozásával, a Korán lejegyzése szintén ennyi ideig tartott, és a Tarot kártya Nagy Arkánuma ugyancsak huszonkét lapot számlál, ráadásul a huszonkettes a Bolond, a sors, a szerencse, a végzet megtestesítője. És ott van szeptember huszonkettedike is, gondolta. Az elmúlt napokban többször ellenőrizte a távolságot. Nincs tévedés, a szívforma folt és a peron széle között huszonkét lépést tud megtenni. Se többet, se kevesebbet.

A csikorogva fékező vonat egyre közeledett az ütközőbakhoz. Amikor látta, hogy mindjárt megáll, föltartotta a papírlapot a mellkasa elé. A perzselő hőségben vibrált a levegő a szerelvény körül. Mintha víz alatt nyílnának az ajtók, mintha elmosódó délibáb-figurák lépnének le a vaslépcsőkről. A papír széleit ragacsossá izzadta, legszívesebben elhajította volna. Az egész állomás rezgett, remegett a szeme előtt.

– Én vagyok – toppant elé, mintegy kiszakadva a reszkető háttérből egy ismerős arc.

– Én vagyok – mondta ő is azonnal, majd sietve hozzátette: – Menjünk!

– Menjünk, Endre – mosolyodott el az érkező.

Az első útjukba eső szemetesbe hajította az átnedvesedett papírlapot, utána átvette a vendége táskáját.

– Elég neked a hátizsákot cipelni, Erika.

– Elég.

– Nem messze lakom, gyalog hét perc.

Erika bólintott, tartotta a lépést a férfival.

Hét, némán elteltő perc múlva valóban megérkeztek. Endre kinyitotta a súlyos acélkaput a nő előtt, lifttel mentek a harmadik emeletre, a küszöböt a házigazda lépte át először.

– Nem nagy lakás, három szoba, mind elég kicsi. Ide pakoljunk le – terelte Erikát a konyha melletti helyiségbe Endre.

– Innál valamit?

Erika eltűnődött.

– Valami erőset, ha lehet – jelentette ki végül.

– Lehet – bólintott. – Te csak foglalj helyet a nappaliban. Vagyis ott – bökött egy félig behajtott ajtóra. – Persze, ha felfrissülnél előbb, ott a fürdőszoba – mutatta, hol.

Erika megköszönte a lehetőséget, a fürdőszobába vonult, pisilt, megmosakodott. Amikor két hete egymásra találtak a Facebookon, amit erősen megkönnyített, hogy nem sokkal korábban mindketten húszéves kori portréfotójukra cserélték a profilképüket, nem gondolta volna, hogy ilyen hamar itt lesz a férfi fürdőszobájában. Tisztaság van és rend, gondolta. Endre mindig is szerette a rendet.

Csak akkor bújtt elő, amikor a férfi már a nappaliban ült, a kanapén. Mellé telepedett.

– Ha nem bánod – mosolygott közben.

Endre a dohányzóasztalon álló két, félig teli vizespohárra mutatott.

– Konyak. Ez volt itthon.

Erika elégedetten vette el az egyiket, belekortyolt.

– Ez jólesik – mosolygott újra. A fogai enyhén elszürkültek, Endre látta a bal felső metszőfog mögötti hiányt. Végigjáratta a nyelvét a saját fogsorán. A fogköveket le kéne szedtetnie már, ezen kívül azonban nagyjából minden rendben. Anyai nagyapja harmincegy foggal halt meg, azt az egyet is kiverték. Ahogyan öregkorában szarkasztikusan mesélte: a téészesítés buzgalmában.

– Nem lehetett egy leányálom ebben a melegben utazni.

– Működött a légkondi a vonaton.

– Az jó.

Mindketten kortyoltak. Endre hangosan, Erika alig érzékelhetően. Kint felbőgött egy autó motorja, mire valaki hosszan és ordenáre módon káromkodott. Utána csak a kánikula nyomását érezték a tarkójukon.

– Örülök, hogy eljöhettek – szólalt meg a nő.

– Hozok még inni – állt föl Endre, s a két poharat magához ragadva kisietett a konyhába.

– Mostanában nem találom a helyem – mondta Erika, amikor már az újabb adag konyakot szorongatták. – A munkahelyemet múlt tavasszal otthagytam, hogy a magam ura legyek, de rosszul

csinálom, éppen csak, hogy megélek. Már az is megfordult a fejemben, hogy visszamegyek a szociális szférába.

– Nekem se megy túl jól – jegyezte meg Endre.

– Sose gondoltuk, hogy nagymenők leszünk, nem?

– Hát, nem – hagyta rá Endre, holott ő fiatalabb korában sokszor álmódzott a gondtalan, anyagi javakban dúskáló életről.

– Így ültünk akkor is, nem?

Endre Erikára pillantott. Nem, nincs semmilyen pajkosság a szemében. A hangjában sem volt, rosszul hallotta.

– Így, azt hiszem. Másik kanapén, másik lakásban, de igen, így.

Húszévesek voltak, a lány egyedül várta a fiút az albérletben. Szorosan egymás mellett kucorogtak a pamlagon, miközben megbeszélték a teendőket. Erika rövidnadrágot viselt, meztelen combja hozzáért Endréhez, aki még a farmernadrágon keresztül is érezni vélte a bársonyos bőrt. Erikának gyönyörű lába volt, és bár semmi nem történt, ami emlékeztetett volna a valódinak nevezett szexualitásra, Endre mégis élete legerotikusabb élményeként tartotta számon azt a néhány órát.

– Egy dolgozat miatt mentem föl hozzátok, az albérletbe. Valahol Újrókuson laktál barátnőkkel, akkor viszont egyedül voltunk. Most már egy bazi nagy Tesco áll ott, annak idején még gaztengerre néztek az ablakaitok... Nem ez a lényeg, persze... Rövidnadrágban ültél mellettem. Pedig már nem volt igazán meleg.

– Látod, erre nem is emlékszem.

– Nem?

Endre idegesen hajtotta föl a maradék italát, kivette a nő kezéből a poharat, nem törődött azzal, hogy egy nagy kortynyi még lötyög az alján. A konyhába sietett, újabb adagot töltött, behozott két doboz sört is.

– Akkor mire gondoltál? – kérdezte.

– A vizsgaidőszak előtti bulira. Kilencvenháromban. Valéréknél ültünk a kanapén. Utána csókolóztunk.

– Huszonkettő volt – jegyezte meg Endre.

Erika a fejét rázta.

– Nem lehetett huszonkettedike. A téli vizsgaidőszak előtt történt, november huszonkettő túl korai, december huszonkettő túl késő...

– Nem arra gondoltam – vágott közbe Endre. – Amit én meséltem, a rövidnadrágos sztori... Szeptember huszonkettedike... De te nem emlékszel.

Endrét elöntötte a keserű epe. Legszívesebben nyomban faképnél hagyta volna a nőt. Aztán eszébe jutott, hogy az ő lakásában ülnek. Ki csak nem dobhatom, dohogott magában.

– Az első csókunkra emlékszem – mondta Erika halkan.

Ügyetlen voltam, gondolta Endre, félttem az egésztől. Akkoriban mindentől félt. És ez azóta sem sokat változott.

– Ne haragudj, tudod, hogy mindig is szar volt a memóriám – Erika beletúrt Endre gyérülő hajába, aztán ott felejtette a kezét a vállán.

Végül is soha nem meséltem neki arról, mit jelentett nekem az a szeptember huszonkettedike, enyhült meg Endre. Világéletében gyorsan változott a hangulata.

– Sokkal többet kellett volna magunkról beszélnünk – sóhajtott.

– Fogunk.

– Igen.

– A papiros nélkül is megismertelek volna – Erika végighúzta az ujjait a férfi tarkóján.

– Én is megismertelek.

– Pedig sokat változtam huszonöt év alatt.

Mindketten sokat változtunk, gondolta Endre.

– Amikor még szociális munkásként dolgoztam... – kezdte Erika, de a férfi közbevágott.

– No, ezzel megleptél! Hogyan lettél az? – Annak idején magyar-történelem szakra jártak együtt, s bár Erika a szakításuk után, az utolsó évben elment egy évre Svájcba bébiszitterkedni, Endre meg volt győződve arról, hogy később ő is leállamvizsgázott.

Erika azon tűnődött, elmesélje-e máris, hogy nem fejezte be a magyar-történelem szakot. Miután hazajött, dolgozni kezdett egy könyvelőirodában, megcsinálta a mérlegképes könyvelő isko-

lát, aztán egy hirtelen ötlettől vezérelve a szociális munkás szakot is, hogy szabaduljon kicsit a számoktól. Azt végképp nem tudta, elmondja-e valaha is Endrének, hogy amikor végzett, a főnöke belebukott egy ordenáré áfacsalásba, és utcára kerültek mind. A főnöke, aki az élettársa volt, börtönbe is. Mindenük odalett, s még örülhetett, hogy nem vádolták meg bűnsegédlettel. Endre biztosan azt mondaná, szerencsés, hogy szociális munkás diplomát szerzett, így maradt alternatívája, de közben biztosan kínozná az, amit hallott. Mellesleg igaza lenne, gondolta, ha nincs a szocmunkás papírom, még nagyobb bajban lettem volna. Nem mintha a szociális munka túl sok örömmel járt volna kétezerben. Nem is bírta sokáig, két év múlva már egy hagyatékokkal foglalkozó ügyvédnél dolgozott, ahová a szociális szférában szerzett tapasztalatai miatt vették föl: neki kellett fölmérnie azokat az eseteket, amikor örökösök nélküli egyedülállók hunytak el.

– Nem diplomáztam magyar-töriből – ismerte be végül. – Később viszont elvégeztem a szocmunkás szakot.

Maga sem tudta, miért éppen azt. Miért nem fejezte be, amit elkezdett? Már nem is érdekes, gondolta.

– Értem – mondta Endre. – Sajnálom. Mármint, hogy...

– Amikor szocmunkásként melóztam, jártam olyan tanyákon, ahol négy-öt nemlétező gyerek élt.

– Ezt hogy érted?

– Semmiféle papírjuk nem volt, nem kaptak oltást, nem jártak iskolába, az állam nem is tudott a létezésükről.

– Ilyen van?

– Az ezredfordulón volt.

Endre csóválta a fejét.

– Amíg tanítottam, én is sok csudát láttam.

– Most mivel foglalkozol?

– Egy kereskedelmi cégnek dolgozom. Itthonról, számítógépen. Nem túl izgalmas, cserébe senki nem akar megkéselni, mint az iskolában.

– Sosem voltál nő? – Erika belepirult a kérdésbe. – A Facebook-adatlapod elég szűkszavú.

A tiéd sem túl beszédes, gondolta Endre.

– Nem, sohasem. Viszonylag hosszan éltem együtt valakivel, de odáig nem jutottunk.

– Én hasonlóképpen. Azzal a svájci évvel elszúrtam mindent. Kikerültem a vérkeringésből, hogy ilyen képzavarral éljek.

Endre nem válaszolt. Mesélje el, milyen volt benne maradni a vérkeringésben? Milyen érzés évtizedek óta a nagyszülei halála után a házuk árából és jelentős, cudar lassan apadó banki hitelből vásárolt lakásban, ismerős ismeretlenek között lakni? Nem valami sok, bár a megélhetésre azért elégséges bérért tanítani végeérhetetlen évekig azokat a gyerekeket, akiket óráról órára kevésbé érdekel mindaz, amiről beszél? Vívódni minden este elalvás előtt, hogy mindez kinek a hibája? Rajtakapni magát azon, hogy a nyolcadikos lányok fenekét stíroli a folyosón, aztán órák hosszat tűnődik, miként lehetséges, hogy egy nyár alatt kisgyerekből minden átmenet nélkül felnőtté válnak a mai kamaszok? Vagy így volt ez mindig, csak nem vette észre? Ezt sem vette volna észre? Meséljen a nőről, akivel együtt élt, míg olyan közömbössé nem váltak egymás számára, mint két kőszobor egy elhanyagolt parkban? És hogy utána mégis évekig együtt maradtak, míg a nőt el nem ütötte egy autó? Mesélje el, hogyan szeretett bele az élettársa a fizioterapeutájába, s milyen jól él azóta, látszólag boldogan és nyilvánvaló bőségben, s mennyivel jobban néz ki, mint amikor vele volt?

– A fene tudja, hogyan kellett volna csinálni – sóhajtott.

– Mindenesetre jó, hogy itt lehetek – simított végig újra a férfi tarkóján Erika.

– Igen, az legalább jó.

2.

Olykor még kapott egy-egy megbízást a régi főnökétől, és Erika szívesen vállalta, mert jól megfizette, s néha egyéb öröme is származott az együttműködésből. Önálló könyvelőként csak tengő-

dött, nem tudott jól bánni az ügyfelekkel, az adókozmetikázás tudományában sem vitte sokra. Az utolsó hónapok különösen rosszul alakultak, ezért a szokottnál is lelkesebben egyezett bele, hogy elvégzi, amit az ügyvéd rábíz.

– Öt éve kaptuk ezt a megbízást ettől a hölgytől – magyarázta az ügyvéd. – Azzal, hogy halála esetén járjunk el, mert nincs vér szerinti vagy egyéb örököse. Aztán, amikor elérkezett az idő, meglepődve tapasztaltuk, hogy az idős asszony eltartási szerződést kötött. Csakhogy ez, ahogy megvizsgáltuk, teljesen amatőr dokumentumnak bizonyult, úgyhogy hiába esküdözött meg üvöltözött az eltartó, semmire sem szerzett jogosultságot azzal a darab értéktelen papírral.

Erika figyelt, bekapcsolta a melltartóját, megigazgatta benne a mellét.

– Ez most nem olyan eset, mint a többi, ennyiből is látható. Valami nem stimmel – egykori főnöke körültekintően tűrte az ingét a nadrágjába. – Nagy vagyronról van szó, és a szomszédasszony szerint, aki átjárt a nénihez, lehetséges, hogy mégiscsak létezik egy örökös, akiről senki sem tud, mert az utóbbi időben, amikor már nem volt teljesen magánál a kuncaftunk, a fiáról motyogott. Nincs időm most ezzel foglalkozni, neked kellene a nyilvántartásokban utánajárni a dolgoknak.

Erika könnyedén utána is járt. Gyorsan rátalált az egyedüli élő örökösre, Kürtösi Endrére, egykori szerelmére. Endre nagypapjának első felesége volt az elhunyt. Hamar kiviláglott az is, hogy valójában nem csupán a nagypapa első neje, de Endre nagyanja halt meg magára hagyottan, egy hatalmas lakás mélyén. Akit a hajdani szerelme a nagymamájaként ismert, a második feleség volt. Ő nevelte Endre apját, mindenki úgy tudta a családban, ő a vér szerinti anyja és nagyanja. Tévedtek.

– Bonyolult történet – mutatta a papírokat Erika az ügyvédnek –, a nő, aki most meghalt, elhagyta az országot 1950-ben, és Argentínában ment újra férjhez. Több gyereke nem született. Le ugyan sosem mondott a fiáról, de disszidált, ezért a hatóságok a kisujjukat sem mozdították érte vagy a jogaiért.

– Ráadásul a férje és a gyereke nélkül ment el, illegálisan – mé-lázott az ügyvéd. – Gyakorlatilag lemondott a jogairól. A legtöbb-ben még egy jogállamban sem törték volna érte magukat, nem-hogy a Rákosi-rendszer Magyarországn.

– És nem is tudott az egészszről szinte senki.

– No, igen, az ilyen ügyek többnyire csak akkor kerülnek fel-színre, ha valaki megpiszkálja – vont a vállát az ügyvéd.

– Az eredeti anyakönyvi bejegyzés máig megvan – folytatta Erika –, ha azt összevetjük az anyakönyvi kivonattal, minimális figyelemmel minden egyértelműen és világosan kiolvasható.

Kürtösi Endre korán elhalt apja iratainak Anyja neve rubriká-jában a nagypapa második feleségének a neve szerepelt, akit majd-nem ugyanúgy hívtak, mint az első, egyetlen betű eltéréssel.

– Nem lehetett nehéz egy olyan anyakönyvi kivonatot szerez-ni – fejezte be Erika –, amelyekben véletlenül elírtak egy nevet, vagyis lemaradt egy vezetéknév végéről egyetlen betű, esetünk-ben egy h. Bár a két anya többi adata sem egyezik, magától érte-tődően ezt a problémát, gondolom, valami kis ajándékkal, vagy fene tudja, mivel, megoldották. Ha valaki valaha is rájön, hogy nem minden klappol, simán lehetett volna elírásra hivatkozni a majdnem teljesen egyező családnevek miatt. Mivel azonban soha senki nem reklamált, elsikkadt a dolog.

– Ahogy mondom – hűmmögött az ügyvéd. – Ha nem boly-gatják, nem merül föl...

3.

Kürtösi Béla jól fejlett gyomorfekéllyel és krónikus álmatlan-sággal tért haza a szovjet fogságból 1947-ben. Naphosszat ült otthon, nézte, ahogyan az apja nadrágokat és mellényeket varr, amiket aztán a kutya sem vásárol meg. Azt is csak nézte, aho-gyan nem sokkal később elvesznek tőlük mindent, a kicsike üz-letben élelmiszerboltot rendeznek be, a lakásukból áttelepítik őket egy udvari melléképületbe, az apját és őt pedig a ruhagyár-

ba irányítják, udvarosnak. Tulajdonképpen semmi rosszat nem látott a helyzetében, nem értette, miért siránkoznak a szülei. Az orosz frontnál meg a fogolytábornál minden jobb, motyogta magában.

1948 végén ismerkedett meg Horváth Ilonával. Egy hirdetés révén találkoztak. Ilona a vőlegényét kereste, és Kürtösi az újságban megjelent név – Marjay Frigyes – és az alakulat száma alapján rögtön tudta, kiről van szó. Együtt szolgált a férfival.

– A hadnagyom volt – mesélte a fiatal nőnek, amikor munka után fölkereste. – Rendes ember, szeretők.

Három nappal azelőtt, hogy fogságba esett, Kürtösi Béla látta meghalni a hadnagyot. Egy hajnali támadás során érte a repesz, letakart hordágyon vitték el. A holmija egy részét néhány katonatársa vette magához, hátha talál valami használhatót, s amikor osztozkodtak, Béla megpillantotta a fotót is, amely Horváth Ilonát ábrázolta. A gusztustalan megjegyzések miatt véste az eszébe, amelyet néhányan megengedtek maguknak. Ezekről a megjegyzésekről hallgatott.

– Köszönöm, hogy ezt elmondta nekem – suttozta a nő, amikor Kürtösi befejezte.

Hallgattak egy sort.

– Ezek szerint nagy bajban vagyok – tette hozzá alig hallhatóan a nő.

Béla gyöngéden nézett Ilonára.

– Ha tudok, segítek.

A nő csak a fejét rázta, s szinte kituszkolta vendégét az ajtón.

Három nap múlva azonban a ruhagyár előtt várta.

– Említette, hogy itt dolgozik – mondta lesütött szemmel.

Kürtösi elköszönt az apjától, belekarolt Horváth Ilonába, s az egyik közeli kisvendéglőbe mentek. Fröccsöt ittak az egyik sárokasztalnál.

– Ha tudok, segítek – ismételte meg Kürtösi.

– Talán tud.

– Miben?

– Vegyen engem feleségül.

Horváth Ilona kimondottan vonzó nő volt, Kürtösi el nem tudta képzelni, hogy ne találna minden ujja négy-öt férfit, különbeket egy gyomorfekélyes, rossz kedélyű udvarosnál.

– Maga jó ember, érzem.

Az a megdöbbenő igazság, hogy Kürtösi Béla bizonyos értelemben valóban jó ember volt.

– Ha akarja, feleségül veszem, de miért én?

– Nézze, Béla, gyerekem lesz.

Kürtösi fölsóhajtott.

– Értem.

A hadnagytól nem lehetett, ezt még ő is tudta.

– Köszönöm – mosolyodott el a nő, és megsimogatta a férfi kézfejét.

Ilona csak hetek múlva, az esküvő után árulta el, hogy maga sem tudja, ki a gyerek apja.

Gépíronőként dolgozott a vasútnál.

– Egy nap két kolléga hívott, hogy jegyzeteljek, leltárt veszünk föl az egyik félreállított vonaton. Alig szálltunk föl, befogták a szám, lerángatták a ruhámat, és nekem estek. A fölkében, ahová becibáltak, három másik várt ránk. Nem tudom, az öt közül melyiktől estem teherbe.

Eszébe jutott, hogy elveteti a gyereket, de sem pénze, sem bátorsága nem volt hozzá. Kétségbeesetten keresni kezdte a vőlegényét, hitte, hogy ő meg fogja érteni.

– De azt nem gondoltam, hogy egy olyan remek emberbe botlom, mint maga, Béla.

4.

– Többször is leléptem a távolságot, s pontosan huszonkét lépésre álltam a peron szélétől, amikor érkeztl.

Endre arca egyre vörösebb lett, miközben mesélt, pedig Erika mosolyogva hallgatta, és simogatta közben a kézfejét.

– Akkor már értem, miért haragudtál, amikor nem emlékeztem arra a szeptember huszonkettedikére.

– Nem haragudtam, csak rosszul esett... Az is hülyeség, tudom.

– Ne mondj ilyet, ez teljesen érthető!

Endre úgy érezte, boldog. Régóta tudta, hogy a boldogság nem állandó. Permanens boldogság nem létezik. A boldogság pillanatokra korlátozódik. Olyan, mint az ünnep: annak is csak a hétköznapi tengerében van értelme.

– Azért mentél ki annak idején Svájcba, mert szakítottunk? – tette föl a kérdést, ami huszonöt éve foglalkoztatta, de rögvest meg is bánta, hogy kicsúszott a száján. A boldogság azon nyomban elillant.

Erika soha nem gondolt erre. Hetek teltek el a szakításuk után, amikor egy gyerekkori barátnője üzent a svájci lehetőségről. Anyagi megfontolásból ment ki. Soha életében nem volt elegendő pénze.

– Azt hiszem, igen – mondta. – Jó döntésnek tűnt.

Pedig, ha jól emlékszem, tette hozzá magában, a szakítást is én kezdeményeztem, bár fogalmam sincs már, miért.

– Végül nem bizonyult annak – szögezte le, és megrázta a fejét, mintha egy, a hajába ragadt bogártól akarna megszabadulni. – De ne ezzel foglalkozzunk, hanem azzal, hogy most itt vagyunk.

Endre szeretett volna még a régi, közös dolgaikkal foglalkozni. Mégsem kockáztatott. Két és fél évtized tapasztalata alapján tökéletesen tisztában volt azzal, jobb a felszínen maradni. A mélyben könnyen megfullad az ember. Nem is értette, honnan vette a bátorságot a ritka alámerülésekhez...

5.

A legifjabb Kürtösi Béla sírt a Mózes-kosárban. A nagyanyja mellette ült, ringatta, ám ő csak üvöltött.

– Nem csinálna valamit azzal a kölyökkel, éjszakás voltam! – ordított be az egyik szomszéd.

– Fél óra, és hazaér a fiam meg az uram! – kiabált vissza idősebb Kürtösiné.

Az üvöltözés csak rontott a helyzeten.

– Az anyja hol az isten lovában van? Miért nem fogja be az a gyereke pofáját?!

Idősebb Kürtösiné erre inkább nem reagált, csak gyorsabb tempóban kezdte ringatni a kosarat. Amitől az unokája még jobban rázendített.

Amikor a két férfi hazaért, a gyerek már nem sírt, csak szipogott.

– Egész délután velem pöröltek – panaszkodott az asszony. – Mert rítt a gyerek. De hol az anyja, Béla, hol?

A két Béla nem felelt. A fiatalabbik fölemelte a legifjabbat, a fiát, akiről tudta, hogy nem az ő fia, szorosan magához ölelte. Az idősebb elment.

– Szerzek neki kecsketejet – dünnyögte.

– Hol az anyja, Béla? – nézett a fiára az asszony.

Az csak a fejét csóválta.

6.

Erika eleinte nem akadt a nyomára annak, Horváth Ilona miért és hogyan hagyta el az országot, míg eszébe nem jutott, hogy utána kellene nézni, kihez ment férjhez Argentínában. Így talált rá egykori főnöke összeköttetései révén Federico Marjayra, és így tudta meg azt is, hogy Ilona volt az egyetlen örököse Marjay húsfeldolgozó üzemének, amelyet a második férje halála, 1994 után fölszámolt, és a vagonnal együtt hazatelepült.

Erika lefordíttatta azt a spanyolul írott, egy gondosan megcímzett borítékba helyezett, ám soha nem postázott levelet, amelyet a hagyatékban talált. Horváth Ilona leírta benne a történetét egy bizonyos Maria Evának. Innen tudott meg Erika szinte mindent Marjay Frigyesről, Ilona Kürtösivel kötött házasságának pontos körülményeiről és a gyerek, Endre apja fogantatásáról. A levélből kiderült,

hogy Marjay Oroszországból német alakulatokkal visszajutott a front mögé, majd egészen Németországig, ahonnan egy SS-tiszttel szökött Argentínába. Valóban megsebesült, és Kürtösi Béla jól látta, hogy halottként viszik el a lövészárokból, de csodával határos módon túlélte a sebesülését. 1950 elején talált rá egy nemzetközi magánnyomozó-iroda segítségével Horváth Ilonára, és megszervezte a szökését az országból. Talán ugyanúgy lépett vele kapcsolatba, ahogyan a nő Kürtösi Bélával. Ilona ugyan nem tudta, hogy Béla lesz az, aki reagál a hirdetésre, sőt, azt sem, hogy lesz-e egyáltalán valaki, aki jelentkezik, Marjay apróhirdetését azonban csakis az egykori menyasszony érthette, senki más. Föltéve, hogy így léptek kapcsolatba. Talán egészen másképpen történt. Erre már sosem derül fény.

Erika sokat töprengett azon, mit érezhetett Kürtösi Béla, és mekkora lelkierő kellett ahhoz, hogy sajátjaként nevelje föl azt a gyereket, akinek az apja egy vadállat volt, az anyja pedig azt tette vele, amit. Mert az is kiderült a Maria Evának címzett levélből, hogy Horváth Ilona nem búcsúzott el a férjétől, amikor távozott. Titokban szökött el otthonról is, amiképpen az országból. Nem magyarázta meg a cselekedeteit.

Azt már sehogyan sem tudta kideríteni Erika, hogy Ilona hazatelepülve, kereste-e a leszármazottjait. Valószínűleg nem. Hiszen azzal a vágyonnal, amellyel rendelkezett, gyerekjáték lett volna megtalálni Endrét. Ahogyan Erika is könnyedén fölgöngyölítette az egészszet. A legifjabb Kürtösi Bélának, Endre apjának eredeti anyakönyvi kivonatát csak az nem találta, aki nem kereste. Ezért Erika föltételezte, hogy Ilona egy percig sem keresett semmit és senkit. Így azt sem tudhatta, hogy a fia 1980-ban meghalt, ám hagyott maga után egy fiúgyermeket. Amit tett, az nem volt több, mint egy ügyvédi iroda megbízása. Ezáltal, talán tudatosan, talán véletlenül, esélyt adott az utódainak. És Erikának.

7.

És Erika élt az eséllyel.

Forog a kocka

Bertalan belesett a kulcslyukon. A szeletnyi szoba, amelyet látott, jellegtelen volt. Egy fél kanapé szemben, előtte háromnegyed dohányzóasztal, rajta borosüvegben hervadozó margaréta, egyharmad fotel, két kinyújtott láb, szürke alapon fekete mintás szőnyegrészlet. Mindebből csak a két láb érdekelt. Itthon van tehát. A két láb mezítelen volt, nagyon fehér és kissé görbe. A kulcslyukhoz közelebb esőn, a boka fölött kivehetetlen tetoválás. Az aprócska résen kukucskálva legalábbis kivehetetlen. De Bertalan tudta, hogy egy bébi dinoszaurusz sematikus rajza az.

Visszament a szobájába, elindította a zenét a laptopján. A tudat, hogy itthon van, óvatosságra intette. Közepes hangerőn hallgatta Chopint. Úgy istenigazából sosem kedvelte, mégis többnyire Chopint hallgatott, mert megnyugtatta. Egészen pontosan azóta, hogy egy este megkérdezték tőle, mi a nótája.

– Mi a te nótád, öcskös? – egészen pontosan így hangzott a kérdés Józsi bácsi szájából, és az öreg már öntötte is a saját termelésű, pirosborát. Bertalan a bort fölhajtotta, a kérdésre azonban nem felelt, csak hülyén vigyorgott. A zenekar többi tagja is ivott derekasan, bár erősen elmaradtak a helyiek mögött. Józsi bácsi nem várt választ. Rágyújtott. Egy cigarettára és egy nótára.

– Szép város Kolozsvár, majd ott lakunk a Szamosnál! Na, folytasd, öcsém, hogy van tovább?

Bertalan nem tudta folytatni, bambán bámult kifelé, az alig kivilágított utcára. Józsi bácsi megvetően lebiggyesztette az alsó ajkát.

– De mi a te nótád, öcsike? – kérdezte újra. – Azok közül valamelyik, amiket játszani szoktatok? – és minden átmenet nélkül arról kezdett mesélni, mennyire fontos is a munkája, és arra bizony még senki nem panaszkodott.

– Asztalos vagyok, koporsókat készítek – szögezte le.

– Ne nézzen úgy rám a remegő – vágott bele egy rekedt, gyászosan hamis hang –, vagyis hogy hát a szomorú szemével, a tűzzel játszani, jaj, nem szabad! Ne fogjon úgy át, a remegő, no ez az, a remegő kezével, a szívnek húrja van, mely elszakad!

– Az első csókját én el nem feledem! – kapcsolódott be egy még rekedtebb hang üvöltve. – Itt állok árván, halálos betegen!

– Mert szeretem! – bődült el Józsi bácsi is, s mivel Bertalan biccentett, elvigyorodott. – Hát ez a te nótád, öcskös?! Én hetvenhat éves vagyok, és én is szeretem! Danoljuk együtt!

A terem zengett a dalolástól. Bertalan fizikai fájdalmat érzett. A zenekar többi tagja a nóta végére az asztalra borulva hortyogott. Hajnalban indultak haza. Miután elbúcsúztak a dalárdától, Bertalan ült a volán mögé, mint a banda legkevésbé részeg tagja. Köd volt, és rengeteg kanyar. Amikor becsapódtak, Bertalan már szinte érezte, ahogyan maguk mögött hagyják a városuk tábláját. Talán ezért lankadt a figyelme. Mégis megúszták karcolásokkal. A másik autóban két embernek a lába, egynek mindene tört. De életben maradtak. Bertalan megúsztta fölfüggesztett börtönbüntetéssel. A zenekar megvált tőle, s ő megvált a zenekartól. A bátyja garázsában húzta meg magát, karaoke zenéken végzett utómunkát, ebből élt. Képtelen volt szabadulni a baleset képeitől, s az érzéstől, ahogy elveszíti az uralmát a jármű fölött.

Aztán egy nap beállított hozzá Nyuszkó. Mintha ezer éve ismerné.

– Tudom, hogy zenész vagy, bár nem hallottalak zenélni – mondta.

– Mit szeretnél? – kérdezte Bertalan fáradtan.

– Gyere velem. A bátyád örülne, ha velem jönnél.

Efelől Bertalannak semmi kétsége nem volt. Ment.

Nyuszkó három nap múlva vallotta be, hogy ő is abban az autóban ült. Abban a másikban.

– A jobb lábam tört – fölemelte, megmutatta a bokáját. – Ezt a dinoszauruszt tetováltattam rá utána, mert ki is halhattam volna. De ez itt még gyerek, nem hal ki még egy ideig.

Így mondta, hogy ki is halhatott volna.

– Lagzikban játszottatok – szögezte le.

Bertalan nem tagadta, hogy így volt.

– És a két háború közötti slágereket szellemesen dolgoztátok föl.

Bertalan kényszeredetten elvigyorodott.

– Honnan tudod?

– Olvastam rólatok egy portálon. Énekelj nekem azokból.

Bertalan a fejét csóválta.

– Már csak Chopin érdekel. Az óta az este óta.

– Lakhatsz nálam – mondta Nyuszkó, és Bertalan nem ellenkezett.

– Nem te voltál a hibás, én tereltem el a mi sofőrünk figyelmét – közölte Nyuszkó az egyik este. Bertalan pár napja lakott a nőnél, jelképes bérleti díj fejében, külön szobában.

Bertalan erre nem szólt semmit. Újra megjelentek előtte a képek, s fölerősödött az érzés, ahogy elveszíti az uralmat. Lehunyta a szemét. Nem tudta, mit akar Nyuszkó. Gúnyt űz belőle, vagy csak érzéketlen. Visszavonult a szobájába. Ennyit tehetett. Később sem volt képes többre. Nyuszkó sem várt mást. Neki elég volt, hogy van egy különleges házi kedvence. Néha szórakozhat vele, figyelheti, ahogy kínlódik. Mosolyoghat azon, ahogy próbálja kerülni, ahogy értetlenül figyel, ahogy leskelődik utána. Különös elégtételt érzett, hogy a kocka fordul. És hogy mennyire más ez az ember, mint az a Bertalan, aki sok évvel korábban elküldte a fenébe. Hátradőlt, hallgatta a falakon átszűrődő Chopint.

A kopasz lány

– Emlékszel még arra a kopasz lányra? – kérdezte Pömpöm, és Ló Kornél emlékezett. Vékony csontú, törékeny teremtség volt, föltűnően jó alakkal. Arcának bájos, kislányos kedvességéből mit sem vont le a szemceruzával rajzolt szemöldök és a fejére úszósapkaként simuló sötétkék kendő.

– Klaudiának hívták – mondta Ló Kornél; és Pömpöm megelégedett ezzel a válasszal, holott nagyon szeretett volna többet is tudni. Ló Kornél megérezte a kíváncsiságot.

– Szép lány volt – folytatta –, olyan finom tapintású bőrhöz soha nem volt szerencsém. Akár egy levelibékának. Egy házibuliban ismertem meg, akadt sör, bor, pálinka, akadtak nők, én mégsem találtam a helyem, inkább kimentem az erkélyre cigizni. Ott botlottam belé. Beszélgettünk. A szavakat is olyan lágyan, selymesen ejtette, amilyen selymes és lágy a bőre volt. Megkérdezte, miért hívnak engem Ló Kornélnak.

– Tőlem is feszt megkérdezik, hogyan lettem Pömpöm.

– És mit szoktál mondani?

– Eleinte hadováltam Pom Pomról meg a mesékről, de olyankor mindig furán, néha egyenesen hülyén néztek rám. Volt, hogy lebiggyesztették az ajkukat, máskor gyerekesnek neveztek. Idiótának éreztem magam. Azóta nem válaszolok.

– Én a lovakra fogom – vonta meg a vállát Ló Kornél.

– Neki is azt mondtad?

– Azt. Hogy lórajongó vagyok.

– És?

– És? Elfogadta.

Pömpöm hümmögött, Ló Kornél tovább mesélt.

– Egy ideig nem vettem észre, hogy a fején az a kendő valami féle hiányosságot takar. Azt hittem, a divat miatt hordja. Miután visszamentünk a szobába, akkor tűnt csak föl, hogy egyetlen hajtincs, de még csak egy kósza pihe sem kunkorodik elő a homlokánál, a halántékánál, vagy a tarkója környékén. A szemöldöke is akkor szúrt szemet. Lézengettünk még a szobákban, továbbra sem találtuk a helyünket, visszamentünk hát az erkélyre, cigizni, beszélgetni. Álltunk egymás mellett moccanatlan, csak a kezünk mozgott, ahogy a szánkba tettük a cigarettát, meg ahogy kivettük belőle. Nem emlékszem, milyen közös témákra találtunk, nem is érdekes, viszont végül megbeszéltünk egy találkát másnapra. Fényes nappal Klaudia egészen másnak tetszett.

– De tetszett úgy is?

– Naná! És a folyóparton hirtelen felém fordult, hogy nekem szegezze a kérdést: miért nem zavar engem a kendő fejen? Máig sem tudom, miért feleltem erre azt, amit feleltem. Nyugodtan,

és azt hiszem, melegen, sőt, megértően, mégis természetesen csengett a hangom. Azt válaszoltam, meglehet, szó szerint, hogy nemcsak a kendő nem zavar, de az sem, amit eltakar. Akkor Klaudia megcsókolt. Moziba mentünk, szorongattuk egymás kezét, akár a kamaszok. Szerelmesnek éreztem magam, nyüzszíteni tudtam volna a boldogságtól. Éjfélig csatangoltunk a tavaszi városban, esett az eső. Ronggyá áztunk. Aztán fölmentünk Klaudia albérletébe, beosontunk a szobájába. Gyengéden vetkőztettük le egymást. Klaudia egyedül a kendőt hagyta magán. Rajta maradt mindvégig, mialatt összegabalyodtunk, lihegtünk, nyögtünk, verejtékezünk. A csontjaimban éreztem az ölelését. Amikor reggel fölébredtem, és kidörzsöltem az álmat a szememből, láttam, hogy a kendője hangyányit félrecsúszott. Meg akartam igazítani. Legalábbis most azt mondom, meg akartam igazítani. Biztos azért nem vagyok abban, hogy tényleg. Sőt. Attól tartok, valójában egy pillanatra fölülkerekedett a bennem lappangó perverzió. Simogatni és csókolgatni vágytam a kopasz fejét. Amint a kendőhöz értem, Klaudia fölébredt. Azonnal megérezte az érintésemet. Öt percbe se telt, és kívül találtam magamat az ajtón.

– De hát miért? – csodálkozott Pömpöm.

– Soha többé szóba sem állt velem, az a helyzet – sóhajtotta Ló Kornél.

– De hát miért? – kötötte az ebet a karóhoz Pömpöm.

– Talán ugyanazért, amiért te nem válaszolsz, ha a becenevedet firtatják.

– Hülyeség – szögezte le Pömpöm.

Ló Kornél nem vitatkozott, nem is helyeselt. A fekete-fehér óvodai fényképre gondolt. Egy anyák napi műsor után készült, Pömpöm és ő kisírt szemekkel merednek az objektívbe. Senki sem értette, miért írták át a mesét. Akkor már ők sem. És soha többé. A becenevek azonban örökre rajtuk maradtak.

– A kudarcunknak köszönhetően – fintorgott Ló Kornél.

Pömpöm úgy tett, mintha nem értené, amit mond.

– Azért jó, hogy emlékszel a kopasz lányra – jegyezte meg.

– Ja – hagyta rá Ló Kornél. – Klaudiának hívták.

Luzsicza István

Örök kortársunk, innen, a történelem végeiről

Bene Zoltán vázlatos pályaképe
az indulástól napjainkig

Bene Zoltán irodalmi munkásságáról és világfelfogásáról sok minden elmondható, az azonban a legkevésbé, hogy túlzottan gyakran hivatkozna Francis Fukuyamára. Ha nagy ritkán mégis a neves amerikai filozófusról esik szó nála, akkor leginkább elretentő példaként.

Túlzottan ne vicceljünk el azonban komoly dolgokat, mert nem véletlen, hogy az ellenpéldával keressük szerzőnk jellemzését, az akcióval, amelyre saját, önállóan működő világa mégiscsak egyfajta reakciót jelent. Tény, hogy Fukuyama *A történelem vége és az utolsó ember* című, 1992-es könyvében a közép- és kelet-európai államszocialista rendszerek összeomlását – leegyszerűsítve – úgy értelmezte, mint az ideológiák közötti harcok befejezését és ezzel egyben a történelem végét: az egész világon már csak egyetlen üdvözítő társadalmi rendszer maradt, elérkezett a liberális demokráciák kora, amelyben aztán boldogan élünk, míg meg nem halunk. Csakhogy a „happy end” után is következett folytatás, mint azt a mindennapjainkban láthatjuk; egy idő után a filozófusnak is részben javítania kellett tévedéseit, kritikusai pedig azóta is kíméletlenül szemére hányják nagyívű gondolatmenete kétségtelen hibáit. Bene Zoltán viszont – a társadalom politikumon kívül álló többségével egyetemben – nem feltétlenül tudatos lázadóként, hanem 1973-as születésűként mint a kor megélője-átélője, reményekkel teli fiatalja jutott már idejekorán a Fukuyamáéval ellenkező megállapításokra. A rendszerváltás egyre kevésbé beigazolódnó várakozásai, az ellentmondások, bi-

zonytalanságok, elvetélt álmok, frusztrációk és csalódások elegy-
gyé összeálló, gyors váltakozása, a társadalom jókora részének
becsapottságérzete, vereségtudata, s vele a mindeközben új szel-
lemi-ideológiai csatározások mentén újra kettéhasadó nagypol-
itika hamar egyértelművé tette, hogy amíg világ a világ, addig
mindennek van egy következő epizódja, mindennek van ellen-
tettje, és a szereplők nem biztos, hogy boldogan élnek, ellenben
az sem, hogy meg is halnak.

Talán a bevezetőből is érzékelhető, hogyan, milyen tapasztá-
lások útján juthatott el Bene Zoltán a történelem vége helyett a
történelem végeire, a korszakhatárookra, amikor sokszor szinte
észrevétlenül, de elér utolsó fázisaihoz egy-egy historikus éra,
egy-egy civilizáció, hogy ugyanilyen lopakodva, lassú, de könyör-
telen folyamatként – és sosem egyik napról a másikra, erőszakos
gyorsasággal berobbanva – felváltsa az új. A főhősök változnak, a
mellékalakok viszont maradnak, alkalmazkodnak vagy szembe-
szállnak, előrejutnak vagy elbuknak, túlélnek vagy belehalnak –
mert végül is minden az ő bőrükre megy. S mivel az ember örök
aktor, a jellemek és motivációk pedig korfüggetlenül állandók,
még az is meglehet, hogy épp róluk, epizódszereplőkről szól a
történet. A történelem pedig ezáltal az ő szemszögükből, rajtuk,
sorsaikon keresztül láttatható a leghitelesebben.

A hitelességhez persze nem kevés tárgyi tudásra, elméleti fel-
készültségre van szükség, bármely korszak fordulójához érünk
is, és az sem hátrány, ha megvan az az írói módszer, amely ennek
ábrázolására a leginkább alkalmas. S ezekkel már az első könyv,
a mindenféle publikációs előzményt mellőző 2001-es *Fekete
föld* sztorijában sem volt hiba. Az ókori Egyiptomi Birodalom
hellenizálódás előtti végnapjaiból származó fiktív emlékirat egy
korabeli írnok szemén át elemzi a készülődő átmenetet – ugyan-
akkor már itt feltűnnek azok az esszészerű, nem egyszer mono-
lógként interpretált filozofikus gondolatmenetek, amelyeknek
cselekménybe építése a későbbi benei történetmesélésnek is fon-
tos eleme marad, megelőlegezve a mai – aktuálisan – filozófus-
doktoranduszt. Ami kevésbé észlelhető, s csak az írói magyarázat

világít rá, az a Szahara korabeli, mára elsivatagosodott egyiptomi részének ligetes-szavannás jellege, mintegy megidézve a mai magyar Alföldet. És ezzel Bene Zoltán rögvest indulásként hazaér, felhasználhatja a jól ismert tájat, a mindennapok személyes tudását, előrevetítve az otthont, az örök szerelmet: Szegedet.

Szeged ugyanis origóvá lesz a vagány kezdés után. Az induló regény nem túl visszhangos, mégis kedvező fogadtatása után előkerülnek a különböző asztalfiókokból és még inkább alkönyvtárakból a Bene-novellák, elkezdenek meg-megjelenni folyóiratokban, azok kulisszájaként visszatérően a Tisza-parti nagyvárost, vagy ha lehet ilyen képzavarral élni: a nem születési hely szerinti szülővárost szerepeltetve. (Bene Szegedről induló és ott is maradó íróként valóban annyira összenőtt a várossal az irodalmi köztudatban, hogy tiszakécskei kisgyermekkorá és – a legközelebbi kórházi helyszínként – kecskeméti születése még ismerői jó részét is meglepetésként éri.) A kortárs közegben játszódó művekben a mai Szeged jelenléte kiváltképp meghatározó – már a *Változatok, lehetőségek* novelláiban (2002) is, az először 2004-ben megjelent *Út* pedig szintén innen indul, s itt is fejeződik be, miközben három régi szegedi barát Erdélyben keresi negyedik, önmaga és sorsa elől menekülő barátját. E kisregényben már az érett hangú mesélő áll előttünk, önnön közegéből, a rendszerváltással eszmélkedő fiatal vidéki értelmiségiek világából mérítve – s amíg az önmagából és ismeretségi köréből összegyúrt alteregók a mai Erdély lepukkant, varázsát mégis megőrző útjain, falvain, tájain haladnak végig, addig szkeptikusan filozofikus elmélkedéseikkel-émlékezéseikkel újra bejárják önmaguk útjait is, a honnan hová okait és okozatait is, megújult tartalommal megtöltve „az út maga a cél” sokszor felhasznált örök bölcsességét. Katarziszban végül nem részesülünk, az újrakezdés esélyét azonban megkapjuk – s ez az írói módszer a későbbiekben is megmarad, egyfajta Bene-védjeggyé válva.

A történetmesélés tudatossága, a posztmodernitáson túllépő, bár annak használható elemeihez bátor játékossággal nyúló és a szórakoztatást néhol önironikusan is felvállaló attitűd már

mind határozottabban jelentkeznek az előző évtized műveiben is, így az *Ásatás* (2006) szellemesen kurtanovellának nevezett, tár-caszerű írásaiban, majd a 2007-es *Év-könyv* novellafüzérében és a 2008-as regényben, az *Üledék*ben. (Hogy aztán majd elérjünk az utóbbi években az *Áramszünet* tudálékos szószátyárnak nevezett főhőség – akinek könyvesboltjába a cselekmény szerint maga Bene Zoltán író is betér –, a megcsörrenő mobiltelefonnal villamost váró „Rózsasándor”-ig, vagy az *Isten, ítélet* filozofikus fejtegetései közben az asztalra dőlve horkoló kun szolgáláig.) Mindeközben a mesélőkedvre a kritikák is felfigyelnek, meglátva benne a hagyományok melletti kiállást és a kánon elleni lázadást; ezen időszak termése az első komolyabb elismerés, a Fehér Klára-díj is. A lázadás azonban félig-meddig ösztönös is: Benénél mindig van mit elmesélni, van mondandó, amit a legcélszerűbb módon kell eljuttatni az olvasóhoz. Így az *Év-könyv* és az *Üledék* esetében azt a minőségromlást és atomizálódást – s erre utal a közösségeink, közös alapjaink lerombolását, megtagadását kifejező *NEMzedékregegy* alcím is az *Üledék* esetében –, amelyet az idő és a történelem idéz elő. Ezáltal lesz különösen érdekes szerepe a két mű azonos, de bő évszázad különbséggel ábrázolt fiktív helyszínének, a régi mezőváros Nagyszegnek, amelynek esetében Szeged ezúttal úgy válik viszonyítási ponttá, hogy kifejezetten annak kontrapontjaként jelenik meg, rávilágítva, hogy a huszadik század történelmi végpontjai és átmenetei – a történelmi Magyarország széthullása, a berendezkedő szocialista rendszer, majd a kisiklott rendszerváltás – az ezredforduló környékére hogyan tettek periférikus, provinciális helyekké a Monarchia évtizedeiben még élénk szellemi-kulturális központokat.

Napjaink hőseinek, az 1989 utáni időkben helyüket keresőknek a sorsa másutt is magában hordozza ezt a sivárságot, de azt is, hogy kilátástalanságban, remény nélkül huzamosan nem lehet élni, túlélni. A 2010-es – regénymorzsa műfaji meghatározású, de a Bene által kedvelt novellafüzérrel azonosítható – *Keserédes* fő alakja, a sok foglalkozást és léthelyzetet kipróbáló Szomor Zsolt viszontagságai, megpróbáltatásai után ezúttal a váratlan,

kései szerelem nyújtja a kapaszkodó, a menedék, a sínre kerülés talán több mint elméleti lehetőségét.

Ezek a mai hiányérzetekre felelő remények nyitják meg az utat az utóbbi években jellegzetesen benei fogalmakká érő visszacsodásítás, a mítosz(újjá)teremtés, a közös legendák, közös hitalap felé – amelyet Bene Zoltán értelmezésében a reneszánsztól a felvilágosodásig érő „csodátlanítás” folyamata, az emberi értelem egyre erőteljesebb mindenek fölé helyezése előzött meg –, de már huszonegyedik századi látásmóddal. A történelmi művekben mindez a túlélés és a helytállás együttesen jelen lévő, egyszerre emberi és erkölcsi parancsaiként jelentkezik, a 2010-es *Hollók gyomra* és a 2013-as *Farkascskeresznye* török kori, az épp megszilárduló hódoltsági viszonyok közé helyezett ikerregényében éppúgy, mint a *Továbbmondott történetek* (2011) elbukott forradalmaink, szabadságharcaink előtt tisztelgő novelláiban. Ezeket a parancsokat próbálják követni, s az innen fakadó kérdések és adandó válaszlehetőségek foglalkoztatják – még mindig – napjaink (anti)hőseit is a *Kurta élet* (2014) és az *Az Isten háta* (2015) novelláiban is.

Így jutunk el *Az érdemes, nemes Rózsasándor kalandjai* 2016-os, igazán nagy visszhangot verő betyárpikareszskéjéig, ahol már előre megfontolt szándék gyártja a legendát, abszurd humorral és tömény iróniával. A valós köztörvényes bandita és a romantizált irodalmi-filmhős betyárfigura helyett így kapunk egy Don Quijote-sorsú szélmalomharcost, aki groteszk kalandjain keresztül fejtegeti még groteszkebb társaságával a néplelket és a történelem folyását, hogy megértsük, miért vesztek oda a közös alapok, miért erősebb a hősiességnél a mindennapok törvénye, miért felvállalni való ennek ellenére is a bukásra ítélt harc, hogyan keveredik össze zavarosan, s hogyan választható mégis szét a jó és a rossz – s miképpen lesz mindez mítosszá, az identitás alapkövévé.

A szórakoztatva gondolkod(tat)ás azonban nem vicc – s a folytatás, az *Áramszünet* 2018-as mélyen sötét disztópiája ezt már a lehető legkeserűbben tárja elénk. Szinte már összegződik a ko-

rábbi életmű: nem véletlenül halódónak, civilizációs határhelyzetben lévőknek ábrázolt korunkban a világméretű áramkimaradás révén működésképtelenné lett világot csak kisebb-nagyobb közösségek együttműködése tudná újra működővé tenni, arra azonban az egymásrautaltság nélküli, csak az egyén önmegvalósításának hitében élő, individualizált és technicizált emberiség nem képes, még kis, alkalmi kényszerkommunák szintjén sem – s a világvégére felkészült maroknyi „szuperhőssel” megvalósuló, ezúttal már idealizált lezárás lesz csak igazán keserűvé a korábbi halk, katarzis nélküli „mégis”-ek után: a végzetes és végleges hiányokból, ahova mára jutottunk, csak az irreális csodák segíthet(né)nek vissza a normális, gyarlóságainkkal együtt is humanus világába.

Bene Zoltán azonban ilyen könnyen nem adja fel, keresi-kutatja a más, a több ígéretét, a valószínű fogódzót, azt, hogy ha minden után van folytatás, akkor mi jöhet a világvége után – az idén megjelent *Isten, ítélet*ben a felsőbb parancsokat nem mindig értő, ám mindig a hűség, az emberi tartás morális parancsát választó Anjou-kori főalakjában is, miközben megannyi kiadás előtt álló vagy készülő művében újra és újra visszatér megannyi kedvenc, otthonos korába és helyszínére: legyen az Szeged és az aktuális járványok időszaka (az *Igazak* családregegye a XVIII. századtól egész máig), vagy egy elképzelt, meg nem történt kor (a *Sarki fény* Ferenc József-földi ukróniájában), de akár ismét a rendszerváltás utáni átmenet máig érő és ható idejében (a *Mandola története* című kisregényben).

Mert Bene Zoltán bárhol és bármikor otthon van, vagy úgy formálja, hogy otthon legyen. Itt jár-kelek közöttünk, ül velünk egy asztalnál, de bármikor továbbállhat a régmúltba, az elképzelt jövőbe vagy az el sem képzelhető jelenbe, mi pedig csodálkozva látjuk, hogy ott és akkor is ugyanúgy vele ülünk mi, ugyanúgy mi vagyunk, akik között jár-kelek: kortársa mindenkinek és mindenhol, meséli a meséit, de bárhová kerül is, bármit mond is bárkinek bármiről, akkor is mindig ugyanarról, ugyanannak beszél, ugyanakkor és ugyanott: nekünk, rólunk, itt és most.

BENE ZOLTÁNNal a Szeged–Budapest térkoordinátákon át LAIK ESZTER levélben beszélgetett humanizmusról, történelmi regényről, szegediségről és az íróban lakozó különféle lényekről.

VADÓCZ DÁVID *fotója*

Lehetséges világok világa

– Ahogy az interjúra készülve átböngészttem régi anyagokat veled kapcsolatban, rábukkantam az Irodalmi Jelen egy tíz évvel ezelőtti körkérdésére, ahol te voltál az egyik válaszoló. Különösen tetszett, amit az irodalmi események kapcsán feleltél. Jelesül, hogy szükséges megnyilvánulásoknak tartod ezeket is, de alapvetően magánügynek tekinted az irodalmat. Ma is így gondolod ezt, amikor rengeteg szokásunkat megváltoztatta az elmúlt tíz év?

– Igen, ma is ez a véleményem. Bár időről időre a szemem elé kerülnek olyan kijelentések, hogy az olvasás közösségi élmény, szerintem ez nem így van. Az olvasás magányos tevékenység, az írás még inkább az. Az irodalom már nem föltétlenül, végtére is a könyvbemutatók, író-olvasó találkozók valóban közösségi események, amelyeknek kétségtávol van „hozzáadott értékük” egy-egy műhöz, egy-egy alkotóról a befogadóban kialakított képhez, ám ez csak hab a tortán, alapvetően minden az olvasás során dől el, s ott csak az olvasó és a mű van jelen, az alkotó is csupán át-

tételesen. Nem tudom, hogy hatását tekintve kellene-e közösségi erővel is bírnia az irodalomnak. Ha igen, akkor talán az egyénre gyakorolt hatások összeadódása folytán, gondolom. Mindenestre olvasóként nekem mindig személyes viszonyom van egy-egy alkotással. Persze muszáj olykor beszélnem művekről, mivel az irodalomban létezem (gondolok itt többek között a recenziók, kritikák írására), de ilyen esetekben először mindig meg kell küzdenem egy fura szeméremérzettel...

– *Nem akart benned soha felülkerekedni a kritikus/szerkesztő vagy az író? Békésen megél benned ez a két lény?*

– Az író könnyedén fölülkerekedik a kritikuson, olykor a szerkesztőn is. Aki viszont mind a kettőt-hármat bármikor, lazán legyűri, az az olvasó. Olvasásfüggő vagyok, képtelen arra, hogy olvasás nélkül létezzem. Ugyanakkor ezek a lények, az írólény, az olvasólény, a szerkesztőlény és a kritikusról békében élnek egymás mellett, sőt, szeretem azzal áztatni magam, hogy kiegészítik és erősítik egymást.

– *Beszéljünk akkor először az írólényről! Nekem úgy tűnik, „többéltű” vagy: egyrészt hihetetlen magabiztossággal közlekedsz történelmi korok között, másrészt ott a prózádban egy modern, mikrorealista-lélektani vonulat, amely azt az érzetet kelti: nagyon is az itt és most izgat, ami a lélekben zajlik. Olyasmi ez, mint a lírában a tárgyias és az alanyi költészet – nálad a prózában mintha párhuzamosan működne a kettő. Vagy ez túl erőltetett látélet?*

– Nem tudom, azt hiszem, mindig a *most* és az *itt* az igazán lényeges. A múltat nem változtathatjuk meg, viszont árnyalni megkísérélhetjük. És ez az árnyalás fontos, hiszen, ha a közhellyé vált mondasra gondolunk: *historia est magistra vitae*, azaz a történelem az élet tanítómestere, távolról sem mindegy, hogy sematikus, fekete-fehér, egydimenziós képet, vagy színes tablót festünk a sokszínű, izgalmas, egyszerre lenyűgöző és félelmet keltő emberi történelemről. Amelyben, ne feledjük, a címszereplő, azaz az Ember változatlan. Ugyanaz a faj vagyunk, mint amelyik talán ténylegesen kiirtotta, talán „csak” kiszorította az élőhelyeiről, ezáltal sordorva pusztulásba a Neander-völgyieket; ugyanaz a faj, amelyik a

piramisokat vagy a kínai Nagy Falat emelte; Homérosz és Shakespeare, Bach és Mozart, Pheidiasz és Michelangelo, Newton és a Bolyaiak, Szent Ferenc és Albert Schweitzer ugyanahhoz a fajhoz tartoztak, mint Torquemada, Hitler, Sztálin vagy Pol Pot. A legaljasabbra és a legmagasztosabbra egyaránt képesek vagyunk, mióta csak megjelentünk ezen a bolygón. De visszatérve az *itt és most* kontra múlt kérdéséhez: a folyamat érdekes. Hogy tanulunk-e a saját kárunkon? Példát veszünk-e saját nemeslelkűségünkéről? A múltat nem változtathatjuk meg, de árnyalhatjuk, elmesélhetünk fontos történeteket, s ezzel talán hatással lehetünk az *itt és most*ra, azaz a jelenre, ezáltal a jövőre. Mert ez központi kérdés. Lássuk be: szűk látókörű faj vagyunk, a bölcs előrelátás antik erénye ma már szinte kimutathatatlan, a fogyasztói kapitalizmus mindenáron való növekedése és profit-maximalizálása nem kompatibilis ezzel a szép, ezzel a talán legfontosabb erénnyel... Persze nem gondolom, hogy a művészetnek, benne az irodalomnak a nevelés, tanítás a célja. De a gondolatébresztés föltétlenül. A történetekben hiszek, amelyekből nagy, közös legendárium szövődik. Meggyőződésem, hogy élő, lüktető mítoszok kellenek – a mi tájainkon európai és nemzeti mitológia. Visszacsofodásításra van szükség, hogy a világot újra több dimenzióban érzékelhessük, s ne váljunk végérvényesen és visszavonhatatlanul egydimenziós emberekké.

– Igazi humanista „kiáltványnak” érzem, amit *most* megfogalmaztál. A humanizmus eszméi egyébként búvópatakként majd’ minden művedben megjelennek. A Hollók gyomra például át van itatva ezzel a szellemiséggel, vagy elég az olyan visszatérő momentumokra gondolni, mint a páduai egyetem, a vallási türelem kérdése, az egyén belső vágyai és a külső kényszerek egymásnak feszülése... Lehet, hogy ez a te igazi korszakod, és minden út ide vezet?

– Sok függ attól, milyen értelemben használjuk a *humanizmus* fogalmat. A hétköznapi nyelvhasználat szerint, az emberség szinonimájaként, vagy művelődéstörténeti értelemben? S ha az utóbbiban, akkor a klasszikus, késő középkori–kora reneszánszbéli humanisták, a felvilágosodás jegyében munkálkodó új- vagy a modern humanisták gondolatvilágát értjük-e alatta? Hiszen

egész mások a kiindulópontok... Sőt, már maga a fogalmi meghatározás is sokkalta bonyolultabb ennél! Hogy egy példával illusztráljam: „Az embernél nincs semmi csodálatosabb”, írja Szophoklész az Antigonében – mi ez, ha nem humanizmus? És hol van még a trecento, amikor ezt a gondolatot papirosra vetik? És az ember valóban csodálatos. És az ember, ne tagadjuk el: szörnyű. „Szabadon bűn és erény közt / Választhatni, mily nagy eszme”, írja Madách, viszont akár azt is mondhatnánk Madách után, szabadon, hogy két világ közt választhatni, mily nagy eszme! Engem mindenekelőtt ez izgat. A választás, a szabad akarat, a szabad döntés. Két világnak vagyunk a része, erősen meghatározottak a biológia által, ugyanakkor van bennünk egy csipetnyi éteri. Hiszem azt, hogy amikor a Genézis arról beszél, az Úr a maga képére és hasonlatosságára teremtette az embert, nem egyebet állít, mint hogy egy magasan fejlett főemlősbe beléplántáltatott egy isteni részecske. Fölöttem pedig a csillagos ég, mondhatjuk Kanttal, és igazunk van: bírunk valamit, ami az állatok fölé emel, és fölöttünk már valóban csak a csillagos ég lehet, ám mindeközben sosem szabad elfelejtenünk, hogy közünk van egymáshoz, minden állathoz, minden növényhez, mindenhez, ami él, mert felelősek vagyunk egymásért. Ugyanakkor igenis van valamink, amit nevezhetünk léleknek, nevezhetünk intelligenciának, ami, legalábbis én ezt hiszem, több mint pusztá materializmus, több mint biokémiai folyamatok bonyolult rendszere, s amely el- és fölemel bennünket. Ez a bennünk lévő isteni rész. Szimbolikusan mindenképpen, én azonban úgy hiszem, valóságosan is. Ezért írja Szent Pál, hogy törekedjete a szeretetre. Írhatná azt is, hogy keressétek meg magatokban az isteni részt! Nem tudok mit kezdeni azzal, amikor a szeretet parancsáról beszélnek a korinthusiakhoz írott levél kapcsán. A szeretetet nem lehet parancsolni, s nem lehet parancsra szeretni. Törekedni viszont lehet arra, hogy a szeretet legyen az első. Tehát az isteni rész. A belső vágyak és a külső kényszerek útvesztőjében ezt kutatjuk magunkban... Igen, ilyen értelemben minden út ide vezet, a választáshoz, a döntés nehézségeihez; ahhoz, hogy az isteni rész nem adja könnyen ma-

gát, s úgy el tud bújni bennünk, hogy csak komoly erőfeszítések árán kutathatjuk föl. De fölkutathatjuk.

– *Ez a metafizikai fókusz tulajdonképpen minden műved áthatja. Az Isten szó ugyanakkor most először került nagyon hangsúlyos helyzetbe új regényed címében, mégpedig egy érdekes nyelvi megoldással. Miért került vessző az Isten és az ítélet szavak közé?*

– A regény munkacíme még *Istenítélet* volt, ráadásul, ha jól emlékszem, már az első pillanatoktól fogva, ami nálam ritkaság, többnyire ugyanis sokat szütyögök a címadással, s leginkább a végére hagyom. Szerepel is egy istenítélet a regényben, viszonylag hangsúlyos ponton (tulajdonképpen egy törvénytelen eljárás, mert a regény cselekményének idejében már rég pápai rendelet tiltotta ezt a jogi procedúrát). Szóval, évekig az *Istenítélet* cím állt a történet elején, viszont egyre inkább éreztem, hogy ez nem lesz jó, ez a kifejezés félrevezető, szétválasztottam hát az összetett szót, és egy vesszőt tettem a kettő közé. Ezáltal kitágult a cím értelmezési horizontja, és sokkal jobban illeszkedik a történethez is.

– *Világos, ez az írói módszer, a kérdéssel én inkább a mögöttesét próbáltam firtatni: azt, hogy ebben a regényedben Isten egyfajta „címszereplővé” lép elő. Legalábbis az ő útjai, amelyek, ugye, kifürkészhetetlenek, ahogy írod is a mű egyik kulcsfejezetében. Az ifjú főhősöd tehát, aki szó szerint is elindul a fejlődése útján, egyfelől Isten kezében van, kiszolgáltatva, másrészt az olvasó azért szurkol, hogy álljon a sarkára a vaksors ellenében. Úgy tűnik, íróként nem kívánod eldönteni, hogy mi az erősebb: az ember, aki a saját sorsának kovácsa, vagy az isteni akarat...*

– Szeretném én eldönteni, de kevés vagyok hozzá. Csak hinni tudok abban, hogy az ember lehet a maga sorsának a kovácsa, hogy nemcsak kísérleti patkányok vagyunk egy nagy-nagy laboratóriumban. A regényben végső soron leteszem a garast a szabad akarat mellett, hiszen amikor a főhős a sarkára áll, azzal, még ha „csupán” a háttérben és titokban is, de megváltoztatja a világ folyását, a lét egy picike szeletét... Isten pedig valóban címszereplő, viszont, ha belegondolunk, hogy melyik időszakban járunk, akkor beláthatjuk, hogy nem is lehet más a legfőbb aktor, csakis a

Teremtő. „A vallás uralmának ezeréves birodalma, amelyet »középkor« néven szoktunk összefoglalni, a 14. század közepén hirtelen múlttá válik” – írja Egon Friedell. Ez a regény éppen ezen pillanat előtt néhány szempillantásnyi idővel játszódik. Amikor még az Isten és az ő ítélete a legfőbb igazodási pont, egyszerűen már érezhető, hogy az Istent viszonylag könnyen háttérbe lehet szorítani, az ítélet pedig a végtelenségig relativizálható...

– *Ha már a középkort említed, több igen szemléletes leírás hívja elő ezt az időszakot. Például, amikor a főhősöd, Szórád Lőrinc Budán bandukol a fogadója felé, és látjuk a felső szintjükénél szinte összeérő házakat, a szűkös utca közepén csordogáló szennylét, később a piaci forgatagot... Minden „sötétségével” együtt nagyon is sokszínű és rétegzett kerként ábrázolod a 14. századot. Engem például lenyűgöz az akkoriak igyekezete az önmegismerésre és a világ megismerésére, amire komoly áldozatok árán is hajlandóak voltak. A középkorral kapcsolatos homályunkat is oszlatni kívántad ezzel a regénnyel?*

– A sötét középkor toposzát az aufkléristák alkották meg. Ez része volt a programjuknak, hiszen úgy gondolták és azt ígérték, valamihez képest – szellemi értelemben – világosabb lesz általuk. Egészen pontosan a középkornak a vallás mákonyával és az egyház dogmatizmusával átítatott sötétségéhez képest ígértek felvilágosodást. Csakhogy a középkor messze nem olyan sötét, ahogyan az a XVII–XVIII. század óta beleivódott a köztudatba, s mint azóta megtapasztaltuk, mind a mai napig számtalan szellemi áramlat torkollik dogmatizmusba (nem kivétel ezalól maga a felvilágosodás sem). Persze, hogy van árny- (ha úgy tetszik: sötét) oldala a középkornak, nem akarok én rózsaszín képet festeni! Ahogyan minden korszaknak, úgy a középkornak is van miért szégyenkeznie. De semmivel sem több, mint bármely más érának az emberiség történetében. Leginkább a marketingje rosszabb minden korszaknál – s ennek oka elsősorban az, hogy az aufklérizmus nagyon komoly, maig ható lejárató kampányt folytatott ellene. És ne gondold, hogy én itt most a felvilágosodás ellen agítálok, butaság is lenne. Nem kérdés, hogy egy rakás jó dolgot köszönhetünk az aufkléristáknak, ugyanakkor legalább annyit veszítettünk a vámon, amennyit nyertünk a réven.

– *Honnan ez a történelmi érdeklődés nálad, Zoli? Ráadásul kiválóan adod is át a historikus tudást. Azt nem mondom, hogy pályát tévesztettél, mert az úgy hangoznék, mintha íróként tévúton járnál (aminek épp az ellenkezője az igaz), de az tény, hogy kiveszőfélben lévő „állatfaj” – hogy visszakanyarodjak az írólényekhez – a kortárs, fiatal irodalomban a történelmi irányultságú alkotó. Van helyette én-irányultság, ami, hmmm, nem mindig túl izgalmas... Téged ez utóbbi sosem vonzott?*

– Kisgyerek koromtól fogva érdekelt a történelem, ahogyan érdekelték a történetek. A történelmet sem látom egyébnek, mint történetek egymásba szövődő erdejének. Sőt! Olykor annyira erős egy-egy történet, hogy elhomályosítja magát a történelmet (nem látjuk a fától az erdőt). Egon Friedell szerint „...a történetírásnak van művészi jellege és van erkölcsi jellege, ebből következik, hogy nincs tudományos jellege”. S ha ezzel nem is értek maradéktalanul egyet, magam is úgy vélem, hogy a történelem mint etikai rendszer s mint mitológia a legfontosabb. Ráadásul már Hegel fölvetette a „történelem vége”-gondolatot, midőn látta Napóleont diadalmaskodni Jénánál, s úgy vélte, ím, győzedelmeskedett a legtökéletesebb emberi társadalom, a polgári abszolutizmus, nincs már egyéb dolgunk, mint azt elterjeszteni a világon, és tökéletesíteni. Ergo a történelemnek vége. Szűk kétszáz év múlva Francis Fukuyama nagyon hasonlólt állított, csak szerinte a modern liberális polgári demokrácia az, amely a legjobb és legüdvösebb. (Az Egyesült Államok a mai napig igyekszik is terjeszteni mindenütt a Földön.) Ugyanakkor azt is látjuk, hogy Huntingtonnak is van igazsága, amikor új világrendről és a civilizációk háborújáról beszél. A történelem talán mégsem ért véget Jénánál, de a berlini fal leomlásával sem. A történetek pedig biztosan nem. Engem pedig, hangsúlyozom, a történetek érdekelnek. És akárhogy is vesszük, ez én-irányultságra utal. Jóllehet abban reménykedem, hogy egy archaikusabb, közösségi individualizmus munkál bennem, nem pedig annak parttalan, szinte kizárólag az eksztázisra hajtó modern változata...

– A „történelmi” regénynek egy sajátosan egyedi műfaját alkottad meg Az érdeemes, nemes Rózsasándor kalandjai című művedben, amelynek már a címe is sejteti, hogy itt valami írói „huncutságról” lesz szó. Voltaképpen egyszerre mitizáltad és fikcionalizáltad Rózsa Sándor alakját, meg az egész betyárvilágot, és ebből kikevertél egy elgondolkodtatóan groteszk, kortalan, sőt abszurd világot, ami nagyon szórakoztató. A játékos éned íratta veled ezt a regényt?

– A játékos énem is, igen. De nemcsak játék volt ez, noha nagyon élveztem írni, mégsem csak az... Hiszem, hogy ha nincs nemzeti mitológiánk, nemzeti identitásunk sincs. Ezért a mítoszokat újra és újra el kell mesélnünk, a korábbi mítoszvariánsokat is szem előtt tartva, mert telik az idő, és változnak a történetek. Amikor már nem változik egy mítosz, akkor halott. Rózsa Sándor mítosza él, méghozzá számos formában. És abban, hogy a történelmi Rózsa Sándor, ez a rabló gazember egyszer csak ikonikus hőssé, valamiféle igazságtevővé nemesült, szerepe van az irodalomnak: a ponyvától a magas irodalomig benne van ebben vastagon az írástudók keze (például Jókaié, Krúdyé, Tömörkényé, Móriczé). Azzal azonban tisztában kell lennünk, hogy a mítosznak sosem a tényszerű valóságalap a lényege, hanem az a verzió, az az értelmezés, ami valamiért megragadt a közösségi emlékezetben. A mítosz voltaképpen lényege önmaga. Vigaszt nyújt, közös alapot teremt. Attól, mert ironikusan, mulatságos kalandok formájában vontam le általános következtetéseket, még – érzésem szerint – nem parodizáltam a mítoszt, csak új kontextusba helyeztem. Persze egyúttal groteszkké, abszurdá is vált, de hát nem egy abszurd világban élünk? Az én egybeírt nevű Rózsasándorom mind a valóságban élt cégéres haramia alakjától, mind az irodalmi Rózsa Sándoroktól, Jókai, Krúdy, Móricz hőseitől, de akár a Szinetár-féle filmsorozat figurájától is eltérő olvasat, mindamellett mindegyikre igyekszik reflektálni is.

– Talán paradox, de a korábban említett véget nem érő történelemről, azaz történetekről nekem épp a mában játszódó regényed, a Mandola története egy jelenete ugrott be, mégpedig amikor a főhősöd, P. felidézi, hogyan bámulta meg a camera obscurát az

egri líceum kupolájában, és ennek kapcsán a lehetséges világokról kezd elmélkedni. P. nagyon is mai karakter, negyvenes értelmiségi, de az élete és szerelme által éppen a mi végletekig bebiztosított-nak, kipárnázottnak, technikailag fejlettnak vélt világunk bizonytalanságát ábrázolnád...

– És a lehetséges világok elmélete is olyan mainak és modernnek hat, nem? Pedig az *Isten, ítélet* egyik dialógusában éppen azt fejtegeti egy öreg szerzetes, hogy miért ne teremthetett volna az Úr több világot? És ezt nem én találtam ki, ezek a gondolatok valóban fölmerültek a középkori fejekben. De hogy ne kerüljem meg a kérdést: a mai világunk talán éppen azért bizonytalanabb bármely korábnál, mert elaltatja bennünk az éberséget. Eleink tudták, hogy millió tényezőtől függnék az időjárástól kezdve a betegségek keresztül a barlangi medvéken át a sáskákig, naphosszat sorolhatnánk. Mi azonban úgy érezzük, mindent bebiztosítottunk. Hogy kölcsönvegyem a kifejezést, biztonságban érezzük magunkat. Szeretjük hangoztatni, hogy háború sem volt háromnegyed évszázada, ami, persze, nem igaz, hiszen itt, a szomszédban pár évtizede is zajlott egy, a világ pedig ijesztően sok háborút szenvedett el 1945 óta is. Tény azonban, hogy az emberiség egy része (a kisebbik) olyan jólétben él, hogy ha a töredékéről meséltek volna a szépapáinknak, futóbolondnak nézik a mesélőt. Ám ha jobban belegondolunk, mindent egy magas szintű, nem mellesleg az emberek többsége által érthetetlen működésű technológia biztosít. Végző soron az elektromos áram. A kommunikáció, a pénzforgalom, a kereskedelem, az utazás, az állam ellátó funkciói (amelyeket a közösségtől „örökölt” meg) az oktatástól az egészségügyig és így tovább, mind szoftvereken és hardvereken múlik. Ha valaki lekapcsolja a villanyt, olyan sebezhetőkké válunk, mint talán soha még a történelmünk során. Erről szól az *Áramszünet* című regényem. Nos, az *Áramszünet* jelenkorban és a közelmúltban játszódó cselekményszálához valóban kapcsolható a *Mandola története*, amely Mandola mellett P. története is, P. pedig rokona lehet Czeredi Hunor Gábornak, azaz CHG-nek, az *Áramszünet* elbeszélőjének. Ugyanakkor P. kevésbé hajlamos a filozofálgatásra,

mint CHG. (Amit kedvel, az a filozófiának a science fictionnel határos módon is interpretálható területe, ez a bizonyos lehetséges világok elmélete.) P. is vívódó értelmiségi, de bizonyos szempontból sokkal modernebb figura, mint az avított CHG. P. problémája elsősorban saját maga, ahogyan az korunk nyugati embereinek jelentős többségéről elmondható. Miközben a veszteséget próbálja földolgozni, és a veszteséggel próbál együtt élni, alapvetően a saját életét igyekszik elrendezni, élhetővé tenni. Cudar nehéz azonban élhetővé tenni az életet, ha valakinek van egyéb igénye is, mint az eksztázis. Ráadásul akinek van egyéb igénye, az könnyebben észreveszi, mennyire furán párnázott ez a világ, amit fogyasztói társadalomnak nevezünk, mennyire törékeny, bizonytalan, és milyen sok a veszteségünk, mert az eksztázis nem pótol mindent, nem váltja ki a katarzist, ahogyan a legprofesszionálisabb és leginkább kielégítő szeretkezés sem helyettesíti a szerelmet.

– *Tekinthetjük akár a Mandolát bizonyos szempontból az Áramszünet utóbb megszületett előzményregényének? Hiszen nagyjából a mában kezdődik az az időszak, amelyet az Áramszünet hőse 2040-ben elmesél. Vagyis mindazt, hogy mi vezetett a globális áramszünet következtében kialakult állapotokhoz. Óhatatlanul adja magát ez a fajta olvasat, anélkül, hogy didaktikusnak mutatnánk rá: emberek, elkezdődött a visszaszámlálás.*

– Nem, legalábbis szándékosan biztosan nem. Hogy összefüggenek, azt nem tagadom, s azt sem, hogy az összefüggés nem szándékolatlan. De nem gondolom a *Mandolát* amolyan később keletkezett előzményregénynek, hiszen az *Áramszünet* pontosan azért fut két idősíkon, mert az előzményeket ugyanolyan fontosnak, ha nem fontosabbnak tartottam (és tartom), mint a posztapokaliptikus jövő leírását: éppen ez az oka az *Áramszünet* szerkezetének. Ez az oka, hogy a jövőbeni szál hagyományos, lineáris elbeszélését meg-megszakítják a regénybeli múltban (azaz a mi jelenünkben és múltunkban) játszódó epizódok, vagyis a 2040-es évek eseményei és a kb. 1980 és 2015 közt játszódó epizódok váltakozva követik egymást. A *Mandola története* sok tekintetben egyszerűbb sztori. Igaz, itt is két idősíkon zajlik a cselekmény,

hiszen az 1990-es évek elején és a 2010-es évek második felében történő epizódokból áll össze a kisregény egésze, és (amint arról már beszéltünk) P. és CHG is hasonló figurák. Mindkét regény nagyrészt Szegeden játszódik, persze, ez is igaz, de ez a legtöbb írásomra az... *A Mandola története* azonban a kilencvenes évekkel hangsúlyosan foglalkozik. Azzal a sokkal, amit a kilencvenes évek jelentett az én nemzedékemnek is, vagy nemzedékem egy részének mindenképpen. Az illúzióvesztés, a megcsömörlés időszakával, ha úgy tetszik, az ártatlanság elvesztésének korával (ha volt ártatlanságunk egyáltalán). Bízom abban, hogy *Mandola* elvesztése, eltűnése az olvasó számára szimbólumként is megjelenik, ahogyan azt is észrevették jó páran, hogy az *Áramszünet* a regény-idő előrehaladtával egyre erősebben válik szimbolikussá...

– *Az Áramszünet nyugtalanító atmoszféráját egyenesen a nyomasztóig viszed új regényedben, a Sarki fényben. Mindkét regény a fény hiányára épül, szó szerint sötét jövőképet fest fel, de a Sarki fényben egészében felépítasz egy disztopikus világot, hiszen a regény szerint a történelem kicsit másfele kanyarodott 1914-ben, mint eddig tudtuk. Miért épp a sarkkörre számúztad a hősed?*

– A *Sarki fény* tulajdonképpen ukrónia. Az ukrónia mindig jelen idejű, de egy olyan jelenben játszódik, amelynek a múltjában valami, valahol másképpen történt, mint az általunk ismert valóságban. Minél régebbre teszi az ember ezt a változást, annál jobban eltér a valódi jelenünktől az alternatív jelen. Az ukrónia voltaképpen a 'Mi lett volna, ha ...?' kérdésre választ adó történet. Az elnevezése az utópia logikáját követi: az utópia fogalmának eredete a hely jelentésű toposz szó, ellátva egy fosztóképzővel (u), vagyis egy olyan hely, ami nem létezik (Czeglédi András szavával: seholy-föld). Az ukróniában a kronosz, azaz idő jelentésű görög szó elé kerül a fosztóképző, így alakul ki az idő, amely nem létezik (Czeglédi terminusával: semmikor-idő). Vagy talán mégis, ha a lehetséges világok elmélete felől közelítünk. És a lényegi kérdés számomra ez: mekkora a mozgásterünk? Az egyes embernek és az emberiségnek? A *Sarki fényben* az a bizonyos megkülönböztető múltbéli pont 1914, mikor is nem tört ki világháború. Követke-

zéseképpen nem is folytatódott második világéeggel az első. Nincs Trianon, nincs hidegháború – állandósult „boldog békeidők” vannak. A kisregény alternatív világa számos (nem elhanyagolható) részletében különbözik a mi mindennapjainktól, ha azonban egészében és összességében nézzük a két világot, mégis hasonlóak érezhetjük... Őszintén szólva, nem akartam semmiféle disztópiát formálni, a világ viszont, ami kirajzolódik a *Sarki fény*ből, sok tekintetben valóban nyomasztó... Nemkülönben a miénk... A Sarki kör szimbólum. Fényekkel az Isten háta mögött, mostohák a körülmények, az ott tartózkodó emberek nagy része az állandó ideiglenesség érzésével éli az életét. Akit oda száműznek, az tényleg nem számíthat már semmi jóra az élettől.

– *Miközben ez a sosemvolt-jelen kísértetiesen emlékezteti az embert ismerősnek ható mozzanatokra. Ezt olvassuk például: „Mióta a múlt század közepén csaknem az egész világon egyeduradalomra jutott az úgynevezett alkotmányos polgári demokrácia, az államok és a kisebb területi egységek vezetői szüntelen és nagy erővel harcolnak az önálló gondolat ellen. A videóhírmondó, a játékfilmek, a nyomtatott és az elektronikus sajtó mind az uniformizálás eszköze, noha mindegyik ennek éppen az ellenkezőjét, az egyéniség primátusát, a kreativitás szentségét, a szabad gondolatokat hirdeti. Ez azonban olcsó hipokratizmus csupán.” Úgy tűnik, az orwelli örökség továbbél – vagy továbbfejlődik? –, bárhogyalakuljon is a múlt...*

– Azt hiszem, óhatatlanul eljutunk addig a pontig, amikor szétfeszítjük a kereteinket. Egyfelől rengetegen vagyunk, másfelől kevesen. (Sokan vagyunk kevesen, ahogy annak idején az Európa Kiadó, mármint a zenekar, énekelte.) Egyfelől rengetegen vagyunk, egymás hegyén-hátán élünk, másfelől mégis piszok kevesen, mert alig akad olyan embertársunk, akit igazán ismerünk, akihez valóban tartozunk, akire bármikor, bármiben számíthatunk. Úgy értem, tényleg bármiben. Nem arra gondolok, hogy XY milyen jó fej és nagyszerű cimbora, hisz kölcsönadja olykor a csavarhúzó-készletét... A személyesség vész ki lassan a rendszerből. Az életünkből. És erősödik az ellentmondás a valóság

és azon ideológia között, miszerint minden ember számít, minden ember egyedi. Nem is lehet az, lássuk be, meg aztán ennyi egyedi embert nem tudna kezelni az állam. A kereskedelem sem. A gazdaság sem. Uniformizálva könnyebb. Ördögi csavarral ezt az uniformizálást úgy sikerül megvalósítani, hogy nagyon sokan önmegvalósításként élik meg. A *Sarki fény* sosemvolt-jelenének tendenciái nem ugyanolyanok, persze, mint a mi jelenünkben uralkodók, ám a két valóság csak egy bő évszázada vált el, a folyamatok pedig, amelyek a túlbürokratizált államhoz és furmányaihoz vezettek, jócskán korábban kezdődtek.

– *„Létezhetne olyan valóság is, amelyben boldogan élünk, míg meg nem halunk” – mondja a főhősöd a regény végén. Mit gondolsz, létezhetne? Akár mesterségesen szervezett kisközösségek, „országok” szintjén...*

– Egyéni boldogság mindenképpen létezhet. Sőt: létezik. A nagy, össznépi boldogság már nehezebb kérdés. Kivált, hogy szeretjük összekeverni a boldogságot a boldogulással. (Igaz, erre az egyén szintjén is képesek vagyunk.) Mindenesetre úgy érzem, azért is küzd annyi frusztrációval a mai nyugati ember (tehát mi is), mert egy olyan közegben él, amelyben végső soron idegenül mozog, ahol úgy istenigazából nem igazodik ki. Gondolom, ha lesz elég ideje rá, egyszer majd hozzászokik ehhez a környezethez, bár akkor már nem biztos, hogy ugyanaz az ember lesz, aki a történelmet végigküzdötte, hanem, nevezzük így, jobb híján: poszthumán. A mesterségesen szervezett közösségekben nem nagyon tudok hinni, az organikus közösségeknek meg befellegzett. A népboldogító társadalomelméletek gyakorlati megvalósítása eddig mindig csúfos kudarccal végződött – Platón államától a létező szocializmusig. De azt a bizonyos egyéni boldogságot, amiről a kérdés elején beszéltem, szerintem el lehet érni, jöllehet ezt számos tényező befolyásolja, amelyeknek egy része belső, más részük külső. Az pedig messze nem mindegy, hogy a keretek, amelyek között az egyén él (és itt nemcsak az egyes államokra és azok társadalmára, hanem a „világrendre” is gondolok), mennyire nehezítik ezt meg. Léteztek olyan keretek, amelyek a mostaniaknál sokkal nagyobb mér-

tékben akadályozták az egyéni boldogság elérését. Ugyanakkor, azt hiszem, olyanok is, amelyek kevésbé. Ezen utóbbiak viszont biztosan nem működnének a mai körülmények között. Magyarán a boldogságkeresés kilátásainak vonatkozásában a helyzetünk lehetne sokkal-sokkal rosszabb is, mint amilyen – mondjuk egy orwelli világban, vagy Kazohiniában...

– *Ahogy említetted is, Szeged majd’ minden művedben helyszínként szolgál – látenszen vagy néven nevezve. Ez a város szinte külön irodalomtörténetet írt már magának, elég, ha Temesi Ferenc, Szilasi László, Darvasi László regényeit említem, a régiek közül Mórát, Tömörkényt, az irodalomtörténészek közül Olasz Sándort, Ilia Mihályt, a Tiszatáj folyóiratot, és még sok fiatal kortárs alkotót, aki itt él, vagy innen indult. Te hova helyezed magad ebben a különleges mikroklímában? Én úgy érzem, egyfelől markáns gyökerekkel kapcsolódsz a régi tradíciókhoz, másfelől kikísérleteztél egy olyan, „benezolis” hangot, amelyet nem tudok rokonítani például a középnyemzedék említett tagjaiéval.*

– Erre a kérdésre nem tudok jó választ adni, attól tartok... Budapest és Nagyvárad után talán Szeged rendelkezik a legnagyobb irodalmi hagyománnyal, és szeretem azt hinni, hogy komoly jelene is van a magyar irodalomban. Az említett írók és irodalomtörténészek mind fontos szerepet játszanak ebben, azonban azt, hogy én hol helyezkedem el „a különleges mikroklímában”, nem az én tisztem eldönteni, és nem is tudom. Azt viszont igen, hogy minden tekintetben itt, a szegedi „különleges mikroklímában” érzem magam otthon. Nemrégiben, miközben kutyát sétáltattunk a feleségemmel, megszólalt az alsóvárosi ferences templom harangja, Tódi pedig, a kutyánk, ugatni kezdett. Mondtam neki, hogy márpedig ezt meg kell szoknia, mert soha az életben nem költözünk olyan messzire ettől a templomtól, hogy a harangját ne hallanánk. És az, hogy ezt kimondtam, akkor is megnyugvást jelentett mindkettőnk számára a feleségemmel, ha amúgy régen tudjuk, hogy így van. S ebben a kötődésben részemről szerepe van ezer és egy tényező között a szegedi irodalmi hagyománynak is, mert a szegediséget számomra nemcsak a Város által meg-

határozott gyerek-, ifjú- és felnőttkorom jelenti, hanem Teme-si Feri *Pora* vagy Tömörkény novellái, vagy éppen Petri Csathó Ferenc versei is, csak hogy néhány példát említsek. Meg Ilia tanár úr e-mailjei, persze, amelyek csodálatosan kapcsolják össze bennem (is) az irodalmat és Szegedet, s nem melleleg mindig ünneppé varázsolják azt a napot, amelyen érkeznek; nagy megtiszteltetés, hogy rendszeresen.

– *Ha már a „szerkesztőlényt” említed, nem állhatom meg, hogy ne hozakodjam elő az Irodalmi Jelennél végzett munkáddal, amit, ha jól saccolom, úgy egy éve kezdhettél... Rutinos szerkesztőként szolgált-e ez a terep neked új tapasztalatokkal, van-e már esetleg „felfedeztetted”, változott-e netán a rálátásod, véleményed a kortárs próza tendenciáit illetően?*

– 2019 augusztusában kezdtem az Irodalmi Jelennél. Dolgoztam prózaszerkesztőként korábban az említett antológiákon kívül is, jelesül a Pannon Tükörnél (a mai napig), ám egy kéthavilap, ahol kéthavonta négy-öt próza jelenik meg, egészen más, mint az egyik legolvasottabb magyar irodalmi portál és folyóirat. Az Irodalmi Jelen nagy kihívás, szerencsére rengeteg anyag érkezik, így elég nagy a rálátásom a kortárs prózára. Ráadásul azon lapok közé tartozunk, amelyek kiemelten fontosnak tartják a tehetséggondozást, így az utánpótlásról is formálódik bennem a kép. Nagyon jó érzés, amikor olyan fiatalok küldenek írást, akiknek vezettem prózaíró műhelyt tehetséggondozó nyári táborban, vagy akiket tanítottam a Károli kreatív írás szakán. A tendenciákat nehéz lenne egy válaszban összefoglalni, szerteágazóak a kortárs prózai törekvések, de a leglényegesebb, hogy a történet újra elfoglalta méltó helyét, visszahódította az irodalmat, ami rendkívül pozitív fejlemény szerintem, hiszen az olvasók túlnyomó többsége történetre éhezik, nem szövegre. A szöveg szóval egyébként is folyton perlekedem, teljesen egyet tudok érteni Csikós Attilával, amikor azt mondja, az utolsó vacsorát is lehet kajálásnak nevezni, hiszen végső soron az, mégsem véletlen, hogy általában nem ezzel a szóval illetjük. De ez tényleg messzire vezetne, nem is ide tartozik... Az sokkal inkább, hogy

– a kérdéssre válaszolva – azt kell mondanom, igen, az IJ-nél végzett munkám szolgált új tapasztalatokkal – és megerősítette a régiéket. Rá kellett döbbernem, hogy nemcsak a költők mezőnye igen nagy, de bizony a próza, főként a kispróza művelői is tengersokan vannak. Hogy barátomat és mentoromat, Temesi Ferit idézzem, manapság többen írnak, mint olvasnak. Olcsó poén, de nem tudom megállni, hogy ne vessem be: ez bizony sokszor látszik is, ugyanakkor mindig akadnak jól formált, érdekes, izgalmas írások. Nincs veszve minden. Szentmártoni Jani barátom mondta nemrégiben egy interjúban, hogy nem mond le az olvasókról. Igaza van, ez az egyetlen lehetséges hozzáállás.

– *Kaptál már olyan visszajelzést olvasótól, ami meglepett, meglepett, különösen jólesett, vagy amolyan „gondolta a fene” hatást váltott ki belőled?*

– Még nagyon régen – lassan két évtizede – az első regényem, az óegyiptomi környezetben, a szaiszi fáraók korában (a Kr. e. VI. században) játszódó *Fekete föld* kapcsán rendeztek egy beszélgetést velem egy Pest megyei település könyvtárában. Az esemény végén fölállt egy hölgy, és azt mondta, ő most nagyon csalódott. Ettől először én is az voltam, egészen addig, míg a hölgy nem folytatta. A felütés után ugyanis elárulta, azért csalódott, mert azt várta, hogy megmutatom az eredeti papirusztekercseket. Tudniillik azt hitte az én pszeudo-memoáromról, hogy egy valódi óegyiptomi emlékirat, amelyet én „csak” fordítottam. Bár azóta is voltak szívet melengető olvasói visszajelzések – személyesen, Facebookon, e-mailben, sőt, telefonon is (máig sem tudom, hogyan szerezték meg a számomat) –, ezt azóta sem multa fölül egyik sem...

– *Megjegyzem, nemcsak az író hökken meg olykor, de az olvasó is: én például elámultam, amikor megtudtam, hogy zenélsz, és rendszeresen felléptek a zenekarokkal, nemrég például a Szegedi Ünnepi Könyvhéten. Kik vagytok, és hogyan állt össze a „banda”?*

– Az nagyon erős túlzás, hogy zenélek. Kizárólag azt tudom úgy-ahogy, több, de inkább kevesebb sikerrel elbrummogni baszszusgitáron, ami a „banda” repertoárján van. Igazából nem olyan régi ez a történet. Viszont Diószegi Szabó Pali barátom mindig is

régimódi költő volt, aki a zenét és a verset egy szétválaszthatatlan entitásként gondolja el és éli meg, saját verseihez zenét is szerez, sőt, sokszor a vers és a zene együtt születik benne. Ő nemcsak jogász, középkorász, jogtörténész és költő, de képzett zenész is, kántorként szolgálja az egyik hódmezővásárhelyi református gyülekezetet. A nyáron egy költői estjére készültünk Szegeden, amelyre engem kért föl beszélgetőpartnernek. A beszélgetést nemcsak versmondók színesítették volna, hanem Pali egyedül, gitárral kísérve saját magát elénekelte volna néhány versét. Legalábbis ez volt az eredeti terv. Aztán átalakult. Még hozzá kibővült. A versmondók maradtak az est részei, az egy szál gitáros szólóéneklés is, ám harmadik elemként megszületett ez a bizonyos banda, amelyet említettél... Azért nem a semmiből, a formációnak természetesen van előzménye. Mégpedig az, hogy három éve Pali egy régi, nekem gyerekkori barátunkkal, Fábián Attilával kettesben lépett föl egy verskoncert erejéig az akkor első alkalommal megrendezett Tisacra Fesztiválon a szeged-alsóvárosi ferences kolostor quadrumában. Attila különféle ütős hangszereken működött közre. Innen jött az ötlet, hogy ezen az idei esten szintén játsszanak el duóban néhány dalt. A vége aztán az lett, hogy három szám erejéig én is beszálltam. Basszusgitárral. Ami utoljára kamaszkoromban volt a kezemben, de sosem tanultam zenélni (nem is tudok), csak nem túl sikeres punk-kísérleteink voltak a gimiben meg egy kicsit még utána. Nagy meglepetést okoztunk, amikor fölálltam a beszélgetőpartneri székből, és a koncert vége felé odaballagtam a letámasztott gitárhoz... A szeptemberi Tisacra Fesztiválon és a járvány miatt szeptember végére csúszott Könyvhéten pedig már hét dal erejéig álltam a színpadon, nyakamban a hangszerrel. Ez utóbbi két esetben Noé Veronika csodálatos énekhangja is erősített bennünket. A zenekar neve – távolról sem véletlen, hogy egy családnév szerepel benne – Diószegi Sounds. Hiszen ez a formáció mindenekelőtt Paliról szól, az ő verseiről, az ő zenéjéről, mi csupán hangok vagyunk (sounds), abszolút alárendeltek. Az is kiemelendő, hogy a vers és a zene egyenrangú ebben a produkcióban, ezért nevezzük inkább vers-ének-mondásnak, nem zenekarnak, s

nem is ítéltető meg a zenekarok mércéjével. Ez másfajta „dolog”, még ha van is benne zene.

– *Azért mégiscsak lakik benned akkor még egy zenészlény is. Ezek után az is érdekelne, van-e még olyan éned – persze, ami felfedhető egy interjúban –, amiről talán nem is sejtik az olvasóid, hogy benned él. Egy volt kollégánkról például nemrég tudtam meg egy írásából, hogy gombászik. Rólad el tudom képzelni, hogy szegedi ásatásokon kutatod a múltat titkos régészként... De félre a tréfát, tényleg kíváncsi vagyok, van-e esetleg olyan arcod, amit a közönség nem ismer.*

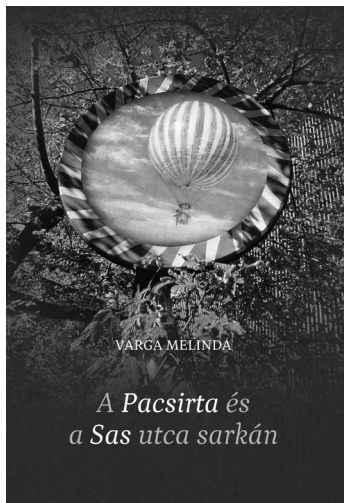
– A zenekedvelő lény mindenképpen én vagyok... Volt olyan korszaka a kamaszkoromnak, amikor régész akartam lenni, s a vonzalom máig él bennem, szóval annyira nem is jársz messze az igazságtól... Komolyra fordítva, nem tudom, van-e olyan arcom, amelyet nem ismer a közönség, de érdemes lenne ismernie. Attól tartok, nincs. Szeretek otthon ülni a feleségemmel, a két cicánkkal meg a kutyánkkal, utóbbival sétálni is szeretek, főleg hármásban: a feleségem, a kutya meg én. Érdekesnek találom a városi kutyatartó szubkultúrát, ezt az ember csak akkor ismeri meg igazán, ha maga is kutyát tart. Szegeden, a ferences templom és kolostor körül elterülő, a lakásunkhoz közel fekvő Mátyás tér egyik felén a nagyobb, másik felén a kisebb testű kutyák és gazdáik bandáznak, csevegnek, cserélik ki tapasztalataikat, és én ezt például élvezem. Ahogyan azt is, amikor Bonifác cicánk végighever az íróasztalon – azt már kevésbé, amikor a laptopom billentyűzetén –, miközben dolgozom. Egy szó mint száz, ez az arc, az otthoni – portré feleséggel, cicákkal és kutyával – számomra fontos, ám ettől még nem gondolom, hogy érdemes megismerni, pláne nem, hogy meg kellene. És nyilván van olyan arcom, amit a szűkebb-tágabb családom, meg olyan, amit a gyerekkori barátaim, vagy olyan, amit a később szerzett barátaim, esetleg olyan, amit azok ismernek, akikkel együtt dolgoztam vagy dolgozom, s ezek közül egyikben-másikban, meglehet, én föl sem ismerném magamat...

KÖTETAJÁNLÓK

- ♦ **Varga Melinda:** *A Pacsirta és a Sas utca sarkán*
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

Varga Melinda merészen erotikus versekkel és merész képzettársításokkal köszöntött be irodalmunkba, amolyan „feneleányzóként”. De mire beskatulyáztuk volna, gondolati lírával lepett meg bennünket. A polgárpukkasztás továbbra is kedvelt szórakozása maradt, ám ez a verseskönyv – immár a hatodik – minden eddiginél több metafizikát és érzelmet hordoz, költőnk legszelídebb, legfájdalmasabb és legszebb sorait.

Ahogy olvassuk e lírai napló szófukar darabjait, egyre nyilvánvalóbbá válik számunkra, hogy mesteri kompozícióról van szó, mely első olvasatra dísztelen, puritán és spontán töredékek halmazának tűnik, de valójában tűpontosan egybeilleszkedik, és valósággal letaglóz érzelmi intenzitásával.

Orbán János Dénes

VARGA MELINDA

1984-ben született Gyergyószentmiklóson. Kolozsvárott él, az Irodalmi Jelen és az erdélyi Előretolt Helyőrség szerkesztője, az Előretolt Helyőrség Íróakadémia oktatója.

KÁRPÁT-MEDENCEI TEHETSÉGGONDOZÓ NONPROFIT KFT.

csak a fecskék

*csacsog a délután,
eresz alá ül a mondat,
fészket rak.
figyeli,
ahogy történetté
dagad az alkonyat,
beszédes tenger az este,
madárcsőrben levél,
akár ez a vers, tarka.
a fecskék nem
lármáznak az eresz alatt,
elutaztak délre,
hogy elvigyék a férfinak
dereka ívét
és olajbogyó-kemény melleit.*

válaszvers a férfinak

*ott vagyok a fák hűvöse alatt,
a narancshéj-alkonyban,
szád szélén,
tenyered kosarában,
sör keserű habján,
vodka bársonyában,
könyv lapjai között,
ujjbegyeiden,
ha táncolnak a klaviatúrán,
gondolatban
és a test kívánságában,
ott vagyok,*

*egészen közel hozzád,
érzed a mindig hideg lábam,
ahogy hátadhoz ér?
nem röppenek el,
te vagy a szárnyam.*

a nő imája

*lampionvirágok,
kínai szellőrózsák,
borzas púpliliomok
színezik ki az egyre
táguló idő kifestőjét,
minden nappal
arasznyival kisebb
lesz a folyó,
míg teljesen ki nem szárad,
és nem sétálhatok át
hozzád rajta,
hogy áfonyamelleimet
tenyeredben tartsd,
s a szerelem cukornádját
bőrömon elültesd.*

kifordított ég

*a reggeli nap besüt a szobába,
megvilágítja az ablakra szerelt hálót,
majd ráül a könyvespolcokra,
elidőzik a Krúdy-összesen,*

*Hesse Demianján is megakad a szeme.
érendkli a jó és a rossz arca,
gyerekkori álma tér vissza.
mit jelenthet a fordított kúp alakú
csillagos ég felé zuhanni.
a kúp egyre szűkül,
mire a csúcsához érne,
mindig felébred.
a vadgalambok fészket raktak
a Sas utcában,
szorgosan gyűjtik a kis gallyakat
az eresz alá,
esténként duruzsolnak a padláson.
ha erős a szél,
érezni a tél illatát
a dombok felől,
szinte hallani,
ahogy körbejárja
a Pacsirta utca
egyik udvarát.*

tenger felett az ősz

*sisakvirágokat présel a szél.
a tenger felett az ősz
még sosem volt ilyen sugárzó,
esőtlen.
ködtelen.
nem tud úszni.
csak a hegyek szeszélyes
hullámait ismeri,
az óceánok és tengerek mélyén
a félelem korallja csillan.*

*a férfi szeme kútjában
állig merül,
valahányszor az őszi égen
felejtí tekintetét.*

csomag

*keresi az árvízmentes zónát,
a hegyi emberek nyugalmát,
nagy havazásokat,
csontig hatoló fagy
díszait az ablakon,
kályhák békés duruzsolását,
fekete-fehér tussal
rajzolja meg a belső tájat,
amit egy ideje itt,
a nagyvároshoz közel
csak elképzelt.
egy életen át
cipeli magában a helyeket,
mígnem homokká
morzsolódik az emlékezés.*

búvópatak

*nem szereti a nagyvárost,
sose fogja megszokni
a földalatti utakat,
a zsúfolt mozgólépcsőket,
a részeg hajléktalanok szagát,*

*az üvegszemű utasokat,
akik nem adják át
a helyüket a nőknek,
a buszozó kutyákat,
a tüntetőket a Kossuth téren,
a goromba postai ügyintézőt,
a hellózó dohányboltost.
behunyja a szemét,
ösvényt vág magának
az agyagos földben.*

padláson alvó szobák

*első tízszálas LM-es doboz
hátán félbemaradt verssel,
szétpréselt hóvirág,
koncertjegyek,
a hét szoba fegyverekkel,
kínzókamrával,
virágoskerttel, folyókkal,
csörgedező patakokkal,
férfiakkal és nőkkel,
egy meggyilkolt magzattal,
képzelt utakkal,
apahiánnyal,
tömény szeretetetésséggel,
hűvös ürrel a szíve körül.
konoksággal, élni akarással.*

csillagállás

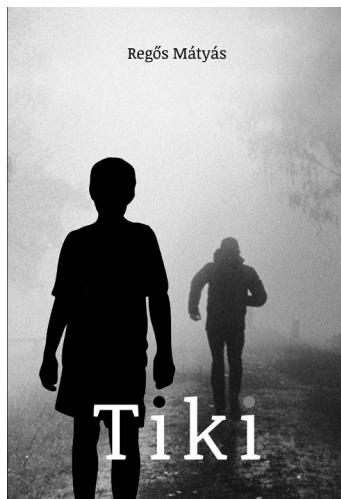
*éjjel fél kettőkor született,
ő volt az egyetlen újszülött
aznap a klinikán.
a Halak és a Kos határvidékén
Nyilas aszcendenssel
világra jönni a természet kitolása,
ilyen csillagállása csak
ámokfutónak vagy örülnék lehet.
ahol a szelídség a szabadsággal találkozik,
magasságok és mélységek oltják ki egymást
a másodperc tizedrésze alatt.*

♦ **Regős Máttyás: *Tiki***

Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

A történet Tikiről szól, aki egészen más volt, mint a többiek. Mikor elvégeztem az evangélikus óvodát, ahová csak egy évet jártam, mert Anyukám így látta jónak, valóságosan rettegettem az iskolakezdéstől. A bátyámat sokat bántották az általánosban, és én is oda készültem, erős fiúk gúnyolták, mert kordnadrágban és kockás ingben kellett suliba járnia. Egyszer még halálos fenyegetést is kapott, amit becsúszttak a bejárat ajtónk alatt. Akkor még a Sorház utcában laktunk, és ott volt mellette a Harmat Általános Iskola, igazi kőbányai gyerekekkel, igazi külvárosi szabályokkal. Az utolsó boldog nyáron ágyba is vizeltem néhányszor emiatt, akkor még nem tudtam verekedni, a csúnya szavakat sem ismertem.

REGŐS MÁTYÁS

1994-ben született Budapesten, a Ferencvárosban. Magyar–hittan osztatlan tanárszakon végzett a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, jelenleg ugyanott az Irodalomtudományi Doktori Iskola hallgatója. 2019-ben jelent meg első könyve, a *Patyik Fedon élete* című verseskötet. Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója.

„Nagy dolog a gyermekkor” – írta Radnóti Miklós, és bizo-
nyítja újra első regényével Regös Mátyás.

Horváth László Imre

Részlet

Az évnyitó napján duplán öltöztem ünneplőbe, mert fehér voltam, mint a fal, a gyomrom mélyén pedig az ismeretlentől tartó sötétség uralkodott. Első ránézésre utáltam az egészet. Agresszív arcú kőbányai fiúk, éles hangú cigány gyerekek, rózsaszín ruhás és magamutogató lányok örjöngtek a teremben, ami még a kisebbik, zöld épületben volt, az iskolaudvar hátsó részén. Köszönés nélkül leültem a terem egyik oldalsó zugába, és mivel kinőttem a sajátomat, ujjaimmal a bátyám fekete műbőr cipőjének az orrát nyomkodtam: mennyivel nagyobb, mint a lábam. Rosszul éreztem magam ezért is, és mert köszönni sem mertem, azt gondoltam: Vili, már az elején elrontottad. Aztán pedig az jött, amitől féltem, egy magas szőke fiú kiszúrta, hogy egyedül ülök, odafutott hozzám, és azt mondta:

– Az állatok is kivetik a gyenge példányt, hallod, jófiú?

Én nem mertem válaszolni, ő pedig leült a mögöttem lévő padba, és elkezdett bőrdarabokat húzkodni a jól leégett és hámló hátamról. Azt mondta, jegyezzem meg, őt Ferinek hívják, és nem fél senkitől. Én már majdnem elájultam a félelemtől, de nem akartam beszólni Ferinek, mert láttam rajta, hogy tényleg nem fél semmitől, ezért csöndesen csak ennyit kértem tőle:

– Kérlek, Feri, hagyd abba, így nem fog begyógyulni a hátam.

Feri egyből berágott rám, elkezdett üvöltözni, csupa trágárságot kiabált felém, belerúgott a székembe, és ráncigálni kezdte a fejemet a hajamnál fogva. Egyszer csak eleresztett a szorításból, nem tudtam, mi történik, mert azt hittem, most azonnal meghalok, de lassan hátrafordultam. Egy vékony fiú állt Ferivel szemben, farkasszemet néztek, színtelen hajú, kócos fiú volt, és egészen nyugodt volt az arca, legalábbis az én lelkiállapotomhoz képest. Egyértelmű volt, hogy támadásnak szánja a tekintetét, ahogy az

is, hogy ezzel Feri tisztában van, ilyet korábban csak westernfilmekben láttam. A kócos fiú annyit mondott Feri szemébe nézve:

– Hagyd békén, tróger.

Akkor már olyan volt a fiú szeme, mint a dühöngő tenger, én elkaptam róla a tekintetem, pedig nem is rám nézett. Egyből meggettetszett nekem, épp ezért féltettem nagyon, és mert egy jó fejjel kisebb volt, mint Feri. Viszont olyasmi történt, amire máig tisztán emlékszem, és olyan érzés rágondolni ma is, mint mikor a szauna után a hideg vízben hallod, ahogy a fejedben lüktet a vér. Mert Feri arrébb ment, adott egy kokit egy másik fiúnak, akinek Gumbinger volt a neve, aztán leült a helyére, csak bambult maga elé. Ott maradtunk kettesben a kócos fiúval, aki engem nézett, inkább határozottan és visszafordíthatatlanul, mint kedvesen, de ezt nem tudtam eldönteni, és azt mondta:

– Tiki vagyok. Látom, te megfradista.

Én nem értettem, mit mondott, mire ő megismételte, akkor már csak azt nem tudtam, honnan tudja, és végignéztem magamon, az alkaromra oda volt írva tollal, hogy FTC, Palival csináltuk a nyár utolsó napján. Anya asztaláról emeltük el az alkoholos filcet, hogy lemosni se lehessen, és azt beszéltük az öcsémmel, hogy a Fradiért meghalni olyan, mint a grundért vagy a hazáért. Mindenre fel kellett készülni, mi van, ha újpesti osztályba kerülök.

– Igen. És kösz, hogy segítettél. Engem Vilinek hívnak.

Tiki úgy nézett rám, ahogy a leszakadt lábú galambokra szoktak az utcán, de nekem nem esett rosszul, és egyből meg is mutattam volna neki Marci Európa-bajnokság alatt teleragasztott matricás albumát, mikor belépett a tanterembe Anikó néni. Hozta magával a pasztell színeit, a jellegzetes bőrmellényét és ujjain az aranygyűrűket, igazán elegáns volt, igen, Anikó nénit első látásra megszerettem. Tikivel egymás mellett maradtunk, amíg végighallgattuk Anikó nénit, majd az igazgatónőt, H. Lukács Egonnét, aztán együtt mentünk ki a főbejáraton, mikor az egésznek vége lett. Megmutattam neki az albumot, ő felmászott az oroszlánszoborra, amely az iskola előtt állt, amitől mindig félttem, de vele együtt felmentem én is. Megkérdeztem, szeret-e focizni,

erre ő, hogy szeret, de nem a legügyesebb, amiről később kiderült, hogy hatalmas hazugság volt, mert soha nem láttam embert, aki Tikinél jobban cselezett volna. Hazafelé ettünk egy gombóc fagyit, mert Tiki nagypapája zsebpénzt adott neki az évnyitóra, én vaníliát kértem, ahogy mindig. Amikor elváltunk, megmondtam volna neki, hogy ő lesz a legjobb barátom, de csak intett egyet, és elkocogott.

Éjfél múlt, mire befejeztem a fogalmazást, pedig sok mindent kihagytam, mert dehogy volt tenger Tiki szeme, inkább olyasmi volt, mint Jézus, ahogy a kufárokat kiűzi a templomból, lerombolja a rablók barlangját. Vagy még olyan sem. Feri még abban az évben jó barátunk lett. Tikiről nem tudtam igazat írni, pontosat még kevésbé, mert bár úgy történt minden, ahogy megírtam, ő mégsem jelent meg teljes fényében. Hogy hazudjak róla, és kiszínezzem az életét, már az elején kizártam, mégis lehetetlennek éreztem szavakkal megfogni az arcát, Tiki dicsőséges, Tiki az egyetlen igaz ember, ez állati hülyén venné ki magát, ráadásul még abban sem vagyok biztos, hogy a barátjának tartott-e istenigazából. Annyit megengedhettem volna magamnak, hogy halványan derengett az alakja, mikor belépett, valami szűrt fény vagy hasonló világította meg, de Kenéz Úr minden világosságot elnyelő szemébe kár volna az ilyesmi.

Tiki nem járt templomba, sem hittanórára, mégis volt kedvenc története a Bibliából, az örült nagypapa mesélte neki karácsony este, és ez sokat elmond róla. Azt mondta a nagypapa, hogy a mennyországban megbékélnek a gyilkosok is, ott áll egy hatalmas oroszlán, akinek méz folyik a szájából, és bőven eszünk belőle, mikor pedig mindannyiunkat ellankaszt a jóllakottság, közösen alszunk a vadállat lábai körül. Tiki ragyogó szemekkel mesélte ezt a történetet, félrefordította a fejét, mutatva, hogyan hajol majd be a szörnyű fogsor közé, olyan finom ez a méz, Vili, nagyot nevetett, és ez a kép mutatja meg legjobban az arcát. Persze sok mindent el lehet még róla mondani, amihez Kenéznek semmi köze, viszont igen fontos lehet azzal a kócos fiúval kap-

csolatban, aki elsőben megmentette az életem. A neve onnan volt Tikinek, hogy kiskorában olvastak neki egy mesét, amiben volt valami állat, egy bátor mongúz, bár halvány fogalmam sincsen, az milyen, és Tiki nem szeretett erről beszélni, de azt még tudom, állandóan annak az állatnak nevét mondogatta maga elé, anyja pedig emiatt kezdte így hívni. Az általánosban kettővel főlény járt egy kőkemény fiú, a Tokody Csabi, aki mindennap megkínzott néhány alsóévest, ő alsóbbrendűnek hívott minket, és akkor nagyon jól jött a neve, ezt Tiki magyarázta, mert a gyorsan elpattanó t és a k mindenki másnak a hatalom jele Tokody Csabi miatt, ezért tőle is tartanak. Ebben lehetett valami, mert Tikivel soha nem kezdett ki Tokody, és más sem, bár langaléta fiú volt, és csak Feri volt magasabb nála, ez magyarázatra szorult. Anikó néni mondta magyarórán, hogy József Attila hitt a nevek varázsában, azt hiszem, ezért volt az egész.

Tiki mamája egy igazán furcsa asszony, és nem szeretem ezt a szót, mert nem jelent semmit, de rá nem találok semmi pontosabbat. Gyakran előtűnt is túrta az orrát, összevissza káromkodott, és mindenféle hülye büntetéseket eszelt ki Tikinek, ha rosszat csinált. Tiki így töltött órákat a panelházuk tetején, ahová csak létrán lehet kimászni, vagy csak este kilencre mehetett haza, épp ezért nagyon szerette a mamáját. Tiki anyja nem főzött ebédet, ha mégis, csupa borzalmat talált ki, tökfőzeléket meg gyorslevest rakott elényk, ha beestűnk hozzájuk focizás közben. Mikor az orrában turkált, néha meg is rágta, amit talált, azt mondta, kisfiam minden ember undorító, csak sokan letagadják, ezt Tiki szégyellte a többiek előtt, de nekem sokszor mondta, milyen vicces a Prolimama. Így neveztük el, ami megkönnyítette a közös életűnk, ráadásul Tiki találta ki, én rávágтам, sajnos stimmel, öregem, hát ebben maradtunk.

Nem forszíroztam a dolgot, ő sem mondta, hogy mi van az űrlakó őseimmal, akik templomba járnak, engem ministrálásra köteleznek, és művészfilmeket, őrült festőművészeket meg alkoholista írókat zúdítanak a gyerekkoromra minden elképzelhető formában és változatban. Tiki szívesen ücsörgött a nappalinkban, ahol renge-

teg festmény és régi bútor sűrítette a levegőt, kedvence a régi falióra volt, és minden alkalommal el kellett mesélnem a történetét. Nagypám négy tyúkért és egy kakasért cserébe szerezte meg egy csepei hagyatékavadásztól, a bátyám pedig hároméves korában jött rá, hogy Bársonyszilva bent él az óralap mögött, csak esténként jön elő, esetleg ha meghallja a cselló hangját, tudniillik minden kultúrccsalád nappalijában hever egy ilyesmi hangszer. Bársonyszilva utána meghalt, csak Marci látta őt életében, holttestét pedig nagy műgonddal vitte ki öklébe szorítva a kerti állattemetőbe. Tikivel megállapodtunk, hogy bordó színű lehetett az anygalka, és biztosan Isten állata volt, hernyóhoz hasonló, zöld mintás szépség. Apát is szívesen hallgatta Tiki, mert gyakran mesélt Rembrandt festményeiről vagy El Grecóról, akinek annyit jelent a neve, 'a görög,' közben én Tiki pólóját ráncigáltam, hogy apám ne vegye észre, focizni gyorsan, gyere, lógjunk meg, ilyeneket suttoztam. Persze nem csoda, hogy tetszett neki, mert az ő apja még a kórházban sem volt bent, mikor Tiki megszületett.

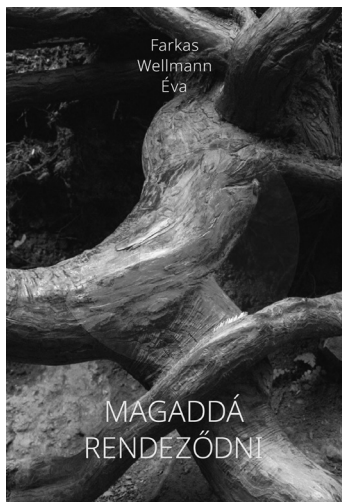
♦ **Farkas Wellmann Éva: *Magaddá rendeződni***
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

Nem tudom, van-e tökéletességre jobban törekvő kortárs költő Farkas Wellmann Évánál. Ritkán ír, ahogyan szokás mondani: csak a jó verseit írja meg. Megszoktuk tőle, mégis mindig meglep, megdöbben, fölzaklat. Virtuóz művész és precíz mérnök egyszerre. Klasszicizál, mégis rendhagyó, és összetéveszthetetlenül egyéni.

Minden eddiginél színesebb és változatosabb versutazásra hív bennünket ebben az új könyvében. Könnyed verslábakon járhatjuk körbe a súlyos témákat: szerelmet, hitet, metafizikát – és még annyi mindent. Egyfajta specifikus, fanyar, de rokonszenves fölény – ahogy a világot látja – a legfőbb fűszere poétáknak, no meg az a lenyűgöző elegancia, ahogyan a nyelvet és a formát vezérli.

E verseket olvasva azonnal nyugtázzuk: bármilyen is az adott kor, vannak kiválasztottak, akik továbbörökítik a mindenkor érvényes költészetet, költőiséget.

Orbán János Dénes

FARKAS WELLMANN ÉVA
(1979, Marosvásárhely) költő, a Bárka főszerkesztő-helyettese és az Előretolt Helyőrség Íróakadémia oktatója. Ez az ötödik könyve.

Inferno

*életközép vagy régen túl azon
gyökerek után tapogat a kéz
hajszálér indák bármi kész haszon
ha érte még a partra visszanéz
a tekintet már úgysem megkopott
egy hétszáz éves mesében keres
fogódzót mondatot írásjelet
valamit ami nem didaktikus
csak irányt vagy egy új sarkot jelez*

*életközépen túli mintaerdő
az igaz utak cserjésében végzed
és feltárul egy réges-régi fertő
gallyakra hull dizájner rakta fészked
szétoldódnak a kusza hosszú szálak
a csupasz test így szaggatja a hálót
a lejárt vétkek sorban falat állnak
megbontják a rutint is, mint a rímet
magaddá rendeződni kezd a káosz*

Ki nem beszélni

*Hát éppen ez a baj, hogy ki nem írni,
ki nem beszélni. Öltözni szerephez.
Nem kérdezni, e bűverő, ez ír mi,
mit tetszőleges számban megfelezhetsz.*

*Kétpólusú világ, hol fagyhatsz, izzhatsz,
gyűlölsz, imádsz; derűd csak talmi ékszer,
ábrázatod savmarta, gyenge rézkarc –
és elveszett az áldott, szép közepszer.*

*De éppen ez a jó, hogy... néha járj át
tisztaszobádba – hétköznapi se vétek;
vedd takarékra rajongásod lángját:*

*hamvaszt a tűz, s lelkedre ég a réteg,
mely elválaszt magadtól, s bűnre vált át.
Mit csináltál, miközben mások éltek?*

Maradj itt

Kara Tündének

*Most azért könyörgök csak, hogy itt maradj.
Önzőn hozzákötözni a világhoz.
Legyen erő, mi még ez egyszer áthoz
a csábító túlpartról. Hogy adj, hogy adj.*

*Ahogy eddig is, csak várni tőled.
De csúnya lecke ez, s mi nem jól értjük.
Szerepek voltak. Lehull rendre vértjük.
Ne menj imádni zsarnok istennődet.*

*Táncokat lejtesz. Testi kínok rágnak.
Magadból még másoknak adni annyit...
Téged, ki múzsát rendeltél a ráknak,*

*miért hinnénk üvegnek? Érsz smaragdnyit.
...Hátadon zsák lesz. Zsákodban csak mákmag.
Most el ne menj. Érvényes vagy. Maradj itt.*

Létezésben egyszer

„ne legyenek néked idegen isteneid”

*Az Úr vagyok én, a te istened,
alakban százszor, létezésben egyszer,
ha rám ismersz, örökké egy leszek,
egy a sokakkal s minden istenekkel.*

*Hogy szeretlek, nem véletlen szeretlek.
A szolgaságnak házából kihozlak.
De hiúság vagy magadnak és nekem:
hogy én lakhassak minden templomodban.*

*Lassan belaklak. Szándékom leszek,
féltő főbérlője a gyöngé testnek;
leszek az ok, hogy úr magad lehess
félelmeden. S maradj meg alperesnek.*

Amit embertársadról szólnál

„ne tégy a te felebarátod ellen
hamis tanúbizonyságot”

*Minduntalan folyik a földön
egymás sorsának tárgyalása –
s míg szavaim egymásba öltöm,
új felszínt ölt a képek mása.*

*Az eredetit mint keresd meg,
mikor szinte mindegyik árnykép?
Hamis érvek egymásnak esnek,
csak bár egy halvány pászmát látnék!*

*A szavaidra jól vigyázzál,
azok oldanak, kötnek bármit,
mint keresztfonással a nádszál,
puha szövésben erős kárpit.*

*Amit embertársadról szólnál,
mondd, mintha magadról beszélnél,
mondataiba végzést pólyál
mind, aki van vagy nincs eszénél.*

*Almáskertedben ezer áspis,
azt suttogják mind, hogy szeretnek,
majd megvádolnak téged, s más is,
perköltség jár csak a feleknek.*

...

*Mit rád adott a földi ittlét,
gyűretlenül s mielőbb vedd le.
Esetleges, ki merre, mit lép –
ne válaszolj a gyűlöletre.*

Csak tiednek lássék

„feleségét, se szolgáját, se szolgálóleányát, se ökrét,
se szamarát, és semmit, a mi a te felebarátodé”

*Ide siettél hát, ez az a fennsík,
ide gyűjtötted összes hordalékod,
itt birtokolsz már minden porszemet,
betömve gondolsz negyven szakadékot,
és itt tartod a napfénybe az arcod,
itt mondd azt, hogy nem jó, nem szeret,*

*meglátod a tükör színén a karcot;
éhes maradt a szád, torkod, szemed;
más lehessen tied vagy bár a másé,
mert magadéért csak magad felelhetsz,
ház, ökör, asszony – csak tiednek lássék...
De ne kívánd a más terhét magadnak.
Elégedett, ki jó időn arathat.*

(A versek eredetileg a Bárkában jelentek meg.)

VADÓCZ DÁVID *fotója*

♦ **Szabó Fanni: *Paraszomnia***
 Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

Szabó Fanni költészete elvont és furcsa, nehéz és zavart keltő. Megosztó, mint az igazi ínycségek. Ám akit magával ragad, annak rendhagyó élményei lesznek, egy egzotikus filozófiai és érzelmi világutazás. Tudatos fürdőzés a kollektív tudattalanban. Meghökkenítő, hogy milyen témákat talál magának a költő, és miként kivitelezzi azokat. Bámulatos, szinte felelőtlen, merész alternativitása, ahogy pengeélen táncol, ahogy mindig úgy csúri-csavarja a gondolatokat és a nyelvet, ahogy mi nem tennénk. Umami. Az ötödik íz.

SZABÓ FANNI

1999-ben született. Tamásiban nőtt fel, Siófokon érettségizett. Történelmet tanul az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója.

Elhagyta értem a fáraók testét

*Előbújt a sötétségből,
elátkozott mindenkit, aki elmenekült.
Hajnalban késéleken térdepelt.
Epilepsziás rohamok kísérték
hallucinációit.
Azóta másképp számítja az időt,
azt mondja, a miénk lejárt.
Féregjáratot fúr belém,
pálmaborral mosdat,
a kincseket a hasüregembe rejt.
Tartósítja a kapcsolatunk,
szívszkarabeuszt helyez mellkasomra.*

Káosz

*Gerezdre bomlik az egész,
héját szedik a világnak.*

*Felhőt pöfékel az Isten,
a nők tüzet okádnak.*

*A moha benőtte testiünk,
nem tudjuk megbékíteni egymást.*

*Kéken habzik a szánk, vért nyel
egy róka a kerítés tövében.*

*Drótba tekert prémre vadászik
a gyáva, aki fél a tenger vizétől.*

Éva lebomlása

*Hozzám igazítja fehérvérsejtjei számát,
azonosul a gyengeséggel.
Homokot morzsol csontjaimból,
megtölti velem üregeit.*

*Csontvelőből,
nem bordából teremti magát.*

*Nem bomlik le bennem az almacsutka,
nem dönti ki fáimat.
A kígyó mérgé erősödik, ha látja:
mellettem egyedül marad.*

Lefekvéskor meséket

*Álmom volt egy népről,
mely nincs az ébrenlétben,
nappal sötétséget idéznek az égre,
éjjel miattuk nem alhatok.*

*Olyan percben élnek: az időből kilóg.
Jövőm képeit jelenítik, formáló
kezük simogató.*

*Olyanná lettem, akárcsak ők a múltban,
megtévesztő, semmihez nem
hasonlítható, mégis ugyanaz.*

*Amikor találkozni akartak velem,
csengettek, mire ajtót nyitottam,
elrejtőztek előlem.*

*Sosem láttam, csak hallottam őket,
lefekvéskor meséket suttogtak
magukról.*

Ólomból Dunántúl

*Leszakadt mennyezet alatt fekszem,
mellettem lemezek kupacban,
megidézek róluk egy-egy dallamot.
Véresre karmolnak a macskák.
Anyám kutyák ugatása alá énekel
mindent, amit nem hallhatok.*

*Álmomban mindenki vagyok,
senkit nem ismerek fel közülünk.
Álmomban anyám vagyok,
soha többé nem jövök haza.*

*Gerince Möbius-szalag,
összecsavarja a szél,
visszafelé fújja dombjait.*

*Ólomba öntöm magam,
ne tudjon elmozdítani.*

- ♦ **Gerencsér Anna:** *Az ajtó másik oldalán*
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

Szfinxek és dinoszauruszok, hűtlen feleségek és botrányos szomszédok, botcsinálta időutazók és ősi istenek színesítik e könyv világát, mert, ahogy a címbeli ajtónak, az életnek is mindig van másik oldala – néha megdöbbentő és megrázó, néha vicces és megható, de mindenképpen őrült érdekes. Vagy csak szimplán őrült. Rettegés és suttogás, megcsalás és becsapás, nyomor és humor tizenkilenc páratlan novellában.

GERENCSÉR ANNA

1994-ben született Budapesten, és az ELTE ÁJK jogász szakán szerzett diplomát. Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója. 2019 óta publikál. Ez az első kötete.

Az asszonyok és a háború

Nem emlékszem, pontosan mikor vert gyökeret bennem a gondolat, de a kezdetben épp csak árnyalatnyi gyanú az utóbbi hetekben szilárd meggyőződéssé erősödött, s lemoshatatlan mocsokként tapadt feleségem eddig tiszta alakjára. Nemrég bizonyítékot is szereztem hűtlenségéről: a levél, mely egy véletlen folyamán került a kezembe, félreérthetetlenül tanúskodott nemcsak a bűnös viszony fennállásáról, de a csábító személyéről is. Egy úriember persze nem rendezhet jelenetet, egy katonatiszt még úgyse – nem így neveltek, és tudom, csak nevetségessé válnék, ha olyan lealacsonyító tette ragadtatnám magam, mint hogy számonkérjem gyalázatos viselkedését, vagy eltaszítsam magamtól.

Nem mondtam meg Marie-nak, hogy tudom. Mi haszna volna? Valószínűleg sírna – a könnyekkel sosem tudtam mit kezdeni –, én pedig feszengenék, és végső soron semmit nem oldanék meg. Még csak arra sem szorulok rá, hogy az indítékai felől faggassam, épp elég a tükörbe néznem. Sosem tartoztam a szép férfiak közé, s a hadban töltött élet és a kor rajtam hagyta keze nyomát: kopasz vagyok, mint egy ágyúgolyó, homlokomat pedig elcsúfítja egy kardvágás, melyet Bugeaud marsall oldalán, az islyi csatában szereztem még negyvennégyben. Én sem vagyok mentes a hiúságtól, és büszkén tekintek vissza mind ifjúságom sikereire, mind a seregben befutott pályámra, tisztában vagyok azonban azzal, hogy az asszonyok szemében mindez eltörpül egy csinos arc és néhány gáláns bók mellett.

E szempontból Marie sem különb neme más képviselőinél: könnyedén megfelelkezik a kötelességéről, mely férfinál és nőnél egyaránt a legfontosabb parancs kellene legyen. Az ifjú Grosjean hadnagy valóban elegáns, klasszikus vonásokkal rendelkezik, a haja pedig már-már nőiesen hullik a szemébe, és bár elítélem ezt a katonához méltatlan cicomát, elismerem, hogy tetszetős külsővel rendelkezik. Marie-t azonban akkor is kötötte volna az esküje, ha Apolló személyesen jelenik meg előtte, s az, hogy Philip

Grosjean „elbűvölő ember” – úgy emlékszem, ezt mondta, mikor bemutattam neki –, nem menti az árulást, melyet elkövetett.

Az, hogy bizonyítékot szereztem a hűtlenségéről, csupán rezignált bánattal töltött el: ahogy mondtam, rég sejtettem szórakozott félmondataiból, egy-egy akaratlan mozdulatából, szembe büntudatos, mégis izgatott csillanásából. Arra a gondolatra azonban, hogy épp Grosjean hadnagy biggyesztette a fejemre a közmondásos szarvakat, váratlan keserűség támadt bennem: hibái ellenére kedveltem ezt a tehetséges fiatalembert, és meg voltam győződve arról, hogy ha levedli ifjúkori bolondságait, nagyszerű tiszt válhat belőle.

Az a fajta gyerekes megbántottság horgadt fel bennem, mint mikor a vadászkutya, melyet apámtól kaptam, s melynek betanítására sok hosszú nyári délutánt áldoztam tizennégy évesen, a kezemhez kapott. A kandalló előtt ülő Marie látványa az újjaimon végigcsorgó vér képét idézte fel bennem, s azt a zavaros érzést, melynek sem akkor, sem most nem voltam képes nevet adni: az eseménynek fájniia kellett volna, legalábbis úgy véltem, ez lenne a helyes és a megszokott, helyette azonban csupán sértve éreztem magam, amiért valaki, akinek engedelmeskednie kellett volna, s akitől tiszteletet és megbecsülést vártam, hirtelen ellenem fordult.

Egy pillanatra az az ostoba gondolat is felötlött bennem, hogy párbajra hívom Philip Grosjeant, ez azonban olyasmi, amit rendszerint csak forrófejű fiatalemberek tesznek. Túl komoly és józan embernek tartom magam az efféle drámai, romantikus gesztusokhoz, melyek legfeljebb a színpadon mutatnak jól, a való életben azonban rendszerint túlzók és nevetségesek.

A másik ok, amiért elvettem a párbajt – kicsinyes ok ez, jól tudom – az volt, hogy megfosszam Marie-t a szórakozástól, melyet az jelentene számára, hogy két férfi érte vív, akár az első vérig, akár életre-halálra. Marie, ahogy a lelke mélyén oly sok asszony, igazi Heléna: mi sem tenné boldogabbá, mint ha viszály vagy háború törne ki érte. Bár látszólag szelíd asszony, aki visszariad a vérontástól, még ha csak egy disznó levágásáról vagy csir-

ke lenyakazásáról is van szó, tudom, mekkora örömet jelentene neki, ha egy igazi kis dráma hősnője lehetne, s kacsóit pihegő keblére szorítva vagy fürtös fejéhez kapva zokoghatna valakiért. Grosjean hadnagy hiába fut a szoknyák után, nem ismeri a női lelket: nem tudja, mennyivel boldogabbá tenné Marie-t a dráma, mely viszonyuk napvilágra kerülésével járna, mint az, ha csendesen és különösebb nehézségek nélkül folytathatná ezt a viszonyt.

Egyiket sem engedhettem: a viszonyuknak véget kellett vetni, a botrányt azonban mindenáron el akartam kerülni. Egy rosszindulatú, bosszúálló ember talán pokollá tette volna asszonya életét, vagy kifundált volna valami rafinált módszert, mellyel visszavághat a csábítónak. Én azonban nem vagyok bosszúálló típus, nem azért, mert olyan megbocsátó vagy jólelkű lennék, hanem mert az ilyesmi nem tüzel fel eléggé ahhoz, hogy időt és energiát áldozzak a visszavágásra. Ifjúkoromban talán másként láttam volna a helyzetet, a marokkói és a krími háború azonban megtanított arra, hogy nem szabad túl nagy jelentőséget tulajdonítani az ilyesminek: a béke legnagyobb bosszúságai és vitái is eltörpülnek a háború mindennapi eseményei mellett.

Nem, nem mondtam semmit Marie-nak, nem is céloztam rá, egy szokatlan hangsúllyal vagy pillantással sem éreztettem vele a neheztelésemet. Leültem az asztalom mögé, gondosan megtömtem a pipámat, és nekiláttam megfontoltan megvizsgálni a problémát. Gondolkodáshoz nincs is jobb, mint a pipa – ez oly hasznos ismeret, hogy biztos vagyok benne, előbb-utóbb nyomtatásban is megjelenik, talán egy tanulmány keretében –, s a dohánylevelek bölcsessége ezúttal sem hagyott cserben: mire elszívtam a pipát, már pontosan tudtam, mit fogok tenni.

Az utóbbi három évben nem láttam csatateret, s valószínűleg nem is fogok, hacsak a térképasztalt vagy a haditanácsot nem számítom: ezzel a lábbal s egy vénember lassúságával nem sok hasznomat vennék a tényleges küzdelemben, tapasztalataim azonban komoly értékkel bírnak. Ám ez nem jelenti azt, hogy visszavonultam volna: továbbra is figyelem és értékelem az eseményeket, és ha nem is a legfelsőbb szinten, de befolyásolom a döntéseket is.

Büszke vagyok erre, mert szaktudásomat és éleslátásomat igazolja, a tisztikarban ugyanis elsősorban jó szakemberekre van szükség, akik képesek felmérni a történelem folyamának áramlatait, az egyes hadjáratok és összecsapások során alkalmazható lehetséges stratégiákat, s meg tudják hozni azokat a döntéseket, melyeket senki nem szívesen vállal magára, valakinek azonban muszáj meghoznia őket. A háború kockázattal és áldozattal jár, és hideg fejű, megtörhetetlen tisztekre van szükség, akik ezt kezelni tudják, s nem omlanak össze a felelősség súlya alatt, de nem is képzelek magukat mindenhatónak, csak mert a parancsaikra hadtestek mozdulnak meg, mert egy ceruzavonással dönthetnek élet és halál felől. Büszke vagyok arra, hogy képes voltam megfelelni e követelményeknek: bár néha hibáztam, ahogy minden ember, tisztí pozíciómban hozott döntéseim helyesnek bizonyultak.

Ezért is merem azt mondani, hogy képes vagyok felismerni a katonákban a potenciális értékeket és a gyenge pontokat. Philip Grosjean hadnagy egy nap nagyszerű tisztté válhat: megvan benne mindaz, ami a jó katona és a jó vezető elengedhetetlen tulajdonsága, csupán a megfelelő körülmények hiányoznak, melyek kihozzák ezt belőle. A katonák olyanok, mint a gyémánt: nagy nyomásra és kitartó csiszolásra van szükségük, hogy megmutatkozzon igazi értékük.

Ahogy említettem, büszke vagyok arra, hogy fel tudom mérni a történelem áramlatainak irányát. Azt, hogy a Szárd-Piemonti Királyság expanziós tervei a Habsburg Birodalom ellenállásába fognak ütközni, nem volt nehéz megjósolni – nem sokkal a párizsi konferencia után együtt ebédeltem Félix Barthe-tal, és egyetértettünk abban, hogy a háború kitörése csupán idő kérdése. Egy háborúban számtalan lehetőség akad az előmenetelre, ha valaki tehetséges és fiatal, márpedig Grosjean hadnagy tagadhatatlanul tehetséges, és tetterőnek sincs híján. Úgy döntöttem, a bölcs és helyes döntés az, ha a Marie-ügyet eltemetem magamban, s úgy viselkedem Philip Grosjeannal, mintha nem tudnék feleségem botlásáról: kicsinyes, így gyalázatos tett lett volna azzal elégtételt venni, hogy derékba töröm szépen induló karrierjét.

Nem tudott róla, hogy beajánlottam a tábornoknál, s így az én kezem is benne volt abban, hogy oda került, ahová. Ha tudja, talán tiltakozott volna – nem az a fajta férfi, aki szívességeket fogad el, vagy protekcióra vágyna, ezt a javára kell írnom – így azonban igyekezett a legjobb oldalát mutatni, s olyan gyorsan harctéri érdemeket szerezni, ahogy csak lehet. Emberismeretem nem csalt meg: Philip Grosjeanból nagyszerű tiszt lett.

A háború persze lehetetlenné tette, hogy folytassa a viszonyát Marie-val, s nem tagadom, ez meglehetősen elégedettséggel töltött el. Úgy vélem, Marie tanult az esetből: csendben, lehajtott fejjel hallgatja végig, ahányszor ismerőseink körében Grosjean hadnagy sebes előmeneteléről beszélek. Egyszer ugyan rányitottam, mikor a hálósoba ablakában kuporgott, az eső áztatta hársfa lombjai közé meredt, és halkán zokogott, de azonnal visszavonultam, s onnantól mindketten úgy tettünk, mintha az eset meg sem történt volna, hogy elkerüljük a kínos pillanatokat.

Philip Grosjean most már alezredes a második hadtestben. A palestrói, a magentai és a solferinói csatában is kitüntette magát, s bár ez utóbbiban elvesztette a bal kezét és a fél szemét, ragyogó jövőt jósolok neki a seregben. Ha sikerül kellő tapasztalatra szert tennie, egy nap akár a vezérkar tagja is lehet, és meglehetősen biztos vagyok benne, hogy nemsokára meg fogja kapni a Becsületrend keresztjét is.

♦ **Vaszilkó Bence: *Vénusz légycsapója***
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

A kedves olvasó a címet megpillantva azt gondolhatja, hogy botanikai szaktudása (is!) gyarapodni fog a kötet elolvasása közben. Ez sajnos nem így lesz. Megtanulhatja viszont, hogyan kell egy férfinak – menyasszonyi ruhában – harckocsit vezetnie, megmotoroztatnia egy rezesbandát, vagy például hogy mire lehet használni egy Viktória királynő korabeli műkincset. Mégiscsak egy oktató jellegű kiadvánnyal állunk tehát szemben: öntörvényű, bárdolatlan bolondkodás, abszurd-groteszk pikareszk regény a *Vénusz légycsapója*; a paródia paródiája, amely hol Stephen Leacockot, hol pedig Rejtő Jenőt juttatja eszünkbe. Vaszilkó Bence azonban profi módon játszik az őt ért hatásokkal: saját pompás stíluscsirizével ragasztja össze őket frenetikus humorú világgá.

VASZILKÓ BENCE

2000-ben született Miskolcon, jelenleg Mezőkövesden él. Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója. Ez az első kötete.

2. fejezet

A Gróf már régóta kereste a megfelelő alkalmat egy rezesbanda megszelídítésére. Valójában nem is a bandára volt szüksége, hanem a hangszereikre. Feleslegesnek találta pusztán azért tartani, etetni a zenészeket, hogy zenéljenek. Azt ő is tudott, magának pedig sohasem mulasztotta el az élelemszerzést, a boltok tele voltak, rendszerint a zsebei is. Igaz, ez utóbbiról a pénztárosok nem értesültek, csak leltárnál.

A zenekar épp egy katonai díszünnepélyen vonult fel: kitüntetésekot osztottak. Ehhez kellett zenei alapot szolgáltatniuk, ezenfelül pedig azért, hogy elnyomják a csőcselék tiltakozásának hangját a katonai erőkkal szemben.

A Gróft szerencséjére egész Itália ismerte, sőt fél Európában is ismerősként kezelték, persze nem mindenütt jó ismerősként. Már tizenkét évesen megnyerte az Európai Hamiskártyások Versenyét, azóta egészen hatvannyolc éves koráig tartotta győztes pozícióját. Versenyei miatt bejárta Európát, minden nemzet uralkodóházának minimum egy tagját megkárosítva.

A terv egyszerű volt: lehúzza a részeg ezredestől az egyenruhát, magára ölti, és kivezenyi a katonai zenekart a Hiéna elé, hogy zenéljenek a népek is. Ettől kezdve a továbbiakban nagyon könnyű dolga lesz, mivel a Hiénát elhagyó víg kedélyű szesztárolók meglinceselik a zenekart, ő meg addig szépen begyűjtheti a hangszereket.

Megkezdődött az ünnepély, harsogtak az ellenvélemények és a hangszerek. A nép őrvongott a háttérben, két kampit már meg is botoztak egy kisebb eperfa törzsével.

A Gróf elcsalta az ezredest, mondván, hogy van grappája. Az ezredest még a Sorbonne-ról ismerte, ott növelték együtt az életszínvonalat. Legalábbis a kocsmárosokét. A háttérben töltött neki egy kis pohárba vizet. Az ezredest úr egy húzóra lenyelte, de a folyadék szokatlan és számára borzasztó íze miatt elterült a fűben. A Grófnak sikerült elég gyorsan megfosztania az ezredest a ruháitól, amelyeket aztán magára is öltött. Az egyetlen problémát az okozta, hogy mivel az ezredest tíz centivel alacsonyabb volt nála, úgy nézett ki a ruhájában, mintha egy rövidlátó szabó hatéves fia varrta volna. Nem baj! A zenekar úgylis beveszi

– gondolta. Biztos, hogy mostanra már elég illumináltak a terv véghezviteléhez.

Végül kissé ferde szemmel, gyanakodva ugyan, de elfogadták a parancsot, kimentek a Hiéna elé zenélni. Minden simán ment, csak a Gróf nem számolt azzal, hogy az öltözete nem megfelelő a Hiéna közönsége számára, ilyen csillogó gombokkal mindenképpen felhívja magára a figyelmet.

Nem nehéz kitalálni, mi lett a Gróf sorsa ezek után.

A szép, nyári, forró mediterrán délutánon úgy elkalapálták, mint még soha. A három zenész, a klarinétos, a szárnykürtös és a trombitás – tagbaszakadt legények – felkapták és kimenekítették ál-felettesüket, aki lógott, mint a rongybaba. A Gróf akkor eszmélt fel, mikor már eltávolodtak a tömegverekedés magjától, és felajánlotta, hogy elviszi a nápolyi őrre a zenészeket a kis sárga Vespáján. A banda – minden előítéletével együtt – felült a pótkocsira, és nekiindult a nápolyi országútnak. Félúton a Gróf véletlenszerűen bevezette a kismotort az árokba, ami után a zenészek ottmaradtak fetrengve, mint segélyosztás után. A Grófnak az ütközés meg se kottyant, bár kissé felborzolta az idegeit és a haját.

– No, inasok! – ordibált cigarettától rekedt hangján. – Most kicsit pihennek. Ennek örömeire betömöm a szájukat egy falat kenyérrel, nehogy éhen haljanak itt nekem, ha véletlenül nem jön erre egy teremtet lélek sem.

A villanypásztor drójtját szakította le az út menti legelőről, és megkötözte vele megmentőit.

– A viszontlátásra! Az új hangszereiket felvehetik a kaszárnnyában!

Gyorsan elhajtott a nápolyi kikötőbe. A kismotor minden gond nélkül haladt mindaddig, míg ki nem ürült a tankja. Toltania kellett volna a motort, de sajnos a hetvenhét éves teste kezdett kifáradni. Ekkor – nem várt történészként – megjelent egy katonai teherautó Nápoly felől. Az autóból egyesével ugrált ki egy szakasz katona és két tiszt. A jármű Rómába szállította volna őket, hogy elfojtsák a zavargásokat, melyek amiatt törtek ki, hogy Olaszország nem jutott ki a futball-világbajnokságra.

– Ezredes úr! – szalutáltak a tisztek és a közlegények egyaránt.

– Ascolto Signori! A zavargások Rómában túlnőttek a római hadtest eszén és erején.

– Leginkább az eszén!... Én is ezért igyekszem a nápolyi kikötőbe. Legyenek szívesek elvinni oda, mert lerobbant a robogóm, és oda kell érnem egy órán belül.

– Parancsára, ezredes úr! A négyes számú hadtest menetelve megközelíti Rómát! Velük megy... Hogy is hívják önt, ezredes úr?

A Gróf csak egy olasz tisztnak ismerte a nevét, ezért így mutatkozott be:

– Garibaldi ezredesnek hívnak.

Szerencséjére a tiszt ezt a nevet sem ismerte, így készségesen szalutálva folytatta tovább:

– Velük megy Garibaldi ezredes. Menetoszlopba rendeződj! In-dulj!

A Gróf kettesben maradt a másik tiszttel:

– Van önnek jogosítványa? – kérdezte a Gróf.

– Igen!

– Legyen szíves lezárni a teherautó hátulján a ponyvát!

– Parancsára, ezredes úr!

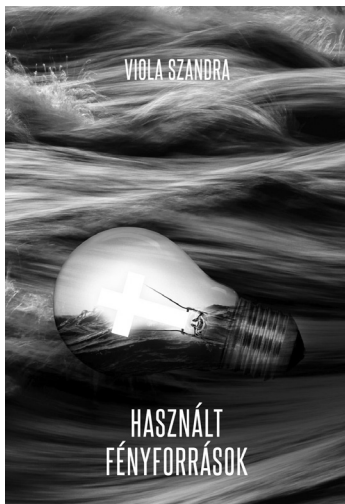
A tiszt eltűnt a pótkocsi mögött. A Gróf eközben elfoglalta a sofőrülést, és a teherautó nagy porfelhőt kavarva megindult Nápoly felé. A visszapillantó tükörből még látta a tiszt értetlen tekintetét. Szerencséjére ebben a járműben elég volt az üzemanyag mindkettőjük számára. A tank tele volt, a kesztyűtartóban pedig talált egy üveg megbúvó Limoncellót, amit egy hajtásra kiivott, s az üres üveget a rend kedvéért kihajította a zárt ablakon.

KORPÁS MÁRTA *fotója*

♦ **Viola Szandra:** *Használt fényforrások*
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

Előadódhat olyan helyzet, amikor valaki korábban ér valahova, mint ahogy megérkeznék oda. Viola Szandra története ilyen. Előbb ismerték meg a nevét, mint a munkáit. Igazi névjegyet azonban ezzel a harmadik kötetével teszi le. Költői eszköztára számos szellemi és érzelmi kalandot, nyelvi megmerítkezést tesz lehetővé a számára. Jelenlegi költészeti státusza: nem visszatérő, hanem hazaért. Leheletfinom érzelmek, törékeny felismerések és kemény szembenézések egy különös lélek női hullámvasútján – filozófia és esendőség sor(s)vezetői mentén. A megélt világ, emlék, élmény és szerelem gondolódik szét és rakódik össze ezekben a versekben: minden részlet máshova kerül. Mindegyik a maga helyére.

Zalán Tibor

VIOLA SZANDRA

Szentesen született. Magyar, kommunikáció, filozófia és pedagógia szakos diplomát szerzett a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. Első kötetét 2008-ban jelent meg *Léleksztriptíz*, a második pedig 2014-ben *Testreszabás* címmel. 2013-ban ő képviselte országunkat Bakuban, a 20 ország rész-

vételével megrendezett Nemzetközi Költőnők Konferenciáján. Performanszaival, költészeti akcióival új műfajt teremtett: a testverselést. Szerkesztőként, a Poétikon című rádiós műsor vezetőjeként és kulturális újságíróként is tevékenykedik. Nevéhez köthető a verskarácsonyfa-állítás hagyománya és a Viselj verset!-kampány is: lemosható verstetoválásokkal, versékszerekkel, valamint irodalmi divatshow segítségével népszerűsíti az irodalmat. 2020-ban elindította saját márkáját, a Poeticumot. 2012-ben és 2016-ban NKA alkotói ösztöndíjat, 2020-ban Móricz Zsigmond alkotói ösztöndíjat nyert. Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója.

A szentháromság kétharmada

*Fehér, túl fehér az éj,
a fénytől nem látni,
hogy sötét van,
s itt vagyunk mindhárman
a kettőből,
csak te nem.*

A két lator

(Marin Sorescu versére)

*A két lator se kismiska:
az egyik távolságot lopott,
egybecsúsztak földrészek, testek.
A másik elorozta önmagát.*

*De a Nagy Tolvaj,
ez a közbülső,
magát a bűnt csente el.
Azóta itt vagyunk,
az előre elfeledettségben,
nincs bánat, amire felfeszülünk...
Megközelíthetetlen térbeliség
egy fényképbe zárva.*

Én

*Testem láthatatlan,
egyre nyíló láng,
esténként összegombolom
mellemen a horizontot,
de nem alszom soha,
akár a meztelen jelek,
olyan öreg vagyok,
én szoptattam az időt.
Visszadobom az állatoknak húsomat,
Istennek a lelkem.*

A gyermek

*Akár egy földcsuszamlás, dörög le egy redőny,
a napsugárinakban nincsen már erő.*

*Tested fává öregszik egy roppanás alatt,
de ott ül bent a fában egy ős szoboranya*

*s a gyermek, föld alatti csillagaival,
nézed: a bőre réz, a húsa színarany.*

Attis, legkedvesebb női tanítványa s szeretője Szapphóról

*Ó, Szapphó, nőnek nem voltál szép,
de férfinak igen,
sűrű, kemény hajfonatoddal
csiklandoztad az ölem,
mesélik, bőröd gyakran órákig
mézes borban áztattad,
meséled, sokszor már a mézes borfürdőtől is berúgtál.
Ó, Szapphó, nekem két kézzel adtál lakomát,
mert a te markod mindig tele volt...
férfiak vasselyem tomporát,
nők holdselyem mellét,
érintésről érintésre, még forrón adtad át.
Mesélik, Anakreón, Alkaiosz szeretője voltál,
meséled, hogy Alkaioszt strófája ritmusában kellett,
de csak én tudom, milyen
a szapphói strófa ütemében nyögdecselni,
csak nekem mutattad, nekem mondtad el.
És tudom azt is, hogy Hippónax csak nézni szerette,
s hogy már egyetlen halvány, alig-érintéstől is...
ahogy izzó napkorong íve lucskos vizekhez ér.
Ó, Szapphó, ahogy azt is csak én tudom,
hogy nem Phaón miatt haltál,
hanem öngyilkosságod poézis,
tested pedig végső kéjtől feszült meg
nemes ívben, őrzöngve, mégis kecsesen,
már minden gyönyört ismertél,
s csak ez maradt hátra;
egy sor elszántság,
egy sor fölülmúlhatatlan
és a zuhanás: a vers halálugrása.*

Éjféli

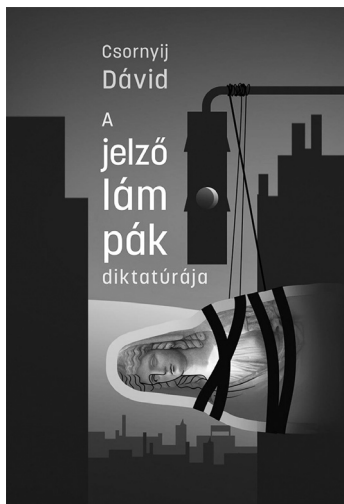
*Nem ember, nem állat, nem személy: angyal.
Ha az sem, akkor is felkel a Nappal.
De éjszakára mi marad? Ami már nincsen;
az ágyon a nincskinek takaró, a falon
a nincskinek óra billen,
időt szegez homlokomnak.
Szalmát hajba már nem fonnak,
és nem esküdnek kétszer,
egyszer sem. Fényt nem várnak, törnek inkább,
vagy kapcsolnak, és nincs kinek felfedni titkát.*

*De minden, mi éjjel a nincsből marad:
horgolt terítő, régi cérna- és anyagdarab,
a törött, mintás bögre, amin nem pihen kezed,
ilyenkor másik, erősebb létezésbe kezd.*

- ♦ **Csorniy Dávid: *A jelzőlámpák diktatúrája***
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

A szorongó, semmivel nem magyarázható bűntudat könyve ez. Azoké, akiknek bokájáról – szemben a „tökéletesek armadáival” – kishalak cuppogatják az elhalt részeket, akiket csuklyás jelenések kínoznak, és úgy érzik, itt lakni már nem lehet. A világunk ez, ha beismerjük, ha nem, ahol a káosz a törvényszerűség – és néha azt reméljük, legalább egy hosszú hallgatás leszünk, igazi tétellel.

CSORNYIJ DÁVID

1991-ben született a kárpátaljai Beregszászon. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem szakán diplomázott, jelenleg a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájának hallgatója. 2015 óta publikál, művei megjelentek *A tökéletes zártság egyetlen pillanata* és a *Különjárat* című antológiákban. Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója. Ez az első kötete.

Egy hasonmás nagyképűsége

*Kicsit rám hasonlít az Isten.
Megalvadt lelkünk az univerzumban,
és szeretjük a békákat.
Előnyben van, ismeri a jövőjét,
hátrányban, mert ismerem a múltját.
Tudjuk, hogy a hatalom időszakos,
de csodákban gondolkodunk,
csipkebokrokban,
arcokban a felhős égen,
leukémiás hősökben,
hűvösebb illatokban,
pálinkafőzésben.
Díszelgünk a szobád falán,
és néha motyogsz hozzánk
valami reménytelen,
amiben nincs hit, csak esélykérés,
verejtékszag.
Ott vagyunk a felnyitott mellkasodban,
a vesekő-túltermelésedben.
a szorongó büntudatban, a vöröslő hajnalokban,
az összegyűlt nyálban, amit még nem nyeltél le,
és az ébredés utáni pókhálós szemeidben.
Néha lelket meg szerepet cserélünk,
egyszer fent, egyszer lent,
az esti műszak az enyém,
én éjszakákat építek,
ő nappal malterozik.
S ha én megharagszom,
ugyanúgy megfullad benne a világ
– de csak az haragszik igazán, aki szeret.
Ha összeveszünk, néhány megiramlott
szívdobbanásban üzeni,
bóbiskoljon nagyképűségem,*

*és amikor beles a gyóntatófülkébe,
elmosolyodik vak fohászon.*

Boe arcának megszemélyesítése

*Éjfélkor kelt fel a második hold,
ragyogott az égen a sárkánytojás,
csillaggá vált, és mezőre evezett,
az úrtenger hullámaival sodródott.
Boe arca mindig csak erről fantáziál.*

*Beszéd közben levegőért kapkodott,
idősíkokról mesélt, univerzumokról,
szavai egymásra kacsintottak,
gyűrődik a tér történetei közepette.
Boe arca mindig csak ezzel kérkedik.*

*Ötmilliárd évnyi szenvedés
űzi el az istenek hadát.
Calisto fénye éltének őrszeme,
akár Isten a teremtés előtt.
Boe arca mindig csak merengene.*

*Vágyakról szól, örök magányról
méltatlan múltja, s ködként fedi az elmét,
mely nem várt vigaszt búbanatos vallástól,
inkább túlélte azt a fellegfoszlányokban.
Boe arca mindig csak várta élte befejezését.*

*Görccseinek őszén lehull a végső életszirom,
csend virraszt mellette a hold szívéből.
Az időúr megáll a vándorúton,
csenevész tekintete a kupolás üvegburkon.
Boe arca mindig csak rá várakozott.*

Leónidasz halála után

*A király gyertyalángja kialudt, s viasztengerbe veszett.
Aztán ambróziát iszogatót egy túlvilági megállóban,
közben veszekedett Héraklész oszlopaival.
A napnyugta színeiből koporsót faragott,
abban viselte el tovább a világot,
cserregő posztáták élvezték az isteni realitét.*

Leónidasz halála után II.

*A keresztre feszített test este Hádésznál vacsorázott,
vérfolyamból ittak halhatatlanok és hullócsillagok.
Perszephoné vállán gyermekké váltak a spártai hopliták,
s a túlvilágon átkokból szőtték az orákulum ágyát.
Apró tejfogak jelezték, hogy minden kezdődik előlről.*

Vadászat istenségem kegyelméből

*Távcsövemben keresem homlokod középpontját,
bejelentkezik leshelyemen a vadászösztön,
közönyösen figyelem a vaddisznók nászát,
helyettük téged öllek meg, izgalom, libabőr.*

*A sötétben egyenlők vagyunk, ha leszáll az éj,
fél minden, ami él és mozog. Csak ketten maradtunk,
s mint a középkori placcon, játszhatunk lovagi tornát,
ókori gladiátorosdit, vagy levadászslak, előtte dikciót tartok.*

*Tested elegánsan esik el, mezőn képzeled magad,
kórházi szobában, szemfedővel. Én kéjelgek a vér látványán,
istenkísértés, te azt sem tudod, ki ölhetett meg. Bizonytalanságod
őrül fel, ősiségemet majd Hádész magyarázza el.*

Új szerető után kell néznem.

Nem megy

*Egyszerűen nem megy.
Valakinek elmondani, hogy
láttam Máriát férfiakkal,
nem megy. Farizeusokkal hempergett
a glóriák kupacán, körülötte
sóval hintették be az angyalok
a megváltást.*

*Anyja méhéből Jézus hangyaháton abortált,
a bűnbocsánatot uzsorások kezéből
kapkodták ki a kanos hipokriták.
„Viszlát, Infernó!”
A Sátán úgyis csak génmanipulált,
nyakukban kiscsengős humánokat fogad be a
klímaváltozás sújtotta pokolba,
és engem, aki bérli ezt a házasságot.*

*Szálkásodnak összekulcsolt ujjaim,
arcomon felébred lassan a fény,
megrökönyödöm az apostolok cselekedetein,
véres csókjelenetek, nő a kereszten,
szurkálás,
erőszak.*

*A rendező megelégedvén
berekeszti a főpróbát, a gőzölgő embertömeg
pedig nyugtázza, hogy van értelme
a mennyei örületnek.*

♦ **Kertész Dávid: *A keresztúri vámpír és más történetek***

Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

Kertész Dávid mesél. Történeteket, amelyek egyszerre kortársak, meseiek és időtlenek. Kertész történetei tematikailag széles merítésűek: vámpírok és gulág, digitális Krisztus és galaktikus utazás – az író bátran feszegeti a prózanyelv és az elbeszélés határait, az időtlenségtől az idétlenségig és vissza. Mágikus szürrealizmus, sci-fi-elemek és kárpátaljai non-fikció izék, a paletta színes, a stílus gördülékeny – Kertész Dávid első könyve a mai sivár és komolykodó prózasivatagban igazi felüdülés, harlekin-oázis a galaktikus csavargóknak és a szövegek közt vándorló olvasóknak egyaránt.

Kubiszyn Viktor

Kertész Dávid

1993-ban született a kárpátaljai Tiszaásványban. 2017 óta az Előretolt Helyőrség Íróakadémia hallgatója. A szépírás mellett kulturális újságírással is foglalkozik. A Petőfi Irodalmi Ügynökség kiadványozási igazgatóságának munkatársa. 2018-ban elnyerte az Irodalmi Jelen folyóirat debütdíját prózakategóriában. Ez az első kötete.

Az emberiség mindenekfelett

Az invázió idején nem voltunk felkészülve. A galaxis nagyrészt benevolens népekkel van tele, ha vezetőink tudtak is valamit a földönkívüliekről, akkor is csupán ezeket ismerték. Az oktoidok azonban mások voltak: hódító természetű, ragadozó faj. Az első csatákat elvesztettük, szárazföldön támadtak, mert fel akarták használni a bolygót. Mindig így tettek. A következményekre nem voltak felkészülve.

Egy olyan faj, amelyik elérte a csillagközi utazás technikai szintjét, könnyedén elpusztíthatott volna minket, ha a háború egyszerűbb módszerét választja, a szemtől szembeni küzdelemben azonban senkinek sincs esélye az emberrel szemben.

Sokáig gyengének hittük magunkat, de az elmúlt harminc évben rájöttünk, hogy mi vagyunk a legerősebbek. Az ismert civilizációk közötti átlagban gyorsan szaporodunk, bolygónk körforgásához mérten fajtánk nőstényei képesek egy – sőt ikerszülések esetén több – utódot szülni, eközben pedig a hím nincs lekötve egyetlen párhoz, másokkal is szaporodhat. Az invázió idején fajtánk fele – 4 milliárd ember – halt meg. Ma, harmincévnyi folyamatos háború után 15 milliárdan vagyunk. A többi intelligens létformához képest gyorsan gyógyulunk, a hegesedésnek hála komolyabb sebekből hetek alatt képesek vagyunk felépülni. Másokkal ellentétben nem halunk meg azonnal egy-egy végtag elvesztése után, szerveink cserekompatibilisek: képesek vagyunk egyik emberből a másikba vért, sőt akár létfontosságú szerveket transzplantálni, ráadásul ehhez még az sem szükséges, hogy a donor életben legyen.

Az emésztésünk rendkívül hatásos, szinte bármit képesek vagyunk komolyabb károsodás nélkül elfogyasztani, az inváziót követő '22-es éhínség során a megszállóinkkal táplálkoztunk, ezt a szokást meg is tartottuk, sok más idegen lény is ingyencsének számít az étrendünkben.

Civilizációnk kezdete óta folyamatos háborúban állunk önmagunkkal is. A legtöbb idegen kultúra az összetartásának köszönhetette a fejlődését, mi ellentéteinknek, az oktoid fenyegetésre azonban képesek voltunk egyesülni a Zászlós vezetése alatt. A folytonos háború pedig taktikai tapasztalatokkal szolgált, ami máig hasznosnak bizonyult a harcok során.

A ránk törő oktoidokat három év alatt elűztük a bolygónkról. Elloptuk a technológiájukat, és követni kezdtük őket. Vissza a saját otthonukig. Nem vacakoltunk a planetáris offenzívákkal, ha egy kolónia ellenállt, porig bombáztuk, örökre lakhatatlanná téve a bolygót. Ha valamit meg akartunk szerezni, elvettük. Több civilizáció is egyesült, hogy szembeszálljon velünk. Esélyük sem volt. Offenzívánk brutális és hatásos voltát semmi és senki nem volt képes ellensúlyozni. A hangérzékeny szirének voltak az elsők, akik behódoltak, gyorsan felismertük, hogy egy hangosabb kiáltás megbénítja, egyes esetekben azonnali örületbe kergeti őket. A rabszolgáink lettek – jobban jártak, mint a tipexek. A felénk küldött flottilla készlethiánnyal küszködött, így a bevett módszernek megfelelően elkezdtuk elfogyasztani őket, ma már a régi Földön is tenyésztjük a fajt ízletes húsáért. Állatok, nem többek; Isten választott, önnön képére alkotott serege ellen esélyük sem volt.

Az oktoidok egyetlen elismerésre méltó tulajdonsága a kitarás. Harminc éve újra és újra vereségeket mérünk rájuk, de még nem omlottak össze, bár ezer sebből véreznek, míg mi egyre erősebbek leszünk.

Az S-322-es alanyt fél éve gyűjtöttem be. Képes velünk kommunikálni, és mi is vele. Valamiféle főpapja a népének, bár az oktoid teokrácia meglehetősen zavaros politikai irányzat, nem egészen vagyunk tisztában egy pap vezetői szerepével.

Az erős fény bántja a látószerveit. Az összes reflektort ráirányítatom:

- Ha jól tudom, a Proxima b-ről származol.
- Zaarusz.

– Hívd, ahogy akarod. Bolygó körüli pályára álltunk, gyere az ablakhoz, nézd meg.

Az ablakhoz lép, egészen közel hozzám. Az örök rászégezik a fegyvereiket, pihenjt intek. Figyelem S-322-t, amint végignézi, hogy szülőbolygójára, családjára, barátaira tízezer hidrogénbombát dobunk, próbálok rájönni, fajtáján milyen jelei vannak a szenvedésnek. Azt hiszem, látom rajta, látom rajta a szenvedést.

– Holnap újabb üzenetet kapnak a vezetőitek: megadják magukat, vagy mindkét megmaradt kolóniátok a hazád sorsára jut. Már így is kihalóban lévő faj vagytok. Ezután csak állatkertekben és farmokon marad belőletek, nem vagytok jók rabszolgának. Remélem, ezután megfontolják az ajánlatunkat.

– Nem fogják.

– Miért nem? Talán nem értelek titeket tisztán, nem szeretitek a gyermekeiteket? Nem fontos számotokra a népetek életben maradása? Talán mind meg akartok halni, és eleve azért támadtatok ránk, mert tudtátok, hogy mi majd kiirtunk titeket?

– Kalees megszabadít tőletek. Megszabadít tőled is, és pokolra küld azért, amit tettél. Eljön egy hajón, ami nem csillagok között jár, mert anyaga is csillag, és kiirt titeket a legnagyobb szükség óráján. Talán még ma.

Elmosolyodom. Hát ezért a kitartás. A vallási fanatizmus az emberiség számára is mindig fontos motiváció volt. Most is ezáltal gyűltünk közös zászló alá. Engem nem érdekel, csupán a motiváció, ami egy sereg élén mindig szükséges, és amit a hit kiválóan biztosít. Isten népe, az ő képére. Szinte megszokásból mondom. Az egyik órhöz fordulok:

– Connor, maga ugye katolikus?

– Az vagyok, uram.

– Oldozza el az S-322-t, és vezessen a kabinjába.

– Uram?

– Csinálja! Parancs.

Eloldozza az oktoid összes végtagját, majd a kirendelt körletebe kísér.

– Hagyjon magunkra – mondom. – Látod azt? – kérdezem S-322-t egy feszületre mutatva. – Ő volt az én népem megváltója. Több mint kétezer éve a béke és a szeretet ígéretével jött hozzánk. Rajta keresztül minden jóra fordulhatott volna. Látod, mit tettünk vele? Felszegeztük egy darab fára. Ha ezt tettük a saját megváltónkkal, mit gondolsz, mit teszünk a tieddel?

„Manapság a múlt felé fordulás jelenti a lázadást”

Varga Melinda éwertékelő beszélgetése
Orbán János Dénessel

A Kárpát-medencei Tehetség-gondozó Nonprofit Kft. keretében működő Előretolt Helyőrség Íróakadémia idén indította az 5. pályakezdő szépírói és a 2. mesterképző évfolyamot. Idén végzett az első kritikusi műhely, és elindult a második. Ebben ez évben 20 könyv jelent meg, ezáltal a kiadott könyvek száma 81-re nőtt. 2017–2019 között az *Enumeráció*-debütsorozatban 9, az idén már 11 debütkötet látott napvilágot, a kritikusi műhely tevékenységének írásos gyümölcsét pedig 5 kötetben foglalták össze az idén indult új sorozatban. Az intézmény jelenleg 53 fiatal írónak biztosít tanulmányi-alkotói támogatást, a művészeti oktatást és a szervezést 17 oktató és 6 mentor végzi, azaz mindösszesen 76 író tevékenykedik az Íróakadémián. Orbán János Dénes József Attila- és Magyarország Babérkoszorúja-díjas költőt, író, a KMTG projektvezetőjét, az Íróakadémia elnökét kérdeztük a 2020-as irodalmi évről, irodalompolitikáról és a fiatal magyar irodalom helyzetéről.

– 2019/2020 fordulóján egyik napról a másikra eltűntél a nagyközönség elől. A képernyőn csak akkor láthatunk, ha megismétlik egy-egy műsorodat, közéleti pamfletjeidet sem olvashatjuk. Többen a háttérbe szorulásodról pusmognak. Beleshetünk a kulisszák mögé?

– Nincsenek kulisszák. Teljesen prózai okok viszont vannak. Két esztendőn keresztül három beosztásban dolgoztam: a KMTG – Előretolt Helyőrség Íróakadémia elnökeként, a *Magyar Nemzet* kulturális rovatának vezetőjeként és egyik vezérpublicistájaként tevékenykedtem, emellett heti rendszerességű irodalmi műsort vezettem a királyi televízióban. 106 műsort forgattam le, ezekre mind alaposan föl kellett készülnöm, részt vennem a szervezésben, és értelemszerűen a forgatásokon. Napilapnál dolgozni pedig tudjuk, mit jelent: a lapnak másnap meg kell jelennie, bármi történjék, nincs pardon. És akkor nem beszéltünk még a főállásról, az Íróakademiáról, amely afféle kisebb rektori poszt szellemi, adminisztratív és reprezentációs teendők sokaságával. Az Íróakadémia egyre jobban kinőtte magát. Míg az első években 1-2-3 évfolyam volt, és alkalmi könyvkiadás, 2019-ben beindult a mesterképzés is, és idén már 5 évfolyamunk van. 2018-ban aztán nagyszabású könyv- és lapkiadási projektbe vágtunk bele, a lapcsaládot Deme-ter Szilárd vállalta, a könyvkiadói projektet én, így bővült a munkaköröm. Aztán Szilárdot, akivel osztoztunk a rengeteg melón, 2018 végén a PIM-hez hívták, és az egész kibővült intézmény az én nyakamba szakadt. A teherbírásom ugyan egy öszvére, de a 2019-es év számomra már maga volt a katasztrófa: csak úgy tudtam helytállni, hogy átlag 4 órát aludtam naponta. Összefolytak a hétköznapiak és a hétvégék, az éjszakák és a nappalok, egyértelmű volt, hogy ezt nem lehet bírni hosszú távon. Úgyhogy jó időben bejelentettem a televíziónál és a lapnál is, hogy kénytelen vagyok visszavenni, mindkét helyen gondoskodtunk az utódlásról, és 2019. december 31-én kiléptem. Roppant vicces volt, amikor azok a bizonyos pusmogók kárörömmel híresztelték, hogy OJD-t kítűrták a *Magyar Nemzettől*, miközben az édestestvérem – aki azelőtt a helyettesem volt – lett az utódom.

– *Vágyunk bele a 2020-as irodalmi év kiértékelésébe. Általánosságban hogyan értékeled ezt az évet? Kezdjük az irodalompolitikával!*

– Kezdjük a gyásszal! Tragikus év volt ez a magyar irodalom számára. Január 18-án elhunyt Makkai Ádám, november 5-én pedig Szócs Géza. Makkai Ádám 84 éves volt és már egy ideje

betegeskedett, de még nem úgy tűnt, mintha a sír szélén állna. Két kitűnő könyvön dolgozott, melyek sajnos így torzóban maradtak, ebből az egyik az önéletírása, amely egy újabb *Pokolbéli víg napjaim* lehetett volna. November 5-én pedig Szöcs Gézát ragadta el a járvány, 67 évesen. Két óriási elme, akiknek halála valóságos irodalomökológiai katasztrófát okozott. Mindketten a magyar költészet nagykövetei voltak, Makkai Ádámnak köszönhető a monumentális, 2500 oldalt kitevő angol nyelvű magyar költészeti antológia, az *In the Quest of the Miracle Stag*. Szöcs Géza a Magyar PEN Club elnöke volt, és a világ legjobb kortárs költőit jutalmazó Janus Pannonius Költészeti Nagydíj alapítója és főkurátora. Mindkettőjük legendás nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezett. És mindenekfölött mindketten költőóriások, ikonok voltak, nekem pedig mestereim. Egy harmadik szellemi atyám, a nagyszerű erdélyi író és poéta Bogdán László is váratlanul itthagytott bennünket, 72 éves korában, úgyhogy úgy érzem magam, mint akinek kipusztult a családja.

– *De hiszen ott vannak a tanítványaid.*

– Igen, ez még jobban feléjük fordít. De úgy szép a család, ha minden nemzedék együtt van a versünnepeken.

– *A szomorú megemlékezés után beszélhetünk az irodalompolitikáról, kultúrharcról, az év történéseiről?*

– Izgalmas év volt ilyen szempontból is, de azt hiszem, elég bőrt lehúztak már a témáról, például a Térey-ösztöndíj körül lezajlott hisztériáról. Egy kommentelő ezt a jegyzetet fűzte a vitairatok egyikének margójára: „Nem értem. Akkor most az írók azért tiltakoznak, mert pénzt akarnak adni nekik?” Tökéletes láttelele annak, hogy mit gondolnak az ilyen csörtékről azok, akik nem szakmabeliek. A kultúrharc pedig szerintem abba a fázisba érkezett, amikor kevesebbet kell róla beszélni, és többet dolgozni. Ugyanis már mindent elmondtunk, meggyőzni úgysem tudjuk egymást, úgyhogy harcoljanak a művek. Ha jó művek vetekednek egymással, akkor meg is van a kultúrharc győztese: az olvasó. Ennél többet most nincs mit mondanom az irodalompolitikáról. Áttérhetünk az irodalmi közgazdaságtanra. Az érdekesebb.

– *Az állami támogatások növekedésére gondolsz?*

– Egészen pontosan. Lehet vitatkozni, filozofálni, ideologizálni, politizálni, de vannak konkrétumok. Ideje volna egy komoly, pontos adatokat tartalmazó tanulmányban beszélni az irodalom állami finanszírozásában bekövetkezett paradigmaváltásról. Mert az történt. Az irodalom – a művészet szegénylegénye – kilábalt a szegénysorsból. Az állam jelenleg összehasonlíthatatlanul többet költ irodalomra, mint régebben. Példálózunk az életjáradékokkal és az ösztöndíjakkal. Gondoljunk csak bele: régebb volt a Digitális Irodalmi Akadémia, amely harmincvalahány írónak biztosított életjáradékot műveik közkinccsá tételének fejében, a maximum 1 millió forintos NKA-ösztöndíj és a fiatal irodalmi ösztöndíjak, a Móricz-, Örkény-, Babits-. Most van a Nemzet Művésze-díj, ennek keretén belül 12 íróóriás kap igen nagy összegű életjáradékot. A Magyar Művészeti Akadémia szinte 40 írónak biztosít életjáradékot, és mintegy másfél százan kapnak nyugdíjkiegészítést. Az állami művészeti középdíjak – esetünkben a József Attila-díj – kitüntetettjei ugyanis 65. életévük betöltését követően élethossziglan a mindenkori nyugdíj-minimum ötszörösét kapják nyugdíjkiegészítésként. Az MMA 3 éves alkotói ösztöndíjat is oszt az 50 évnél fiatalabb korosztálynak, jelenleg szinte 40-en kapják ezt. A PIM Térey-ösztöndíjában 45 alkotó részesül, ők 5 évig kapnak igen tisztes stipendiumot. A DIA ugyanúgy működik tovább, a Móricz-, Örkény-, Babits-ösztöndíjakat jócskán megemelték, melléjük társult az Oláh János szerkesztői ösztöndíj is. A legfiatalabbaknak pedig ott a KMTG / Előretolt Helyőrség Íróakadémia, ahol öt évig lehet művészeti tanulmányi támogatásban részesülni. Az NKA-tól elnyerhető alkotói ösztöndíj maximális értéke pedig már nem 1 millió, hanem 2,4 millió forint, a határon túli ösztöndíjaké 1,2 millió lett. Ha mindent összeadunk, szinte félezer író részesül százezres nagyságrendű havi támogatásban. Nem tudom, hol van még ilyenre példa. Tavaly az Íróakadémia több tagja Izraelbe látogatott az ottani magyar kulturális évad alkalmából, majd mi is meghívunk fiatal izraeli alkotókat a szabadegyetemünkre. Hüledeztek,

amikor megtudták, milyen állami támogatások vannak nálunk, kiderült, hogy náluk ennek töredéke sincs, és ha kötetet akarnak publikálni, saját költségen tehetik. És most csak egy szegmensről beszéltem, nem pedig az olyan nagylélegzetű, komplex projektekről, mint a PIM vagy az Előretolt Helyőrség Íróakadémia. Nemrégiben a folyóiratok kiemelt támogatásáról is döntés született, évi 1,8 milliárd többlet lesz erre a célra. Ha nem is mind irodalmi folyóiratok kapják, de több mint felében reménykedhetnek, azaz ott is nagy léptékű ugrás várható.

– *Ezek szerint irodalmunk aranykorát éljük?*

– Fogalmazunk inkább úgy, hogy az irodalomfinanszírozás aranykorát. Pompásan hangzott az előbbi helyzetjelentés, de értekezzünk a problémákról is. Bár magam voltam az egyik militáns képviselője annak, hogy minél több juttatása legyen a kortárs magyar íróknak, kezdenek aggályaim is támadni. Egyre inkább úgy tűnik, az írók nem tudják kezelni ezt a jólétet: elkényelmesedtek, megszokták a jót, a könnyű pénzt. Mindenki arról álmodott, hogy ne kelljen megrendelésre dolgoznia, a megélhetésért szalagmunkát végeznie, hanem biztos anyagi háttérrel munkálkodhasson élete fő művein. De sokakat inkább ellustít, mintsem stimulál ez a jelenlegi jólét. Nagyon remélem, hogy ez a megelőlegezett bizalom remekművek formájában térül meg, de tényleg vannak aggályaim.

Egy másik problémának tartom, hogy az irodalmi élet inkább az irodalompolitikai és/vagy politikai történésektől hangos, mintsem az irodalmiaktól. Nincsenek olyan tektonikus mozgások, mint a '90-es években, nincsenek lázadó, polgárpukkasztó generációs színrelépések, pozitívan botrányos művek, nem járja be meghökkentő irodalmi performanszok híre a Kárpát-medencét. De persze az is lehet, fölöttem járt el az idő, és olyan vagyok, mint egy, a hőskorból itt maradt, kívénhedt rockzenész: számomra a költészet villoni vonala a meghatározó, a nagy lázadások, az erős, szélsőséges érzelmek, az erotika, a humor. Mindez humanista műveltséggel átítatva. Az, amit a 20. századi magyar irodalomban Faludy György képviselt a legkonzekvensebben.

– *De hát te vezeted az állami íróakadémiát, ahol több mint félszáz fiatal alkotó tanulja a szépírást. Ők nem vevők a villoni vonalra?*

– Akadnak közöttük. De nincs jogom a saját arcomra formálni őket. Soha nem tettem, az erdélyi Előretolt Helyőrség idején sem. Voltak elfogult kritikusaink, akik azzal vádolták a Helyőrséget, hogy egyenarcú, és ezt az arcot én szabom meg, de ez hülyeség: az élvonalbelieknek egytől egyig markáns egyéni hangjuk volt-van, és rengeteg mindenben különbözik az ízlésünk, a habitusunk, az ideológiai világunk is, és ez sosem jelentett számunkra problémát. Ugyanígy van az Íróakadémián: senki nem szól bele, milyen alkotói világot, irányvonalat, eszmerendszert választ magának a tanítvány. Akkor vagy igazi mester, ha egyéni hanghoz segíted, nem pedig akkor, ha a magad képére formálsz a tanítványodat.

– *Egy 2017-es interjúban azt nyilatkoztad – sőt, azt a címet is viselte – hogy „Direkt lázítom a diákjaimat!” Valld be, hogy azért megpróbálsz kísértésbe vinni őket!*

– Félig tréfásan, félig komolyan azt szoktam mondogatni, hogy három szerző életművét érdemes párhuzamosan és újra- meg újra-olvasni – és ezen kívül semmi egyebet –: a Jókai Mórét, a Faludy Györgyét és a Jorge Luis Borgesét. Ez persze vagánykodás, de ha belegondolunk, korántsem alaptalan. Jókai Mórnak elképesztően gazdag a szókincse, és micsoda történetei vannak! Az egész létező és mesei világot megírta, *A Nepean-szigettől Egész az északi pólusig*. Nemcsak történetei: korát megelőző írói fogásai vannak. Tőle lehet megtanulni igazán a magyar nyelvet és a történetészövés technikáját. Faludy György életműve – versei és átköltései – szintézisei annak, ami örök a költészetben, ami nem ideiglenes -izmus. Mindig meghökkenést okoztam, amikor kijelentettem, hogy Ady mellett Faludy a 20. század legjelentősebb magyar poétája, de ez nemcsak polgárpukkasztó kijelentés volt részemről. Ady szent örületét semmi sem übereli, de van nagyobb műveltséganyagot, gazdagabb és izgalmasabb témaválasztást felvonultató költészet, mint a Faludyé? Amelyhez ráadá-

sul egy olyan, a költészet mindenekfölöttiségébe vetett hit társul, amilyen nincs még egy a világon! Borges pedig az irodalmi intellektualitás csúcsa: próza- és esszéművészetével irodalmiasította a filozófiát, témát és értelmet adott az irodalomelméletnek, versei pedig az intellektuális költészet Csomolungmáját képezik. Ami annál magasabbra próbál kapaszkodni, az már értelmetlen, az már túl elvont és öncélú. Elképesztő intellektualitását Borges közérthetően, olvasmányosan tudta tálalni.

– *Ez azért meredeken hangzik 2020-ban, amikor például a 26 fiatal erdélyi költőt felvonultató A címtelen föld című antológia előszavában a generációs vezérek metamodernként definiálják a társaságot, és inkább a hungarofuturizmussal rokonszenveznek, mintsem Faludy György vagy az általad ugyancsak istenített Szőcs Géza költészetével.*

– Amikor én voltam kamasz, és ismerkedtem a költészettel, Faludy György szamizdatban terjedt Erdélyben, de már Szőcs Gézát is kiutasították az országból, így műveit csak fű alatt ajánlották. Amikor egyetemista voltam, a könyvtárban laktam, mert ott volt az irodalom – már ami ott volt.

Amikor ők voltak kamaszok és egyetemisták, már az egész világkultúrához online hozzáférhettek. Ugyanez érvényes az íróakadémiai tanítványaimra is. Számukra a borgeszi könyvtár, amely tartalmazza az univerzum minden művét, magától értetődő dolog. Ha netán egy mostani bölcsészdiák elolvassa ezt a beszélgetést, képzelje el, hogy elsőéves koromban – magyar–angol szakos hallgató voltam – az angol irodalomtörténet tanára kiadta a feladatot: öt John Donne-versben kell elmélyülni a jövő heti órára. 125-en voltunk angol szakosok akkoriban, magyarok és románok, és a kari könyvtárban volt öt példány abból a rizográfion sokszorosított, foszladozó antológiából, melyben a szóban forgó John Donne-versek szerepeltek. Ölés volt értük, és utolsó nap sikerült hozzájutnom egy kézzel írt másolathoz – egy kolléganőm lemásolta valakitől, tőle pedig én. A verseket most azonnal kidobja a keresőprogram. Ebben az allegóriában benne van a különbség: engem egy digitális forradalom választ

el a 15–20–25 évvel fiatalabbaktól, miközben köztem és Faludy György között 63 év volt a korkülönbség, de semmiféle releváns generációs szakadék nem volt közöttünk. Azaz én múlt évezredbeli jelenség vagyok, és már így is halok meg. Ettől függetlenül nem érzem magam korszerűtlennek, mivel a költészet nem úgy fejlődik, mint a technológia.

– *Lázadásnak tekinted ezt a manifesztumot? És ha igen, nem mondasz ellent önmagadnak, hogy nincsenek irodalmi történetek?*

– Nem lázadás, csupán öndefiníálás. Azon belül is totális megfelelés a kortárs liberális irodalmi establishmentnek. A bölcsészlaboratóriumoknak. Amit generációs sajátosságként felsorolnak, az mind kötelező szabály, amennyiben érvényesülni akarsz ezen a szakma által kisajátított és diktatórikusan felügyelt pályán. A lázadás az, amikor szembe mész az akadémiával, az univerzitással, az establishmenttel. Amikor Horger Antal kipaterol az egyetemről, mert olyannyira kivered a biztosítékot. Ilyen manifesztumot azok írnak, akik jóban akarnak lenni az establishmenttel, nem pedig azok, akik meg akarják változtatni azt. Ez persze a művek minőségén nem ront, és nem is javít, az már más regiszter.

– *Na és az Íróakadémián? Sikerül lázítani a diákokat, vagy nekik egy másik establishmentnek kell megfelelniük: a nemzeti konzervatívnak, és csak a nyugati establishment ellen lázadhatnak? Ezt félig komolyan, félig tréfásan kérdelem, hiszen a megalakulásakor azzal is vádoltak, hogy a kormánypárti irodalom létrehozását szorgalmazták.*

– Roppant vicces és szájalmas vád volt, és értelmetlen az ilyen kijelentésekkel vitázni. Azt, hogy milyen politikai nézeteket vallok, nem nehéz kideríteni, de a politikai ideológiák mellett hitet tévő irodalmat még akkor is rühellem, ha az általam vallottat hirdeti. Amúgy pedig egyetlenegy mondattal intézek el mindent, ami az ideológiák regiszterébe tartozik: A művésznak mindent szabad. Ezalatt természetesen a teremtet világ szabadságát értem, nem azt, hogy a művész mint ember a törvény és a morál fölött állna. Bármiről bármit írhat, de értelemszerűen a felelős-

séget is vállalnod kell érte. Van egy letisztult és elegáns etikai kódexünk, ennek betartását elvárjuk. Azt hiszem, a leglényegesebb passzusok magukért beszélnek:

Az Íróakadémia tagjai:

- kötelesek tartózkodni a szélsőséges vagy a környezetükből megbotránkozást kiváltó megnyilvánulásoktól (ide nem értve a művészi célú polgárpukkasztást);
- a környezettudatos életvitelt, a természet védelmét, az élet tiszteletét képviselik;
- a nemzeti érzést tiszteletben tartják, a nemzeti jelképeket megbecsülik;
- a vallásos hithez való alkotmányos jogot és a vallásos jelképeket tiszteletben tartják;
- politikai véleményüket nem hangoztatják, politikai szerepvállalásukat időben és térben határozottan elkülönítik íróakadémiai munkájuktól;
- az emberi jogokat tiszteletben tartják, sem faji, sem nemzeti, sem nemi, sem egyéb alapon nem diszkriminálnak.

Ezek a „parancsolatok” azonban nem gátolják, és nem határolják be a művészi lázadást. A művészi lázadás másféle, nem ezekkel megy szembe. Például egyfajta lázadásként tekintek arra a tényre, hogy néhány ifjú titánunk – egyébként meglepetésemre – idolként, ikonként tekint Cseh Tamásra, aki nekem is kamaszkorom óta idolom. Azért lázadás, mert Cseh Tamás a múlt évezred utolsó évtizedeinek életérzését tolmácsolja, nem pedig a Z-generációét, nekik mégis ez iránymutató, és ezzel kötődnek az elődeikhez, azaz például hozzánk. Regős Mátyás írásművészetét hoznám föl elokvens példaként, ő már egy verses- és egy prózakötetet tett le az asztalra. A digitális kor előtti nemzedékek is érzik, amit ír, de az Y- meg a Z-generációsok is. Sem alkotóként, sem emberként nincs benne semmiféle megfelelési kényszer és semmiféle félelem. Egy másik, másfajta lázadás a Pataki Tamásé. Azt hinnénk, napjainkban nem menő egy Kakuk Marcit vagy Szindbádöt eszünkbe juttató pikareszk, patrióta, maszkulin

mű? Dehogynem, a *Murokffyban vérré válik az abszint, és lóvá teszi az ördögöt* című regény ugyancsak népszerű. Pedig minden, csak nem (meta)modern, és nem polkorrekt. Bék Timur ifjú kollégánk pedig egyenesen *A Kozmosz énekét* megalkotó József Attilát hívja ki párbajra *Entrópia* című szonettkoszorújával, ami nem sok kortárs huszonéves poétának jutna eszébe. Polgár Krisztof Facebook-posztokká transzponálja a mitológiák és a színház-történet motívumait, Pejin Lea pedig szemrebbenés nélkül ki-mond mindent, amit gondol, az egész világ ellen lázad, nemcsak bizonyos ideológiákkal szemben pozicionálja magát. Vöröskéry Dóra azért számít rendhagyónak, mert hisz a mesélés erejében, nem érdektelen, lírába hajló maszlagot próbál leszuszakolni a torkunkon, hanem arra törekszik, hogy minden sora vérizgalmas legyen – úgy ír, mintha összemixelnének Jókait, a dél-amerikai írókat, Tolkien és J. K. Rowlingot, és ezt némi Örkénnyel is fűszereznének. De rebellis a kárpátaljai fiatalok írásművészete is: Marcsák Gergely és Shrek Tímea írásai közvetítik nekünk a súlyos kárpátaljai örökséget, a Szovjetuniót, a Gulágot, úgy, hogy a hideg kiráz. A felsorolt jelenségek ha nem is extrém lázadásnak, de fölöttébb rendhagyónak számítanak a jelenlegi magyar és világirodalmi trendekhez viszonyítva. És tovább is van még!

– *Amit felsoroltál, még egy évtizeddel ezelőtt nem számított volna rendhagyónak, most már valóban az. De mi van tovább?*

– Egy nagyon izgalmas jelenség. Nem számítottam rá, magam is meglepődtem. De aztán utánanézttem, és így van. Hadd poénkodjak egyet, és nevezzem el a jelenséget meta-neohumanizmusnak. A digitális forradalom, a közösségi média dominanciája ellen egyes fiatalok úgy lázadnak, hogy az antik gyökerekhez térnek vissza. Latinul, akár ógörögül is tanulnak, antik szövegeket olvasnak és propagálnak, ha pedig írnak, maguk is antik formákban teszik. Azaz a kultúra immunrendszere ismét működésbe lépett, mint oly sokszor a történelem folyamán, amikor az emberi hülyeség veszélyeztetni kezdte a tudást. Gál János tanítványunk – aki már a latin nyelvű verseléssel is kacérkodik – épp a hónap alkotója az *Irodalmi Jelennél*, ő az,

aki gladiussal veszi föl a harcot a drónok ellen, és a drónoknak bizony nincs sok esélyük.

Összefoglalva: manapság a múlt felé fordulás jelenti a lázadást, a progresszió pedig az establishmentnek való megfelelést. Mint már említettem: működésbe lépett az irodalom immunrendszere. Régebb szégyen volt, ha valaki nem tudott kötött formában írni. A progresszió manapság azt vallja, hogy a forma avítt és felesleges börtöne a gondolatnak. Nekünk, régi vágású poétáknak erről megvan a véleményünk: azok tiltakoznak a formai kötöttség ellen, akik nem tudnak verselni. Mesterségbeli tudás és műveltség nélkül nincs jelentős költészet.

– *Az íróakadémisták közül sokan bizonyítékát szolgáltatták már a mesterségbeli tudásnak. Ez optimizmusra ad okot a jövő irodalmát illetőleg?*

– Az, hogy egyre többen fordulnak a klasszikus irodalmi értékek felé, és rájöttek arra, jobb helyen van a tudás az agyban, mint a szerveren, igencsak örvendetes. Elégedett vagyok, sőt büszke: az elmúlt hetekben 11 debütkötetet publikáltunk, így már 20 címnél tartunk az *Enumeráció*-debütsorozatban. Jövőben meghaladjuk a 30-at. De ezek azért még nem paradigmaváltó lázadások. Ahhoz erőteljes, közösségi fellépés kellene, ami ennek a nemzedéknek nem sajátossága. Van utánpótlás, sok jó költőnk, írónk lesz – mint mindig az elmúlt három évszázadban. Az önszerveződéssel viszont komoly problémák vannak. Nincsenek vezéregyéniségek, akik mozgalmak élére állnának. Nincs érzékük, hajlamuk az adminisztrációhoz. A hadviseléshez végképp nincs, kerülnek a konfliktusokat. Generációs jellegzetesség ez. A JAK is azért szűnt meg. Nem azon a pár millió forinton múlt, ami hibádozott a kasszából. Hanem mert 400 fiatal író között nem akadt egy elszánt és elhivatott vezéregyéniség, aki néhány kolléga segítségével összefogja ezt a közösséget, hogy megbirkózzon egy civil egyesület nem túl komplikált adminisztrációjával. Ha ez nem változik, ki fogja irányítani az irodalmi életet egy-két-három évtized múlva? Egy egészséges irodalmi ökoszisztémában minden nemzedéknek megvannak a vezéregyéniségei és platformjai.

Ez az egyensúly most megbomlani látszik, a fiatalok elfogadják az elődök által kialakított rendszert, abba próbálnak meg beleilleszkedni, nem pedig a maguk képére alakítani azt. Kevés szervezkedés van, és az is langyos. Az érdekképviselet erőtlen. A JAK megszűnt, a Fiatal Írók Szövetsége ugyan konszolidáltan működő intézmény, de egy békés őzike. Annak idején nekünk huszonevesen összehasonlíthatatlanul nagyobb érdekérvényesítő erőnk volt, vérfarkasok voltunk, egyszerűen nem lehetett bennünket megkerülni, mi több, intézményépítők voltunk. Például a FISZ-t is mi alapítottuk. Már rég átadnánk a stafétát, de nem igazán van, akinek: nem nekünk, negyven-ötveneseknek kéne összetartanunk a fiatalokat, hanem nekik kellene összefogniuk. De hát mit tehetünk? Költőt, írót lehet képezni, vezéregyéniséget nem. Reméljük, ez is megoldódik. Bízunk ama bizonyos immunrendszerben.

– *Most térjünk rá az alkotóra. Írni marad időd és energiád? És ha igen, mire számíthatunk tőled?*

– Fájó kérdés. Fizikai lehetetlenség lett volna tavaly meg tavalyelőtt a rendszeres alkotás három munkahely mellett, de az idei év is ráment az intézményépítésre, így leginkább vázlatok vannak. De idén a KMTG / Előretolt Helyőrség Íróakadémia kiteljesedett, mondjam úgy: bürokratikusan és szakmailag is befejeződött az intézményépítés, így a jövő évtől valamivel kevesebb szervezőmunkám lesz, ami jó, mert a magamfajta embernek a bürokrácia szívja le az energiáit. Úgyhogy akkor többet fogok írni, és foglalkozni a magam dolgaival is. Verssel, drámával és vídám kisregénnyel fogok jelentkezni. Jó évem lesz jövőre. De nem csak nekem: jövő évre 45 könyv publikálását terveztük be, és ha a járványtól tavaszig sikerül megszabadulni, úgy 2021 nagyon mozgalmas és látványos íróakadémiai esztendő lesz.

EGY KÖTET, KÉT OLVASAT

Lajtos Nóra

A test mint darabokra zúzott bizonyosság

Testpoétika Böszörményi Zoltán
Darabokra tépve című regényében

*„Gyönyörű a tested – mondja George, mintha csak magának. –
Régóta nem figyeltelek meg.”*

*„Kimagasló eredményeket ért el abban, hogy a párizsi békediktátum
kiszakítsa Erdélyt Magyarországtól, és Romániához csatolja.”*

A kortárs francia filozófia kimagasló alakja, Jean-Luc Nancy 2013-as *Corpus* című könyvében olvashatjuk írásom főcímé avatott mondatát, mely szerint: „*A test a leleplezett, darabokra zúzott bizonyosság.*” Böszörményi Zoltán *Darabokra tépve* című nagyregénye ötvözi a testiséget a filozofikus szellemiségű gondolkodással, a költészettel, a történelemmel, a krimivel és a sajtóműfajokkal is. A mű közvetlen megjelenése után elindult a kritikai recepció is, ami nagyregényeknél ritkaságszámba megy, főként, hogy az olvasóközönséghez és a kritikusokhoz a járvány miatt nehezebben jutnak el a könyvek. Többen leírták már a regény főbb csapásait, a szereplők jellemvonásait. Ezért ezeket csak nagyvonalakban vázolom föl. A szerző kedves nagyvárosába, Torontóba helyezi a cselekmény helyszínét. A történések a pszichológusnő, Melanie, férje, az ügyvéd Richard, az író Thomas Larringen, Paul professzor és az ingatlanügynök Éva köré szövdnek, ezek közül is Thomas Larringen emelkedik ki leginkább,

ugyanakkor kulcsszereplők a fiatal egyetemisták is. Suzi, Kenny, Fredy és David alakja fiatalos szint visz a regénybe. Szerelmi viszonyok, házasságtörés, történelmi események megidézése mellett filozófiai eszmefuttatásokból is építkezik Böszörményi Zoltán legújabb munkája, amely – ahogyan arra Varga Melinda az Írók Boltjában tartott online kötetbemutatón rávilágít – rokonítható korábbi prózai műveivel (*Míg gondolom, hogy létezem, Az éj puha teste, Regál, Sóvárgás*). „A szerző jó érzékkel keveri a populáris irodalmi betéteket a magas irodalommal, a filozófiával és a történelemmel” – olvashatjuk szintén Varga Melindától a fűszövegben, amivel én is egyetérték.

A *Darabokra tépve* megcáfolhatatlanul nevezhető a testiség regényének is, amelyben olyan pszicho-szexuális konstrukció jut érvényre s olyan gyakorisággal, hogy már-már zavarba ejti az olvasót, nem lehet figyelmen kívül hagyni. Mi most magára a könyvre, mint corpusra fókuszálunk: egyfelől a szexualitásban „kiélt” testiség tapasztalatára mint szövegszervező tényezőre koncentrálna, másfelől a szöveg mint test jelentésviszonyára, amely főképp a trianoni békediktátummal ragadható meg.

A regény első lapján található paratextus egy „Bovaryné én vagyok” típusú mondat: „A könyv egyes szereplői fiktív alakok, minden azonosság a valósággal véletlen egybeesés.” A narrációs tér tehát már azonnal a legelső oldalon megképződik az olvasóban. Ezután három mottóidézetrel találkozunk, amelyek valójában *mise en abyme* szerepet töltenek be, de ez csak azután válik egyértelművé, hogy elolvastuk a művet.

A mű *Utóhangot* is tartalmaz, ez olyan „szövegnyúlványa” a regénynek, amely nem továbbblök, hanem visszaránt a kezdetek kezdetéhez. A regény nyitóképében megjelenő két mondat ugyanis szó szerint visszaköszön a könyv legutolsó két mondatában, csak jelen idő helyett múlt időben: „Reszkető ujsaival felpattintotta a retikülje kapcsát, kihálászta a pénztárcáját, és meglóbálta a fiú orra előtt. – Egy ötvenesért megteszed? – kérdezte, és jobb keze megállt a levegőben.” E sorokat újraolvasva egyfajta interpretációs szorongás jelentkezhet az olvasóban: bezárul

a kör, a kígyó a farkába harap. Ami ezután következik, az maga az amputált szövegtest: továbbbíródhat, rezonálhat bennünk a regény, de már csak mint fantomvégtagot érezzük: a mondatvégi írásjel a közel négyszáz oldalas regény végén egyértelműen lezár.

Különbéle paratextuális jelenségekkel találkozunk a regény lapjain: például a Wikipédiáról beemelt binomiális Newton-tétellel, egy Sztálin aláírásával ellátott kivégzési névsor első oldalával, olyan kordokumentummal, mint Veessenmayer jelentése Magyarországról 1943. december 10-én, vagy egy beszkenelt lappal az 1977-es és 1985-ös román és magyar lakosok népszámlálásáról. Helyet kap a regényben több mint tízoldali lábjegyzettel gróf Apponyi Albert delegációvezető szóbeli válasza a magyar békedelegációnak átadott békefeltételekre, illetve az 1940. szeptember 11-én keltezett Kolozsvár királyi város átadásáról készült jegyzőkönyv fakszimiléje is.

S végül szólunk a regényben a testiség tapasztalatáról, a szexualitásban „kiélt” szövegszervező tényezőkről, azokról a szöveghelekről, ahol ezek a testrepresentációk élnek és virulnak, akár erotikus vágyakat gerjesztve az olvasóban is. *„Mi vagyunk a szexualitás [...] A szeretkezés aktusa poézis. A testek közötti kapcsolat költészete”* – vallja egyik interjújában Böszörményi Zoltán. A test szó több mint hatvanszor fordul elő a regényben. Ezek olyan szöveghelek, ahol a sartré-i gondolatmenet ölt testet: *„a Másikkal találkozunk, nem pedig konstituáljuk őt”* (A *Lét és a Semmi*). Eszerint az én és a másik viszonyának alapfeltétele egy találkozás, mely során a másik feltűnik nekem, vagy éppen fordítva, én tűnök fel neki. A regény textúrájába fércelt testiség szövegmintázataira az alábbi példákat találhatjuk: mindjárt a 10. oldalon szeretkezés utáni pillanat rögzítése történik: *„Mintha a testébe most vissza-visszatérő pulzálás őrszeme lenne mindannak, ami kettőjük között az éjszaka történt.”* *„Melanie az élvezettől többször is felkiált. Kénny testén matat.”* *„Összefonódó forró testük játéka a testek vibráló hálójában.”*

A testtájak feltérképezése, a kint (tapintás) és a bent (szexuális aktus) léttapasztalata jut érvényre a regény lapjain, vagy

közvetlenül, vagy képzelgéssel: „Kenny White kedveszegetten fekszik a fal melletti keskeny ágyban [...] Melanie meztelen teste jelenik meg a szeme előtt. Eljátszik vele. Lassan, ráérősen ízlelgetni kezdi ő is a női testet.” Az orális szexet kontextualizáló szövegrészek lágyan simulnak bele a regény fejezetek nélküli szervetlen szerkezetébe. Hol David Lark, hol Kenny White, hol Thomas Larringen jegyzetfüzetéből kapunk ízelítőt. Ez utóbbiból hadd idézzem az egyik visszatérő téridő-motívumot és a teremtéssel kapcsolatos szituációt: „Érdekes, amit Szent Ágoston az idővel kapcsolatban megjegyyez. Szerinte, ha Isten – mert ő tudta, mit akar – teremtette a világegyetemet, ezzel együtt az időt, amely az előbbinek a sajátsága, ne képzeljük el őt mint időben lévő lényt, hanem a Mindenség, a tér és az idő megalkotóját lássuk benne.” Az általában a femininhez társított testiség és a maszkulinhoz rendelt szellem az, ami jól érzékelhető a regényben.

Böszörményi Zoltán a darabokra tépett táj lakójaként is megmutatkozik előttünk. Az aradi születésű szerző műve utolsó harmadában a csonkolt Magyarországra tekint. Itt él a test színekdochikus áthallásával, mely szerint a párizsi békediktátum kiszakította Erdélyt Magyarország testéből, és Romániához csatolta. „Jugoszlávia és Csehszlovákia darabjaira hullott.” A már korábban említett dokumentarista szemléletű lábjegyzetek kényszerítően beszélnek a trianoni igazságtalanságokról.

Böszörményi Zoltán a darabokra tépett táj lakójaként is megmutatkozik előttünk. Az aradi születésű szerző műve utolsó harmadában a csonkolt Magyarországra tekint. Itt él a test színekdochikus áthallásával, mely szerint a párizsi békediktátum kiszakította Erdélyt Magyarország testéből, és Romániához csatolta. „Jugoszlávia és Csehszlovákia darabjaira hullott.” A már korábban említett dokumentarista szemléletű lábjegyzetek kényszerítően beszélnek a trianoni igazságtalanságokról.

A *Darabokra tépve* című nagyregény testpoétika felőli olvasása teret engedett azoknak a gondolatoknak a kifejtésére, mely szerint olyan szólamok hangoznak együtt, amelyek a testiség és a szellem duálpozíciójából fakadnak. Böszörményi Zoltán regé-

nye képes fenntartani úgy az olvasói érdeklődést, hogy közben észrevétlenül ragadnak ránk felhalmozott tudástárának ékes bizonyítékai.

Piroska Katalin

Egy enciklopédikus regény

Olvasói gondolatok
Böszörményi Zoltán *Darabokra tépve*
című regényéről

Aki a könyvet a kezébe veszi, az legelőször a külső borító különleges színére figyel fel. Ezzel kapcsolatban a szerző így nyilatkozott az Origo hírportálon megjelent interjú során: „...*a lila a harmónia színe, egyensúly az értelem és a vágy, a bölcsesség és az érzelmi világ, a föld és az univerzum között, a mértékletesség színe. A lila ugyanakkor a liturgikus színek egyike, a bűnbánati időszakban, adventben és nagybőjtben használatos. A lila a királyság színe, nőies és romantikus, lenyugtatja az elmét és az idegeket, ösztönzi a kreativitást.*”

Egy szín „hangulata” egyénenként más és más lehet, nekem a lila – talán a hajdani diákkori szóhasználatunk alapján vagy a közismert Tóth Árpád-verssor „lila dalra kelt egy nyakkendő” hatására – a valami különleges, a megszokottól nagyon eltérő képzetét kelti.

És ilyennek látom a könyvet is.

Első olvasásakor az idézetek, a több mint száz híresség neve, a furcsa „abszurdok”, a mély filozófia, az erotika, a valószerű és irreális „szétdarabolva”, „lilán” kavargott, s csak az újbóli beleolvasás után állt össze egészé. A nemrég elhunyt Szócs Géza ebben

a vonatkozásban így ír a fülszövegben: „... cselekményszövése, jelenetszerkesztése, vágásai jellegzetesen filmszerűek. A regény sodrása esszé- vagy tanulmányrészleteket, (...) párbeszédet, emberi arcokat, jellemeket, sorsokat, valóság-anyagot görget magával.”

A *Darabokra tépve* cím egy 2020-ban megjelent könyv esetében a magyar olvasó tudatában Trianont idézi, de ez az alkotás ennél összetettebb, sokrétűbb. Varga Melindától idéznék: „Szét-töredezett világ, elidegenedett emberek élete tárul elénk, darabokra tépett táj, darabokra tépett lelkek, darabokra tépett ország” és két, egymástól több ezer kilométerre található világ, Torontó és Magyarország, amely itt a regényben a mű (számomra legrokonzenvesebb szereplője) Thomas Larringen „jóvoltából” egymás mellé kerül.

Magyar származású felesége, Éva biztatására a rendkívül művelt, nagyon tág látókörű, kanadai író szinte anyanyelvi szinten megtanul magyarul, olvassa irodalmunkat, megragadja az ország sorscsapásoktól gazdag történelme, és kutakodik is ez irányban. Az ő és felesége vonzáskörébe tartozó, Kanadában élő magyar származású tanárnő, Margit személyének „beiktatása” révén teremti az író logikus lehetőséget arra, hogy a regény – Szöcs Géza nagyon találó szavait idézve – „Védőbeszéd [legyen], sajtóságos ima Magyarorszáért.”

A mű a magyarság múltjával és jelenével is foglalkozik, Thomas kutatásainak eredménye, illetve Margit Magyarországról küldött levelei adják meg az indokolt módját annak, hogy a könyvbe kerüljön olyan, az olvasót dühbe hozó szöveg, mint a teljhatalmú magyarországi megbízott és követ, Edmund Veessenmayer Hitlernek címzett magyargyalázó tájékoztatója, vagy ennek ellentétéként Apponyi Albert nagyon logikusan, hatásosan megkomponált „trianoni” beszéde. Ez utóbbit magunk vigasztalására akkor is újra kell olvasni, ha már nagyjából ismertük.

Ugyanakkor Margit írásaiban a hétköznapi ember szemszögéből mutatja be az író a rendszerváltást követő, illetve napjaink magyarországi, erdélyi történéseit. (A hazalátogató tanárnő a könyvek, a sajtó, a tévé, a világháló, majd az itthoni találkozások,

beszélgetések révén tájékozottabbnak érzi magát magyar ügyekben, mint a helybeliek némelyike.)

A mű eseményсора a közelmúltban, 2019 áprilisa és ez év októberé között játszódik, a központi szereplők Torontóban élnek, de életvitelük, gondolkodásuk alapján lakhatnának Észak-Amerika bármelyik városában. A sajátos, jómódú értelmiségiekre jellemző, 21. századi életforma ábrázolásához a szerző népes szereplőgárdát mutat be, egy baráti kör tagjait, ebbe tartozik többek között a csinos, madárcsontú, 36 éves Melanie, aki jó nevű pszichológus, a férje, Richard pedig örökre elfoglalt ügyvéd, ők éppen válófélben vannak. A másik házaspár tagjai a már emlegetett Thomas, az író és Éva, aki ingatlanügynök, harmonikus kapcsolatban élnek. A társasághoz tartozik Paul egyetemi tanár, s tanítványai között van a csinos, nagyon okos, bonyolult lelkületű Suzi. Ugyancsak egyetemista a két elválaszthatatlan barát, Kenny és Fredy.

A szereplők életében nincs megállás, életük motorja (az egykori slágerből ismert) *„még, még, még, még, semmi nem elég”*: folytonos küzdés, hogy a legjobbak legyenek a szakmájukban, a pénzszerezésben (remekül tudnak kalkulálni), a tudás birtoklásában is a maximum a cél. (Hogy mindez így valóban ennyire fontos-e? Ennek eldöntését a szerző az olvasóra bízza.) A maximum igénye mozgatja a magánéletüket is (meg is van hozzá az anyagi hátterük): extra szórakozások, különleges ételek, rafinált fortélyok a szeretkezés terén (mindez a regényben aprólékosan bemutatva).

S aztán ebben a rohanásban, állandó kielégületlenségben az emberi kapcsolatok kiüresednek, s már ők sem tudják, mit keresnek. *„Győzedelmeskedni akarok, és élvezni döntéseim pillanatát (...) Csapongani, szellemi kihívásoknak eleget tenni, és lenni, lenni, lenni”* – mondja patetikusan Melanie Richardnak, mikor végleg elköltözik tőle, pedig mindezek megvalósításában eddig sem gátolta senki. Talán egy igazi tartalommal bíró kapcsolat, egy gyerek segítene (távozásakor ennek hiányát is felrója férjének), de ez nem adatik meg neki. Filozófiai mélységű Richard

vibráló, visszatérő álom-káprázata Melanie távozásáról: „...mire megfordulna, hatalmas szélörvény kerekedik, madártollként magasba röpíti a gépkocsit, a mellé tett bőröndöket, minden eltűnik, mintha sohasem lett volna. Kitisztul az égbolt, semmi felhő rajta”.

Sokszínűen és változatos eszközökkel ábrázolt szereplő Thomas, akinek a jegyzeteiből is találunk részleteket a könyvben. Ezek naplószerűek, nemcsak életének hétköznapi eseményeit jegyzi le bennük időnként aprólékos pontossággal, de az érdekességeket is, amelyekre kutatásai során bukkant, illetve érzelmi kitárulkozásait, eszmefuttatásait. Utóbbiakból eleinte úgy látszik, mintha életének, munkájának egyetlen célja az lenne, hogy sikeres legyen, szinte megszállottan vágyakozik a díjak, az elismerések után, s ezeket az író „meg is adja neki” a regény végén. A nagy elismerés, a fantasztikus könyvkiadási szerződés megkötése után mutatkozik meg Thomas valódi lelki gazdagsága, írói elhivatottsága. Így vall erről, mikor a világhírű kiadótól kapott szerződés révén az ölébe hull minden, amitől igazán boldog lehetne: „El kell keserítenem az olvasóimat, én nem azért dolgoztam. Hanem miért? Azért, hogy a szavaknak ne csak jelentésük legyen, hanem megmérettessenek a lélek mérlegén. A szavaknak szenvedélyük van, lángjuk, fényük, lobogásuk...”

A regény „fővonalát” hosszabb-rövidebb epizódok színesítik. Ilyenek Melanie pszichológusi munkájának esetei, Richard nagyapjának második világháborús emlékei, az Amerikába érkező, fejkendő székely „néni”, ódivatú bőröndjében a humorosan szokványos ajándékokkal: jól becsomagolt kolbásszal, sonkával, pálinkával. Van sejtelmes álom-valóság epizód is a regényben, például Fredy és Kenny képzelt-valós párizsi útja, a szülők eltűnése, el nem tűnése.

Írói bravúr (számomra) a drogbáró Guzman története, amely szinte örkenyi abszurd a javából. A gazembert a börtönben egymást követő éjszakákon Dante, Voltaire és Szent Ágoston látogatja meg, akik arra kényszerítik, hogy eredeti nyelven tanuljon meg részleteket – és milyen remek részleteket! – a látogatók egy-egy híres művéből, majd részt vesznek a bírósági tárgyalásán is.

Ráadásul mindezt az író újsághír formájában közli, az idézeteket pedig eredeti nyelven (magyar fordításuk a lap alján, a forrás precíz feltüntetésével). Egészen sajátos szint ad az alkotásnak, hogy a rendkívül művelt szereplők a legváratlanabb helyzetekben (például az ágyban, szeretkezés után, családi konfliktusok közepette, üzleti tárgyalások során) mondanak fantasztikus, találó vers- vagy prózaidézeteket.

A műfajilag igen összetett mű – Varga Melindát idézve – egyszerre nagyregény, kalandregény, fejlődésregény, esszéregény, ugyanakkor valóságos enciklopédia, a szerző egy polihisztor jártasságával nyúl a legkülönbözőbb témákhoz. Nagyon gazdag a szépirodalom „adattára”, a figyelmes olvasó széles körképet talál a kortárs világirodalom díjazott íróinak, költőinek munkásságáról, a magyar irodalom nagyjairól. Izgalmasak a filozófia, a fizika, a történelem világából vett témák, elgondolkodtatják vagy továbbgondolásra késztetik az olvasót.

Csak néhány ezek közül (Piroska István megállapításai alapján):

Végigkíséri a regény tudományos gondolatvilágát az „isten-fogalom”, illetve ennek alakulása a filozófia hosszú története során. Ez a témája még a regény elején Paul egyik egyetemi előadásának, a mű pedig – Thomas jegyzetéből idézve – Isten születésének bemutatásával végződik (bár szerintem ez esetben Isten megszületése valami jelképeset, egy új világ kezdetét jelentheti). Mindezekből (az én olvasatomban) a mai ember (ez esetben Suzi Lang, a diáklány) erre a következtetésre (is) juthat:

„Istenképzetem az, hogy van egy metafizikus lény, aki az univerzumot teremtette, de én nem láttam soha, nem foghattam meg a kezét, nem beszéltem vele, őt sem hallottam beszélni, azaz megjelenni. Mégis tudom, hogy van. Létezik. (...) Ő mozgat mindent az univerzumban. Az előbbi tulajdonságok alapján azonosíthatom Istent az anyaggal, mely örök, energiája végtelen, mozgása állandó, mindenütt jelen van. (...) Isten bennem lakik, mindenemben jelen van, ereje, hatalma van felettem és minden felett.”

Ugyanő máshol erről így fogalmaz:

„... a mindenkori ember (...) fél, retteg, önmagától, a világtól. Retteg attól, hogy sikertelen, hogy megcsalják, (...) és attól is retteg, hogy meg kell halnia. Mentőövet keres. Megtalálja, és magában felépíti az istenképet, akit imád, akitől fél, akihez könyörög és imádkozik...”

Érdekes, hogy ez a téma hogyan jelentkezik a fizikatudomány világában a téridő-elmélet tárgyalásában, amely nem egyszerű fogalom, a fizikusok véleménye is megosztott ebben a kérdésben. Thomas Hawking, a 20. század jeles fizikusa, aki kutatta a világmindenséget összefogó erőket, matematikailag igyekezett bebizonyítani a négy alapvető erő forrását, többek között foglalkozott a téridő szerkezetével. Ő volt az, aki próbálta figyelmeztetni az emberiséget a mesterséges intelligencia veszélyeire, élete végéig hangoztatta, hogy létezik egy Felső Erő, aki megteremtette és mozgatja ezt a világot.

Thomas Larringen ezzel kapcsolatban a jegyzeteiben a következőket írta: (...) *„Valami mindig valamiben van, ahhoz, hogy történjen vele valami. Tehát a tér létezését én igenis szükségszerűnek tartom. A tér idő nélkül eleve nem létezhet. (...) Érdekes, amit Szent Ágoston az idővel kapcsolatban megjegyez. Szerinte, ha Isten, – mert ő tudta, mit akar – teremtette a világegyetemet, ezzel együtt az időt, amely az előbbinek a sajátossága, ne képzeljük el őt mint időben lényt, hanem a Mindenség, a tér és az idő megalkotóját lássuk benne.”*

A gondolat Thomas jegyzeteiben más töltettel is megjelenik: *„(...) Létezik bennünk egy akarat, mely, ha testet ölt, megteremti azt a képzetet, ami nem más, mint a világ. Álmodni így is álmodunk, világképzetet. (...) A megteremtettnek el kell bújni a szenvedés elől. Megváltoztatnia formáját, kinézetét, színét, hogy azonosuljon környezetével, mimikrizzen”.*

Ez utóbbi gondolaton sokáig lehet töprengeni, akár az ember civil életére is alkalmazható.

Az olvasót meglepheti, hogy a könyvben szerepel Newton és binominális tétele. A regény írója továbbra is Thomas Larringen jegyzetébe helyezi el a kiváló fizikusról alkotott véleményét: „*A mozgás leírására a fizikai folyamatok színpadául az abszolút teret és az abszolút időt emeli ki*” „...korszakalkotó megállapítások a térről, az időről, a tömegről, a mozgásról és az általános tömegvonzásról.”

A binominális tétel egyébként – mint valami sejtelmes dolog – előfordult már más irodalmi művekben is. Conan Doyle Holmes egyik történetében Moriarty, a főgonosz írt egy tanulmányt Newtonról. A *Mester és Margaritában* (Bulgakov) Fokics halálának helyét és idejét ezzel a tétellel határozták meg. Fernando Pessoa (1880–1935) portugál költő még verset is írt a binominális tételről: „*A Newton-féle binominális / Ugyanolyan szép / Mint a Milói Vénusz / Legfeljebb kevesen vesznek róla tudomást.*”

Azt azonban – a szakmabelieken kívül – talán kevesen tudják, hogy Newton a Princípiumaival hosszú időre bebetonozta az anyag korpuszskuláris felfogását, tételein a fizika új ága, a kvantumfizika lépett túl. Érdekes, hogy – a fizikus szemével nézve – ennek a viszonylag új tudományágnak bizonyos tanaival a Böszörményi-könyv talányos elemei tudományosan is megmagyarázhatóak. (A szerző talán jártas ezen a téren is?) Ilyen például Guzman drogbáró esete a nála megjelenő titokzatos múltbéli alakokkal. Lássuk, ezt hogyan lehet megmagyarázni.

A kvantummechanika szerint az anyag bizonyos körülmények között mint hullám viselkedik, a hullám összesűrűsödése anyagot eredményez. Széles körben ezt az elméletet nehezen fogadják el, nemcsak a bonyolult matematikája miatt, hanem azért is, mert hétköznapi emberi ésszel nehezen felfogható: egyik pillanatban látom az anyagot, a másik pillanatban eltűnik. A tudományos-fantasztikus irodalomban gyakran mutatnak be efféle helyzeteket, és nem feltétlenül tudománytalanul. A kvantummechanika multiverzumokat tételez fel, egyik világból a másikba „átjárókon” keresztül lehet eljutni. A mi esetünkben talán a börtönbeli szekrény lenne az átjáró, amelyen egy másik világból (túlvilágból, múltból?) át lehet jutni a jelenbe.

Eszerint a Guzman-jeleneteket nem feltétlenül az „irodalmi abszurdok” közé kellene sorolni, lehetne akár a tudományos-fantasztikus irodalom egy miniatűrje is.

*

Az írott szöveg holt betűi az olvasók gondolataiban kelnek életre. Úgy tűnik, Böszörményi Zoltán könyve esetében ez különösen igaz. Bővítheti az ismereteinket, lehet rajta töprengeni, lehet vele vitatkozni, többféleképpen értelmezhető, továbbgondolható. A szerző erről, főként a könyv magyar vonatkozásairól, a már emlegetett riportban így nyilatkozott:

„A világon, de még Európában sem ismerik, mi történt Magyarországgal az első világháború után. Az emberek többsége keveset olvas, az iskolákban a történelemkönyvek hézagosan vagy hamisan írnak Trianonról. Ezért szeretném, ha minél több nyelvre lefordítanák. Regényembe történelmi tényeket, eseményeket, több levéltöredéket ágyaztam. Szereplőim kevészer kommentálják ezeket, éppen azért, mert mindenekelőtt tárgyilagosságra, a valóság szenvedély nélküli ábrázolására törekedtem.”

Tökéletesen igaza van!

Frei Gabriella

Feljegyzések a szerződésen kívülről

„Attól, hogy személyzetnek hívjuk őket, még ugyanúgy szolgák” – jelentette ki néhány éve a *Feleségek luxuskivitelben* egyik szereplője, Vasvári Vivien. Akár nevettünk, akár szörnyülködtünk rajtuk akkoriban, Bátorligeti Mária első regényének ismeretében e bárdolatlan szavak is más megvilágításba kerülnek.

A *gondozónő* ugyanis kifinomult nyelvezetével és a címszereplőt körülvevő bizarr közeg pontos ábrázolásával egy olyan sajátos univerzumba repít, amelyben elveszve könnyedén megfeledkezhetünk arról, hogy a történet napjainkban játszódik. Aztán felbukkan egy drón, és olvasóként majdnem annyira meglepődünk, mint a főhős Magda, akinek keresésére küldték. A dél-franciaországi tanya, ahol a harminchat éves magyar nő munkát vállal, technikai felszereltségében nem is lehetne modernebb, emberi viszonyaiban mégis inkább – a könyvben többször is megidézt – *Édes Anna* világára ismerhetünk. Dohos, fojtogató, kiábrándító világ ez, ahol az „uraság” és az „úrnő” saját nyomorát a nála gyengébbeken éli ki, legyen szó a külföldi „cselédéről”, vagy a rosszkor, rossz helyen lévő kiskutyáról.

Az augusztus 14-ei könyvbemutató kiemelt témája volt a regényben megjelentett, maig fennálló úr–szolga viszony, amely különösen a bentlakásos, gondozói állásoknál figyelhető meg. Némiképpen internetes böngészés után bárki meggyőződhet róla, milyen beteges játszmák törhetnek elő ilyenkor a kedélyes felszín

alól (lásd: a She.hu *Au pair rémálom Hollandiában* című cikke és annak néhány rémisztő kommentje). De hasonló szituációt dolgoz fel a *Rabszolga kerestetik* című 2018-as német szatíra is. A „cseléd tartás” tehát még mindig a kultúránk része, ha kíváncsólóként ezt nehéz is elképzelni.

Bátorligeti Mária in medias res induló, körkörös szerkezetű műve nemcsak ezt a nyugtalanító témát boncolgatja, hiszen a teli bőröndjét kínlódva maga után húzó Magda érzelmileg is jókora csomagot cipel. Kezdődő életközepi válság, a hiábavaló útkeresés, a diszfunkcionális család lelki öröksége és egy kiüresedett párkapcsolat tölti meg – többek között – ezt a láthatatlan poggyászt, amivel hiába menekül, nem juthat messzire. A szövegben gyakran emlegetett bőrönd így lesz az elakadás, cselekvő- és döntésképtelenség, bizonytalanság és kiszolgáltatottság jelképe.

De *A gondozónő*ben mások is menekülnek. A Magda gondjaira bízott, Nagwuából (fiktív, harmadik világbeli ország) áttelepült idősebb Ruan urat, más néven Öreg Bopát a halálfélelmen kívül múltja is üldözi (nem is biztos, hogy csak átvitt értelemben). Menye, Ruanné pedig céltalan élete és férje hűtlensége elől bújna el, de apósa viselt dolgai is nyomasztják. (Mindenkinek jobb, ha nem értik tisztán az öregember összevissza beszédét, közli egyszer Magdával.) Az eldugott tanya tökéletes biztonsága is illúzió: nem messze tőle a veszélyes nagwuák no-go zónája fekszik, a növekvő fenyegetés lassan bőrtönné alakítja a luxusotthont. Magda kiszolgáltatottságában így munkaadói is osztoznak.

Ruanné negatív gondolatait megmosolyogtató spirituális zűrvarba fojtja, legfőbb szenvedélye a mandalafestés, amiről így vall:

„Ha a kör peremére koncentrálsz, örökre körbejárhatsz rajta, de nem jutsz sehova. De ha a körben megleled az apró formák közötti kis átjárókat, sokszínűvé varázsolhatod az életedet, és közben észre sem veszed, hogy mindig ugyanazokat a köröket teszed meg, de míg benne jársz, elvarázsol a sok látnivaló és élmény. Igazán akkor vagy szerencsés, ha a körön belül megtalálod a spirális formát, melyben a legki-

sebb formától a végtelen igazságig juthatsz el, ekkor fejlődhetsz spirituálisan a legtöbbet.”

E fejtegetésről a *Westworld* sorozat ismerői könnyen arra az útvesztőre asszociálhatnak, amelyben az androidok öntudatra ébredhettek. Hiszen – hasonlóan a mesterséges személyekhez – a mandalákban és a rendszertelenül felhalmozott vallási jelképekben elmerülő Ruanné sem szabad, ugyanúgy gépiesen végzi napi teendőit, mint az őt segítő személyzet. Az igazi robotlét azonban Magdának jut, aki memóriahabos matraccal felszerelt saját lakosztályban pihenheti ki a kiállhatatlan Öreg Bopa ellátásának fáradalmait, és ugyanitt emésztheti magát a tanya rideg légköre miatt is.

A gondozónő iránti figyelem és empátia teljes hiányát az olyan jelenetek érzékeltetik, mint amikor a negyvennyolc órás utazásban elfáradt, farkaséhes Magdát nem kínálják meg az általa felszolgált bőséges vacsorából, helyette felvilágosítják: a lakrészében minden hozzávalót megtalál ahhoz, hogy ételt főzzön magának. De hiába keresne bármi azonnal fogyaszthatót, hiszen a cselédet nem szokás kiszolgálni. Azonnal kiosztják a neki járó szerepet, amit szó nélkül el kell tűrnie, mintha a munkája mellett a méltóságát is megvásárolták volna. *„Szerződésen kívüli világba kerültem”* – gondolja Magda nem sokkal érkezése után, és e félmondat jelentését minden Ruanéknál töltött nap tovább bővíti.

A zord bánásmódot persze leplezni illik, hiszen a XXI. században járunk, ahol szolga helyett személyzetet mondunk, és „papíron” tiszteletben tartjuk mások jogait. Így Magda kap is enni, meg nem is, el is mehet szórakozni, meg nem is, meg is ajándékozzák, meg nem is... emberként is kezelik, meg nem is. Ruanék kétértelmű, de inkább negatív gesztusai átélhetően tárulnak eléink az – első néhány oldalt leszámítva – egyes szám első személyű elbeszélésben, rokonszenvet ébresztve a folyamatosan vívódó Magda iránt. Ezt az átélhetőséget azonban a szerző néha olyan elidegenítő megoldásokkal törli meg, mint a gondozónő jegyzeteiből dolgozó „krónikás” közbevetései vagy a főhős hirtelen megszólítása, és olykor úgy tűnik, Magda önmagát is képes

kívülről szemlélni, saját tárgyiasítását szenvtelenül, öniróniával kommentálja.

Ezt az attitűdöt leginkább a szexuális kihasználásakor veszi fel, amikor önmagát „szexandroidnak”, a kötelező együttlétet „nyálkeveredéses kontaktusnak” minősíti, vagy rezignáltan megállapítja: „*átjáróház lett a testem*”. A bentlakó alkalmazott természetesen, sőt kötelezőnek tűnő szexuális zaklatásáról ismét az egykori úr–cseléd kapcsolat juthat eszünkbe. (A játékból egyébként a Ruan-férfiak mindhárom generációja kiveszi a részét.) Felvetődhet a kérdés, hogy az alárendelt személy lealacsonyítása, megalázása vajon miért olyan e látszólag civilizált emberek számára, mint a levegővétel. Talán mert az életük majdnem olyan fullasztó, mint az alkalmazottaikat szállító munkásbusz légtere?

A *gondozónő* két tehetős családról is hervasztó képet fest, a jólét ellenére keserű és labilis figurákkal tölti fel az „ellenoldalt”. Magda Ruanék előtt rövid ideig egy másik helyen is szolgált, ahol a kisgyerekes szülők frusztrációjának fő forrása a sikeres, de az anyától túl hosszú távolléteket követelő vállalkozás. Két gyerekük ellátása csak egy epizód a könyvben és Magda gondozói „karrierjében” is, de amilyen rövid, olyan emlékezetes. A Bátorligeti Mária saját au pair-i tapasztalatain alapuló szövegrészben az a legriasztóbb, hogy a Magdával szórakozó gyerekeken (elsősorban a mentálisan labilis kisfiún) keresztül azt is feltárja, miként „teremnek” az újabb „Ruanok és Ruannék”. Magda második francia munkahelyén a családi feszültséghez a Franciaországba települt nagwuaiak rendkívüli helyzete, Öreg Bopa rejtélyes előélete is hozzájárul. A szöveg gyakori sejtetésekkel, elejtett információmorzsákkal érzékelteti, miért is lengi körül félelem és bizonytalanság a területét látszólag uraló familiát.

Az *Édes Anna*-párhuzamot e baljós, a thriller határán mozgó atmoszféra mellett számos – hol direkt, hol burkolt – utalás (mint a rossz szag vagy a „használt” ajándék) nyomatékosítja, de a Magda fogadását elmulasztó háziakról és a fenyegető légkörről Carlos Saura *Anna és a farkasok* című filmje is beugorhat az olvasónak. Az összhatás alapján mégis inkább úgy tűnik, *A gondozónőt* Luis

Buñuel adaptálhatta volna a leghitelesebben, olyan erővel ragadja meg Ruanék szürreális mindennapjait. Mintha a főszereplő – pszichológiailag érzékletesen lefestett – szorongásos álmaiban járnánk.

Nem csoda, hogy ez a milió hamar felébreszti Magdában a szabadulás vágyát, hiszen már korábban is úgy érezte, talán *„el kellene engednie a szerencsését”*. Éjszakai szökési kísérlete úgy jelenik meg előttünk, mintha egy esetlen háborús dezertőrt látnánk a sötétben kúszni-mászni. A drón feltűnésében csúcsosodó, dicstelen próbálkozás után Magda végül átbillen a mélypontra, és ragaszkodni kezd az állásához. De vajon miért? Az Öreg Bopa körüli – hivatalos és kevésbé hivatalos – feladatok naturalisztikus leírását olvasva nehéz elképzelni, hogy csupán a jó fizetés miatt.

Magda gondolkodása és viselkedése több jelet is rejt arra vonatkozóan, hogy még a Ruan-házban is jobban érzi magát, mint otthon. Sőt, az sem egyértelmű, hogy egyáltalán hol lehet az otthona ennek a Nagwuában született, részben ott, részben Franciaországban nevelkedett magyar nőnek. Amikor élvezettel vesz részt az Öreg Bopa szorgalmazta ősi Esőisten-szertartáson, vagy büszkén viseli a nagwua asszonyok ünnepi öltözetét, felerősödik a gyanú, hogy valamilyen torz formában mégis a Ruan-tanyán került a legközelebb az otthon fogalmához.

Bár Szonja lányát és élettársát, Józsit is Magyarországon hagyta, lassan egyre bizonytalanabbá válik, hogy valóban visszavárják-e. Különösen igaz ez a szegényes műveltségű és érzelmi világú Józsi-ra, akinek személyét és „kedveséhez” fűződő viszonyát az elbeszélő (ekkor még nem Magda) már első említésekor lenullázza. Józsi ugyanis így reagál Magda külföldi munkalehetőségére: *„legalább nem sütteted a nappal az almáidat meg a fonnyadt körtédet, hanem hozol pénzt a konyhára, mert most úgy élünk, mintha fizetett prostim lennél”, majd eljut oda, hogy „túl sokat képzelsz magadról, pedig te is csak egy picsagyümmölc vagy”*. Végül, ahogy a veszekedés lassan elfajul, a verbális bántalmazás egyedi hasonlatba sűrűsödik:

„Mint az udvarvégi komposztálóban a szemét, úgy halmozódtak Magdában a durvaságok. Hosszú időbe telt, míg át-

alakultak olyannyira, hogy felszívódhattak, de nem tűntek el nyomtalanul, megmaradtak benne különböző lerakódások formájában.”

Ugyanígy jár az olvasó is, aki ezután már nem szabadulhat a negatív Józsi-képtől, akkor sem, amikor Magda éppen a szerelmük hajnalát idézi fel. Később, amikor a férfi Szonjával együtt a Ruantanyára látogat, ahol kínos nagyjelenetekben buknak ki neveltetési hiányosságai, egyértelművé válik, hogy majdnem akkora kulturális szakadék választja el őt Magdától, mint utóbbit a házigazdától. Elutasító magatartását (*„Határozottan eltolt magától, mint a marhahúsos tálat”*) látva Magda felidézi a Szonja és Józsi közötti intim viszonyról szóló szóbeszédet, majd a férfi erre vonatkozó ügyes, manipulatív hárítását, tovább mélyítve a kapcsolat válságát.

De *A gondozónő*ben más egészséges, működő párkapcsolatot sem találunk. Talán Magda szüleié lehetett ilyen, mielőtt az anya – részben a nagwuai javasasszony szakszerűtlensége miatt – belehalt a szülésbe. Az apa ezután kétségbeesetten kereste a helyét a világban, későbbi francia élettársa maga is sérült személyiség volt, akivel egy idő után *„leszoktak egymás szeretéséről”*. Öreg Bopa fia, az ifjabb Ruan úr Magdával és a pótlására kiszemelt „idegen nővel” is viszonyt kezd, utóbbit ráadásul úgy tartja, mint a királyok hivatalos szeretőit. A legfiatalabb Ruan-fiúnak pedig hiába született nemrég a fiatal felesége, ő sem hagyja ki a gondozónő szerződésen kívüli „szolgáltatásait”.

Magda otthonérzetét növelheti, hogy Nagwua kultúrája is összeköti a nyűgös, parancsolgató Öreg Bopával. Bár szülei magyarok voltak, önkéntesként éppen Nagwuában dolgoztak, amikor gyermekük megfogant, és az apa még a felesége halála után is évekig ott maradt. Ezért ismeri a nyelvet, így hagyhattak benne nyomot a különös rituálék, és innen hozta magával az újra és újra megszólaló belső parancsot is: *„Ne félj!”* Ide vágyik vissza Öreg Bopa, hiába él a sajátjai között, olyan területen, ahol alig találkozni „bennszülött” franciákkal. Az is lehet, hogy a hátrahagyott, valódi hatalom hiányzik neki, azt szeretné újratemetni a részletgazdagon és izgalmasan leírt primitív ősi szertartásokkal.

Máskor Bopa dacos gyermekké alakul, akivel Magda fürdetéskor ugyanúgy megharcol, mint korábban a gyenge idegzetű kisfiúval.

A gondozónő hangulatteremtésben nagyon erős, sokszor a szavak helyett (amelyek a sztrók után lábadozó Öreg Bopa esetében nehezen kivehetőek) kéz- és karmozdulatokra („*a levegőben hadonászott*”, „*a kezét magasba emelte, lecsapni készült, az ujjait begörbítette, ernyőszerűen széttárta a fejem fölött*”, „*mutatóujját fenyegetően a levegőben lóbálta*”, *hosszú, csontos ujjaival beszéd közben a levegőben matatott*”), a tekintetekre („*szemeiben aprócska szikrák pattogtak*”, „*a nő szemében sötét fény, a félig dermedt szurok matt fénye csillant meg*”) és más metakommunikációs formákra koncentrálnak. A szöveget ötletes képek, jelzős szerkezetek, hangulatfestő szavak („*hazazörög*” „*dizájnos buté-lia*”, „*ráncos szavak*”) színesítik, sűrű visszatekintésekkel, olykor matrjoszkaszerűen egymásba illeszkedő, összemosódó idősíkokkal teremt lebegős, álomszerű atmoszférát. Szimbólumai közül – a már említett bőrröndön kívül – a vadkacsa emelkedik ki, amely az ibseni úton továbbhaladva jelképezi a Józsi–Magda kapcsolatot övező illúziókat, majd azok megsemmisülését. Csatlakozik hozzá a chipsdarabbal küszködő hangya és az ázott madárfióka, amelyek mind Magda érzéseit, sorsát tükrözik vissza.

A regény misztikus elemei, szürreális hangulata ellenére sem szakad el ténylegesen a valóságtól, a realizmus ugyanúgy végigkíséri, mint a jelek és az isteni közbeavatkozások. A kíváncsi ételek elkészítését és a taszító, esetleg ijesztő momentumokat is meggyőző naturalizmussal mutatja. (A csigák franciás elkészítésénél ráadásul ez a kettő egyesül.)

„*Ne félj!*”, szól Magda fejében az ősi hang, de idő kell ahhoz, hogy hallgatni tudjon rá. A gondozónőt az ő fejlődésregényének is tekinthetjük, bár a nyitott végkifejlet nem árulja el, végül hová érkezik meg. Az optimista olvasat szerint oda, ahol többé nem szolgál, de még csak nem is személyzet.

Handó Péter

„...érzékelem a köztes időt”

Hegel esztétikáról szóló berlini előadásán (tanítványi jegyzetek alapján tudjuk) leszámol a művészettel, kijelentvén: *„számunkra a múlté, s azé is marad”*. Ez a kijelentés hatással van ugyan a művészetről való gondolkodásra, de maga a művészet – *„köszöni szépen, jól van”* – minden korábbinál intenzívebben él és virul, sőt, az idők folyamán összetettebbé, sokszínűbbé vált. Aztán a következő fordulatnál a „fejlett” világ művész-elitje szakított a művészet társadalmi szerepvállalásával, amire nálunk „megkésve”, a rendszerváltás idején kerül sor, annak mintegy következményeként, s nem a hazai művész-elit szándékából. A hegeli kijelentésre és magára a fordulatra is reflektált Heidegger az 1936-os frankfurti előadás-sorozatán, amikor a műalkotás dologszerűségét, világalapítását és igazságtartalmát vizsgálta, illetve felhívta a figyelmet a gyűjtemények és a műértelmezések káros mellékhatására a művek eredeti kontextusától történő megfosztása révén. Részben ezért tette fel a kérdést: *„A művészet lényeges és szükségszerű mód-e még, amelyben történeti jelenvalóletünk számára döntő igazság történik, vagy többé már nem az?”*

Majd egy évszázad telt el e kérdés feltevése óta, és még mindig időszerű.

Mondhatnánk: na és... Mi köze van ennek a problematikának Ádám Tamás *Szomjas víztorony* című kötetéhez? Vagy egyáltalán a XXI. század eddigi magyar irodalmához?

Talán több, mint elsőre gondolnánk.

Heidegger egyrészt azt mondta, hogy a művészet története az igazság lényegében bekövetkezett változással azonos, másrészt, hogy a költészet teremtette/teremti meg egy nép számára a „világ-történelemhez tartozásának fogalmait.” A költészet szerepe és felelőssége e tekintetben óriási. Ettől megfosztani, ezt leértékelni, érvénytelenné tenni – bűn. Önmagunkkal szemben is az.

Tudjuk, az élet egyik feltétele a víz. Szervezetünk döntő részét is ez alkotja. Éltető elem. A „szomjas víztorony” olyan, akár a funkcióját vesztett költő, költészet vagy Isten. Fel kell töltődnie, hogy adhasson, hogy betölthesse szerepét. A víztorony szomjúsága egyben a világ szomjúsága is. Ha csak emlékműként áll (vagy állunk), nem tehetünk mást, mint „[m]érhető magányt rögzítünk”, azaz a múltra alapozottan a jövő számára írunk. A világ így tárul fel, válik egyedivé, megismételhetetlenné, mégis öröké. Megőrizhetővé.

Ádám Tamás kötete nyolc ciklusra és egy előversre osztódik, amely egy történetet beszél el. Ez a történet személyes, mélyen emberi, ugyanakkor egyetemes és korszerű, korunk alapvető kérdéseit feszegető, másfelől rendkívül intuitív, asszociáció-gazdag. Egyszerre urbánus és népi, és e kettő között harmóniát teremtő. Modern és archaikus. S ami feltűnő, már nem bízza sorait kizárólagosan a befogadói értelmezésre, központosz, és ez által kijelöli, meghatározza, egyértelműsíti azok jelentését, melyek ugyanakkor mélyen összetettek.

Vegyük a *Fóliázott angyalok* című előverset, amelyet – tizen-nég sora miatt – akár szonettnek is tekinthetünk, elhelyezéséből adódóan pedig a kötet egészére vonatkozó útmutatóul szolgálhat. „Fóliázott angyalok szállnak / a ködben, szárnyuk csörög” – kezdődik a vers. Nem kétséges, hogy az angyalok (már ha vannak) szállnak, azonban a fólia mint a modern technológia egyik környezetszennyező terméke inkább hívja elő a gúzsba kötés, vergődés, mintsem a szárnyalás képzetét. Erre utal a szárnyak csörgése, amely a lefóliázottságon túl jelentheti azt is, hogy a szárnyak fóliából készültek, vagyis műangyalok erőlködnek. Ezt erősíti a következő két sor: „forralt boromban zsugorodó / jég-

madár csapdos.” Másfelől nyit egy újabb kettősséget, ami – az egyébként rendkívül színpompás – jégmadár nevében rejlő hideget vonja össze a forralt borban lévő melegséggel. Ugyanakkor a zsugorodásból egyértelműen jégkockára asszociálhatunk, illetve az olvadó jégkocka színpompájára, amit a „fóliázott angyalokról” ráhulló fények, fénytörések indukálnak. Természetesen ezek az angyalok akár nők is lehetnek (vagy ádámi próbababák). A lefóliázottság tartósítást, emlékké válást is szimbolizálhat, azt, ami ködbe vész, a tudatalattiba merül. A forralt borba kerülő jégkocka pedig a forralt bor funkcióvesztésére, idejét múltságára utal. Ezt erősíti a második versszak: *„És nem fordul vissza a tél / a házagos vetéseken fehér / varjak rongycsomót fejtenek*”. Kollektív tudatunkban a tél színe még a fehér, de ha az elmúlt évek teleire gondolunk, a tapasztalatunk ennek ellentmond. Annak is, hogy a varjakat fehérnek lássuk. S mi az a rongycsomó, amit fejtenek? *„Ingem madárijesztőn lobog”* – mondja a versszak utolsó sora. Egy meztelen ember áll a télben a hűtött forralt borával? A rongynak, rongycsomónak vélt ember? A megfajtásra váró?

Az angyalok, a jégmadár vergődik, a varjak fejtenek, az ing lobog, az ember kimozdul helyzetéből, cselekszik: *„Fagyott rögbe rúgok, ujjam / eltörik*”. A rög és a csomó mennyire hasonlatos! A rögbe rúgás a tehetetlenség kifejeződése. A rögbe rúgás önmagunkba (a rongycsomóba?) rúgás is egyben. A törés és a vele való fájdalomkozás szándékos. Az ember és a kapcsolatai kihűlőben: *„Beliül sincs meleg, / mégis izzadtságcseppek mérik / a kíméletlen időt*”. Nemcsak a tél nem fordul vissza, hanem az ember ideje sem, hiába a belső vívódás, hideglelés, láz, izzadtságcseppek.

Mi jöhet ezután?

A vers negyedik versszaka, utolsó két sora így hangzik: *„Szárnyakat vág a szabadtéri / konditerem törött ablaka*.” Van ablak a szabadtéren? Van korlátja a szabadságnak? A költőinek? A költőinek maga a szó szab határt. Ugyanakkor maga a szó nyit új határok felé, tágíthatja ki a konvenció szabta határokat. A konditerem az a hely, ahol edzetté válunk. De edzetté válunk magában az életben is. A szabad életben. Ebben a szárnyakat vágóban.

Ebben, ahol azok az ablakszárnyak is vágódhatnak, csapkodhatnak, amelyen keresztül a világra, az idézőjelesen szabad világra nézhetünk.

De tekintsünk beljebb a kötetbe, lássuk az egyes ciklusokat!

Mérhető magány – beszédes cikluscím. A címadó versben fordul elő először a „*szomjas víztorony*”, mint önmagán túlmutató szókapcsolat. Ez a ciklus az emberi idő kikényszerítette számvetésről – és annak tagadásáról, elodázásáról, felszámolási lehetőségeiről – szól. Múlt és jövő közé ékelt világot teremt, melyben „*elfogadhatatlan leltár*”-ra lehet lelteni a padlás lesöprésekor, „*felértékelődik az emlékezés*”, lehetőségként „*[m]indig csak a várakozás*” marad, és a csendje. Benne „*egyszólamú keserűség*” terem az „*olvadó / viaszbabák*” között, „*árva kifutón*” várjuk „*a soha meg / nem érkező mosoly-segélyeket*”, „*erőltetett boldogság*” jut már csak az embernek, „*[k]ódolható a lassú leépülés*”. Ám a „*kikerülhetetlen / döntéshelyzet*”-re ott „*a szabad akarát*” válasza, amibe belesodródunk, abból „*mégiscsak szabadulunk*”, legyen az bármi. Tudjuk, „*a halálkanyarban dölni / kell*”, és a meglesett „*szeplős lány*”-ban „*bujkál a remény*” arra, hogy feléledt „*madaraink [...]* *magukkal vigyenek*”.

Az első ciklus záró sorai már a második felé mutatnak a történetbe visszakerülés vágya által. Jöhet a *Sétagalopp!* A múltban vájkálást követően a mozgásban lévő jelen kerül terítékre. Már nem az emlék, hanem az elérendő kínálkozik: „*homokóra testű lány / kezében célszalag lángol*”. Aztán a lány „*fut maga elől*”, nem tudja kikerülni a „*kényszeres / konfliktusokat*”. „*Dübürgő karnevál*” az élet, melyben „*valami hirtelen megszakad [...]* *Belül csend lesz, Isten / lábujjhegyen lopakodik*”, a „*munkásnők bebábozódtak*”. Minden cselekszik. „*Mi a sodró / madrigáloknál maradunk*”. És a ciklus címét adó *Sétagaloppban* visszatér az emlékezés: „*masszává egyszerűsödik a múlt*”, a cikluszáró versben pedig új hangsúlyt kap a felidézés, hiszen „*[s]zerethető rétegek jöttek elő*”.

Az *Ecce homo* akár Nietzsche is utalhat, izgalmas lehetne a harmadik ciklus verseinek összevetése utolsó művével, ki hogyan ítéli meg addigi életét. Ádám Tamás a ciklusindító *Őszi ak-*

varellben kijelenti: „[s]zövetmintát veszek”. Vagyis nem a számvető, múltleltározó attitűd újbóli érvényesüléséről, hanem a megértői szándékról beszélhetünk az elmúlással (az őszi/őszülő léttel) kapcsolatban. Szomorú képek sora vonul versről versre (miként a kötet döntő részében). „Emlékeim rongyaival takarom / hátam”, „vállamon / a szenvedő idő”, a jövő „kezelhetetlen”, *kilátástalan, a jelen fájdalommal, szenvedéssel teli. Ebben a helyzetben „tervezzük a leépülést”, felidéződik Krisztus golgotai útja, a kenyértörésben az utolsó vacsora, aztán a „[f]eláldozol” bizonyossága. „Megyek utánam, követem magam”, vagyis beteljesítem a küldetést, az eleve elrendeltet. Sor kerülhet az Üzenőfalra. „Leltározok” a megmaradtból, a csontjainkra rakódott „temethetetlen bűnjelek”-ből. Világos: „[h]azugságaink lemoshatatlanok”. Minden várakozás hiábavaló, mert a világ „[f]eltételes megálló veszteseknek”, ahol „amit nem élsz át, azt is átéled”. Ebből a felmutatásból (íme, az ember) lép tovább a ciklus utolsó két verse, amely kinyilatkoztatja, hogy „[e]l kellene már kezdeni” a megtisztítás/megtisztulás folyamatát, ám ez profánra sikeredik, mivel a „Jóisten / tablettás borokkal öntözi a tájat”, azaz szenteli meg.*

A negyedik ciklus J. A.-ról, azaz József Attiláról szól. Arról a költőről, aki versein keresztül felmutatta életét, és harminckét évesen átadta magát az örökkévalónak. Pokol és menny közt lebegett itt, e közép-európai földön. Mértékadó költészete sokak számára a mindenség, amihez illik mérni magukat, vagy amit szeretnének elérni (sokszor utánzása révén). Ádám Tamás más utat választ, hiszen elérni sem lehet, nemhogy meghaladni J. A. szellemi teljesítményét. Útja, szenvedéstörténete bejárhatatlan, hangján csak ő szólhatott hitelesen. Ádám Tamás nem a József Attila-i költészet csúcsai felé tör, hanem életének egy-egy – a közoktatás révén – ismert pillanatát, jellemzőjét vonja versbe. Ezekben megjelenik a cselédszoba, a sín, utalás a *Szép Szó* lapra, versre (*Medvetánc*), árvaságára, viszonzatlan szerelmére és magára az alkotásra, az alkotói folyamatra. Bravúros, hogy az előző ciklus liturgiai gyakorlatot sejtető záró versével összecseng e ciklus keresztény mondakörre utaló nyitó verse – már címében is: *J. A. feszítése*. Ez a feszítés

azonban a költészet oltáránál, az írógép előtt (általa és az alkotó ember által) történik. De semmi sem történik kétszer ugyanúgy: „*az írógép harapása / sem a régi*”, megismételhetetlen a múlt, még ha látszólag ugyanaz is játszódik le, vagy valami hasonló, amire „*sebek nyílnak, csontpor szítál*”. Az életrajzi elemek felidézése után a cikluszáró versben eljutunk a – számmisztikai alapokra helyezett, ezáltal sorsszerű – halál előtti pillanatokig, mely után már „*varjútollak / írják tovább a jelent*”.

Gyakran feltesszük a „*mi lett volna, ha...?*” kérdést. Akár József Attilára vonatkozóan is, ha arra gondolunk, harminckét évesen kész lett a leltára. A választ keressük. Elképzelhetünk lehetséges élettörténeteket. Valóságalapú válaszra azonban sohasem lelhetünk, mert a történetek ezeket már nem igazolhatják. Miként az ötödik cikluscím mondja: *Sem találjuk*. És talán nem is ebben, hanem magában a keresésben valósulhat meg az ember emberre válásának folyamata. Vagyis abban, hogy saját válaszokra talál a hiányok, a hiányosságok (vagy a pusztá tények/tényszerűségek) felismerése útján, ami akár mellbevágó is lehet: „*nem kellettem senkinek, / elveszett az önigazolásom*”. Lenne mit bevallani, de nem lehet, s ettől „*[e]gyre / keményebb a szürke imazsámoly*”. Szabadságra lenne szükség, de csak elképzelt jutott, vagy végzetes, akár a Jim Morrison-rajongó/-utánzó kortársaknak. Itt kap helyet az emlékéllítés. Szerdahelyi István tudós mesterként idéződik fel a *Soklábú bogárban*, Dukay Nagy Ádám a szülőföld zamata és a költészet mélysége kapcsán tűnik fel és tűnik el „*abban a kegyetlen versben*” (hozzátenném: a kegyetlen, önpusztítást dokumentáló *Titokbhakta* verseskötetben), amelyre a *Szegélylécek* emlékeztet. Birtalan Ferenc pedig – akivel Ádám Tamás nemcsak sors-, hanem kötetközösséget is vállalt – élmények, nyelvi lelemények révén jelenik meg az *Elindultak a szentek* című költeményben. Ez utóbbiban írja: „*[s]ejtelmessé vált az elmúlás*”. Hogy a keresztény ember számára nem lezárt a történet, azt a ciklus záró gondolata adja hírül: „*[v]isszajött Jézus*”. Amit talál, amivel szembesül, az nem őt igényli. „*Fa nincs sehol keresztnek, a megváltás / elmarad. Itt maradsz, szokod az életet*”.

A hatodik ciklust Csilla Eszternek ajánlja a szerző. Címe: *Fagomba fojtó illata*. Versei (hívószava az ősz) egy idősödő ember partnerkapcsolatának változásait, érzelmi hullámzásait követik nyomon, egy részében visszafogott erotikával, mégis plasztikusan. Az *Előjáték őszirózsákkal* a remény beköszöntének helye: „*talán még / időben érkezel*”. A rá következő *Börzsönyi elégiáiban* viszont – melyből a cikluscím származik – már az emberi tapasztalatokra alapozott kétség merül fel: „*[s]emmit nem / tanulunk a múltból*”. Valamit mégis biztos tudhatunk: a tömegbéli „*magány / kiemelt szolgáltatás*”, a testközeli sem old meg mindent („*ijedt víztorony / lábánál szomjazunk*”), az sem, hogy a nyilvános szex általi „*könnyed megsemmisülésig / maradunk*”. A társas magány a kapcsolat felszámolását vonja maga után, vagyis „*[m]olyszagú csendben / kaparom el fejezetünket*”. Nyomában marad a büntudata annak, hogy „*megbocsáthatatlanul szerettelek*”, és az önmentés: „*[s]emmit nem értettél*”. A ciklust záró *Olajfolt* már a kapcsolat emlék, a feledhetetlen találkozás és a beválthatatlan remény jegyében szól. A versben „*késik / a tavasz*”, ám az alkonyát élő ember számára feltehetően nem is jöhet el újból.

A *Szélben repülő kutyák* cikluscím víziót sejtet. Élet- és halálátomást. Bölcselkedést mindenek felett és mindenén túl. Felismerését az ember magányosságának, melyet semmi sem enyhít. „*Időlegesen / feloldható a magány*”, egyébként ott kuksolhatunk „*a tömbház / magányában*” vagy a vidék „*[m]agányos övezet*”-ében, ahol bármit teszel, „*elfolyik a fiatalság*”, és ezen semmi és senki nem segíthet. Még a szeretkezés sem az, ami. „*Szivacsos / holdba merülünk*”, „*[l]eltárba / vesszük sérüléseinket*”, „*széljegyzeteket / írnak a tengerre*” érte és miatta... Ettől még „*[s]emmi sem változik*”. „*Kéretlen teherterhel ez*.” Ebben a változó és mégis változatlan létezésben „*a hazaszeretet hogyan / értelmezhető?*” – teszi fel a kérdést a *Viharban* című verse végén. Miként kellene cselekednie ma egy költőnek? Szöveggént látnia az eget? Leképeznie a látványt? „*Kinyomtatok / egy csonka holdat*”... – talán.

A befejező ciklus címe szintén beszédes: *Miközben*. Mondhatnánk: átmeneti állapotban. Főképp zuhanásban. Mi történik?

„[H]anyagul szalad az idő”, „szívemben tokosodik”..., „[e]llhitem, hogy szabad vagyok”. De lehet-e repülést tanítani annak, akinek nincs hozzá megfelelő képessége? Esetleg törött a szárnya? Mi várhat arra, akinek vasmadár-sors adatott? Nézzük más perspektívából a helyzetet: az elmúlás mementói felől. A *Temetőben* már „kezdődik a túlvilági tárlatvezetés.” A társalgás más síkon folyik, ha emlékéllítés az apropója. Ha ima az elhunytért, vagy akár önmagunkért, kegyes halálunkért. Ilyenkor „[s]zép halottakkal beszélgetek, megértőek, / szabadok.” Végül eljön az *Érkezés* pillanata, a mindenén túli állapot. „És itt vagyok már öregen, nem / érzékelem a köztes időt. A temető / felé ballagva élelem áll egy katedrális, / háló leng hatszögű ablakán. // Csak oda ne térjek vissza, ahol / elpusztult minden, ahol iszap húz / a semmibe! Maradok hát a temetőnél, / andalogva, szelíden.” Szomjas víztoronyként, melyben még eleven a Hegel által múltbelinek, meghaladottnak tartott, emlékezésre ítélt költészet. A heideggeri kérdésre pedig egyértelmű válasz adható: a művészet lényeges és szükségszerű, hisz minden hiteles költészetben még mindig az „igazság történik”. Erre bizonyíték Ádám Tamás *Szomjas víztorony* című, tizenharmadik kötete.

Ádám Tamás: *Szomjas víztorony*. Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019.

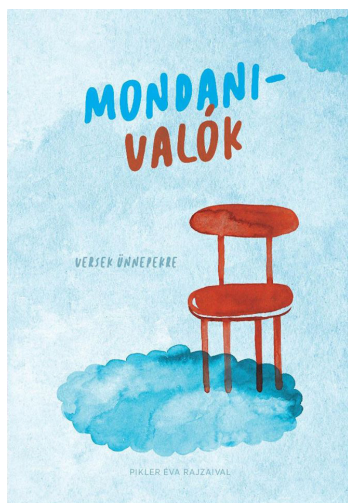
Nagygéci Kovács József

Tanítanivaló

„A pályázat célja olyan új, minőségi gyerekversek létrejöttének elősegítése, melyek az év jeles napjaihoz köthetők. Ezek a jeles napok egyrészt a néphagyomány ünnepei, másrészt vallási és állami ünnepek, az iskolai közösségi élethez kapcsolódó alkalmak. Szándékunk szerint a pályázatra beérkező művek nem banalizálják az adott

ünnepet, hanem tartalommal töltik meg: azt mutatják meg, hogy ezek a jeles napok mitől különlegesek, mitől lehetnek kiemelten fontosak egy gyereknek is, úgy, hogy közben nemcsak a tisztelet, hanem a játék hangján is szólnak. Nem titkolt szándékunk, hogy a születő művekkel jelentősen hozzájáruljunk az általános- és középiskolai ünnepségek versanyagának felfrissítéséhez” – olvashattuk a Bárka folyóirat pályázati kiírásában egy évvel ezelőtt. Ötven témában több mint 600 vers érkezett be, ezek közül válogatta ki a *Mondani-valók – versek ünnepekre* címmel megjelent antológia anyagát a szerkesztőség, és jelentette meg kevesebb mint egy évvel a meghirdetés után. A kezdeményezés és az azt kísérő munka már azért is elismerésre méltó, mert a Bárka folyóiratnak – bár kiváló gyerekirodalmi műhelyt működtet az online kiadásban, illetve soraiban tudhatja az egyik legjobb kortárs gyermekversíró, Kiss Ottót, aki, az olvasók legnagyobb sajnálatára, értelemszerűen nem vehetett részt a pályázatban – nem ez a profilja. A minőség viszont – Lovász Andrea kiváló szerkesztői munkájának is köszönhetően – igen, és a kötet anyagát tekintve a szempont, hogy ne csupán új, de minőségi összeállítás is készüljön, érvényesült.

A kötet alkalmazott – ahogy a kötet címe is mutatja: mondani való – verseket tartalmaz, elsősorban olyan ünnepekre, melyekkel

sok évtizedes szokás szerint az oktatási-nevelési intézményeknek általában kezdeni kell valamit. Ilyen céllal jelent meg a közelmúltban például 2014-ben a *Válogatós* a Cerkabella Kiadó gondozásában, elsősorban óvodások számára, de ez az antológia nem új verseket tartalmazott. 2008-ban a *Friss tinta* című válogatás csupa új szöveggel jelent meg, viszont nem ünnepi anyagként. Így a *Mondanivalók* valóban hiánypótló kiadvány, egyszerre friss és alkalmi. Mert alkalom sok van. A pusztán az intézményekhez köthető ünnepek (évnyitó, évzáró, ballagás, pedagógusnap) mellett mindig voltak az egyéb ünnepek (március 15-e, október 6-a, anyák napja, karácsony, ez utóbbi egy időben fenyőünnepként), és a rendszerváltás óta újabbak is (október 23-a, húsvét). Ezeken az ünnepeken az is hagyományosnak mondható, hogy – nyilván a régi iskoladrámás hagyományok sosem múló, nem tudott, de ezek szerint máig érvényesülő hatására – vannak szerencsés (kivált, ha ők is annak érzik magukat) gyerekek, akik nemcsak hallgatói, hanem résztvevőként gerjesztői is az ünnepi hangulatnak: ők a szavaló diákok, óvodások.

Nem hagyomány, sokkal inkább feltárandó helyzet, hogy az ünnepekkor mondható alkalmi szövegek száma csekély, hiába éli fénykorát immár több évtizede, az ünnepi verskínálatba csak elvétve kerülnek új versek. Meglehet, itt is elsősorban a kockázatkerülés („ami jó volt a mi gyerekkorunkban, abból most sem lehet baj”) és a más területen is hibásan jelentkező elvárások érvényesülnek, melyben az iskola mindenről szól (a fenntartóról, az oktatási rendszerről, a családok igényeiről stb.), de legkevésbé a gyerekekről. A pedagógusok (tisztetet a kivételnek) és a szülők akkor tartanak egy ünnepséget tisztességesnek, helyénvalónak, ha olyan, mint az ő gyerekkorukban volt. Így öröklődik az unalom és a semmitmondás generációról generációra. Különös tekintettel a derű, a vidámság, a játékosság és az enciklopédikusság hiányára. Ezek ugyanis mind részei kellene, hogy legyenek a vers-megszólalásnak, ha gyerekközegben hangzik el, és ezek azok a jellemzők, melyek egy fatális félreértés következtében alakultak ki: a komolyság ellentétének sokan a vidámságot tekintik, holott a komolyságnak a komolytalanság az ellentéte, és ha valami nem vidám, az nem komoly lesz, hanem szomorú, mint a legtöbb

óvodai, iskolai ünnepség. Nyilván karikírozva, de egy átlagos ünnepély (sic!) így néz ki: érthetetlen fogalmakkal teli, alkalomhoz rég nem illő szövegeket mond a recsegő mikrofonba egy – általában, míg nem ballag el, ugyanaz az – izzadó tenyerű, szomorúmanónak öltöztetett gyerek; énekelve beszél, vagy ami ennél is bántóbb: valami régi magyar filmből vett artikulációval Minden Szót Egyesével Drámain Hangsúlyozva szaval.

Miközben az ünnepségek – ahogy a nevük is mutatja – ünnepek, akár hőseinkre emlékezünk méltósággal, de büszkén (tehát örömmel), akár életünk egy-egy fontos szereplőjét tüntetjük ki figyelemmel, illik hozzá az emelkedettség, a derű, a jókedv (igen, még a tanévnyitóhoz is). (Csak mellékesen tartozik ide, de merne valaki végre egyszer egy olyan március 15-i ünnepséget létrehozni, ahol megjelenik, mert része az eseményeknek, a szabadságharc bukása, ám végkicsengésként nem gyertyák és gyászlepel, hanem a forradalom és a szabadságharc dicsősége lobogna, hogy ez kísérje haza a résztvevőt a hétköznapiokba?)

Az itt felsorolt igények kielégítéséhez nem elegendő, de szükséges eszköz lehet a *Mondani-valók*. Az ötvennégy szerző kétszáz írása tematikus blokkokban került a kötetbe, külön erény, hogy a névmutató mellett témák szerint is kereshetünk a tartalomjegyzékben.

Az ünnepnapok közül nem maradt ki egy sem, még halottak napi, húsvéti és pünkösd-i vers is olvasható, bár előbbiből csak egy (az viszont kitűnő, Halmai Tamás alkotása), a húsvétiak jelentős része megmarad a nyúl-tematikánál, pünkösd-i szintén csak egy, de remek van (Miklya Zsolt a szerzője). Nagyon sok írás szól az anyák napjáról (a kötet egytizede), a farsangról és a karácsonyról, de a gyermeknapi és a március 15-ről szóló versmezőny is sűrű. Érdekes, hogy több a húsvéti vers, mint a karácsonyi, ahogy az is, hogy például a Mikulással csak hat szöveg foglalkozik, mintha ez is igazolná a fenti tételemet, miszerint az emberek alapvetően ragaszkodnak a saját gyerekkoruk rituáléihoz.

Tartalmilag a kötet egységes képet mutat, a beválogatott versek többsége meghaladja a közfelfogást, mely mintha azt várná el, hogy egy megemlékezésen a vers az ünnep történetét mondja

el rímes formában. (Jobb esetben, mert van ennél is rosszabb, ha a vers elismétli az igazgató és/vagy polgármester asszony/úr beszédét rímes formában.) Jó példa erre a meghaladásra Kol-lár Árpád *Szeptemberi döntetlen* című, tanévnyitóra való verse, mely gyerekhangon (és nem gügyögve) narrálja az iskolai év kezdetéről szóló, valósnak tűnő gondolatokat, így is kezdődik a vers: „*azért egy kicsit rossz, hogy vége van a nyárnak*”. A címbéli döntetlent a második versszak hozza, amiben elég hosszú felsorolást kapunk az iskola jó oldaláról, egészen odáig, hogy „*mégis az a legjobb, hogy együtt vagyunk újra*”. A verset lüktetése, nyelvi megformáltsága mellett igazsághordozó volta teszi emelkedetté, miközben végig megtartja derűs regiszterét. Hajnal Éva egy kis elsős monológjával (*Első nap az iskolában*) ugyanezt a hatást éri el, Fejér Máté szintén évkezdős versében már erősebben fogalmaz („*és szól a mikrofonból / Kedves Diákok! / Körbenézek kérdőleg / Komolyan, én annak tűnök?*”), Vörös István pedig egy szerelmi szálát is befűz Iskolakezdési elégia című versébe: „*már bent, már bent, már bent vagyunk / Az osztályban közös agyunk / van. Ági az. / Rágondolok, s itt a tavasz.*”

Ugyanígy jó példa Bubits Tünde pedagógusnapi verse, a *Tékozló mondatok*, ahol első olvasáskor még az sem eldönthető, hogy ki beszél kinek, mert ugyanúgy mondhatja mester a tanítványnak, hogy „*köszönöm, hogy / rosszak voltatok, / most elmegyek / köszönöm, hogy / jók voltatok, / talán megjövök*”, mint fordítva. Értelmezhető a teljes szöveg az egymásra utaltság dokumentumaként is, ekként közösségi a vers. Ünnepegyessége nem patetikus mondatok, hangsúlyok, hanem az őszinte beszéd, a „*tékozló mondatok*” eredménye.

A kötet erősségei azok a szövegek, ahol a szerző kellő bátorsággal vállalja az ünnep és az ünneplendő dolog megközelítésének szabad módját – ilyen Acsai Roland, Molnár Krisztina Rita vagy Borsi Bálint anyák napi verse. Különösen bájos-őszinte Tóth Krisztinától *Az elfelejtett vers*, melyben az is megfogalmazódik, hogy nem mindig sikerül épp az ünnepi pillanatban ünnepegyessé-nek lenni: „*Most jön a vers, anyu rám figyel ott, szemben. / Ez az*

a vers, amit hirtelen elfelejtettem. // Ez az a vers, amit tegnap a kádban elmondtam. / Kár, hogy a tegnapi fürdés nem most van.

Azokról az ünnepekről, melyeknek tartalmát illetően sokkal kevésbé van konszenzus – jellemzően az egyházi ünnepek –, jóval kevesebb írásmű található. Pedig, amikor a szerzők hajlandók voltak kezdeni valamit az ünnep sokféle szintjével, netalán a mélyebb rétegekkel is, olyan alkotások kerültek ki a kezük alól, mint Jász Attila megrendítő gyerekhangú húsvéti verse (*Azt hiszem*), vagy a másképp katartikus Hajnal Éva-vers (*Bekopogtatsz*) egy csonka családban élő, félárva gyerek karácsonyáról.

Ez utóbbiak már túl is lépik az alkalmazott vers kereteit, ami nyilvánvalóan nem hátrány, vélhetően a szerkesztők is örömmel vették, hogy – mint minden jó antológia esetében – lesznek olyan darabok, melyek a kötetből kiragyognak, és jelzik: önálló kötetben is helyük van.

A kötet mint könyvtárgy is értékes alkotás, a rajzok, Pikler Éva alkotásai nem egyszerűen illusztrálják, hanem egyenrangú társaként kísérik a szövegeket. Akvarelljei pár ecsetvonással sűrítik a jelentést: a gyermeknapi ciklus borítóképe egy hatgombócos fagy, a húsvétié egy harapásnyomokkal „díszített” csokinyúl-sereg, a ballagásé pedig egy súlyos, biztos talapzatról könnyedén, színesen, sorban elrepülő madárcsapat. Ugyanilyen igényes, komoly munkára vall a szerkesztés, a borító, a külső.

Összefoglalva: az olvasó köszönettel tartozik mind az ötletért, mind a megvalósításért a Bárka szerkesztőségének. Bízva abban, hogy nemcsak a reménybeli felhasználók tudják majd bátorsággal, szabadon válogatva megújítani, színesíteni velük az ünnepeket. Mint volt pedagógus pedig egy másik fontos hiányterületre hívnám fel a szerzők és szerkesztők figyelmét: nem volna felesleges akár ebben az ünnepi témakörben, akár ettől elrugaszkodva megteremteni a már említett iskoladráma mai kereteit (és tartalmát), mert nemcsak mondani-valók kellenek, de sok-sok játszánivaló is.

DEBÜT

Gödri Dániel

Égi zsákmány

In memoriam Szócs Géza

„...mert szitakötő-fejét arcához nyomja, közlőről
városunk szemébe bámul a pusztulás.
De nem pusztul el a város, akárhogy is!”
(Kérdések a XXVI. század költőihez)

*Látod a darvakat?**Látod, hogy milyen könnyedén suhannak a mérgező
ködön át?**Testük mily kecses, de vergődik**a két deszkamerev börtönszárny között.**Előre, előre, suhanva, csillogva, felszegett fejjel
menetelnek a nyomorúság kopár telébe...**De mily stílus,**mily pompa,**mily magasra ível röptük!**Alattuk keselyűk keringenek,**és várják,**hogy jöjjenek a dicső döglegyek.**Fejjel lefelé esetlen repülnek,**szemük befelé fordulva kutatja a hallgatható teljességet.**Lásd!**Lásd, mennyi szél nyomja őket felfelé,**apró szél, apró rezdülés,**utána üvöltő cúgok harsonája zeng**fülsüketítően fejükben,**és csak várják és várják a végét mindennek.*

Háború van

*Vad, vérszívó gépek dübörögnek,
vaslelkű apagyilkos rokonok
habzó szájjal kiabálnak.
Hangtalan őrvölg a néma,
halottak lelke a porban,
s a golyó, a fémlövedék
hull csak süvítő zajban.
Aki él, menekülne, de hasztalan.
Lába se, szíve se hajtja előre.
Csak áll.
Kopott szavakat kiabál,
s már maga sem hall semmit belőle.*

Hallgat a mély

*Vágy igazát
rejt a szád,
nyelviünk egy.*

*Halk mosolyod
visszafogod –
csöpp jéghegy.*

*Futva a vér
bőrödön ér
álmodban,*

*tudd, mit akar,
lángja hamar
ellobban.*

GÖDRI DÁNIEL 15 éves székely fiú Sepsiszentgyörgyön született 2005. január 21-én. Jelenleg Budapest mellett, Erdőkertesen lakik. Kálnokon töltötte a gyermekkorát. Nemrég sikeresen felvételizett a váci Boronkay György Műszaki Gimnáziumba angol nyelvi előkészítő osztályba. Szabadidejében rengeteget olvas, sakkozik. Szereti a történelmet, a kardforgatást, a lovagi sportokat.

2019. végén kezdett el verset írni. Az erdélyi Előretolt Helyőrség Léghajó rovatában jelentek meg versei.

- 3 Az indiánok nem hagynak cserben minket –
 Az Irodalmi Jelen szerzői **Szócs Géza**ra emlékeznek
- 3 **Mezey Katalin:** Járnak köztünk
 4 **Böszörményi Zoltán:** Szócs Géza-apokrif
 6 **Orbán János Dénes:** Sz. G.-etűd; Ad poetam Mundi Novi
 8 **Farkas Wellmann Endre:** A hattyús ember
 9 **Lőrincz P. Gabriella:** Zománc; A sínek igazsága
 10 **Benyhe István:** Madarak, hattyúk kavarognak
 13 **Ladik Katalin:** Fénytömbök fogságában
 13 **Vörös István:** Fuga az erdőn túlról
 15 **Kopriva Nikolett:** Tudósítások
 16 **Laczkó Vass Róbert:** Égigérő
 17 **Viola Szandra:** Dekonstrukciók
 17 **Végh Attila:** Csöndek
 18 **Nagy Lea:** Úgy hiszem
 19 **Pethő Lorand:** A fehérbőrű fáknál
 20 **Szabó Fanni:** Tűk alatt fekszik
 21 **Petőcz András:** A bábu, ha szélnak eresztik
 22 **Fehér Enikő:** halottakkal nem veszekszünk (csak kölcsönvesszük a szavaikat)
 23 **Becsy András:** Tűz meg víz
 24 **Szilágyi-Nagy Ildikó:** Black Friday
 26 **Oláh András:** üzenet a toronyba; [szépséghibás pillanat]
 27 **Farkas Kriszta:** A hajócsavar sorsa
 28 **Keszthelyi György:** Táltosok
 29 **Törteli Réka:** Máshová menni hiábavaló
 30 **Kovács Újszász Péter:** Cinegék arcodon
 31 **Szedes H. Réka:** Továbbfűzött gondolatok
 32 **Ilyés Krisztinka:** Csészéd ideleintről
 32 **Csornyij Dávid:** Pánik-roham
 34 **Lázár Kinga:** Atlantisz
 35 **Rónai-Balázs Zoltán:** A Száz sor magány nótájára
 36 **Magyar Eszter Csenge:** Séta
 37 **Szabados Attila:** Magasnyomás
 38 **Kemény Gabriella:** Parafrázis Szócs Géza *Hús* című versére
 39 **Diószegi Szabó Pál:** hendecasyllabus
 40 **Lennert-Móger Tímea:** téli látület
 42 **Lázár Balázs:** Tria non
 43 **Szabó Palócz Attila:** A libanoni vásáron
 47 **Lőwy Dániel:** Megrakott vas teherautók hordták szerte gyermekkorát
- 57 A Hónap alkotója: **Bene Zoltán** – Sorsfonat; Forog a kocka;
 A kopasz lány
- 77 **Luzsicza István:** Örök kortársunk, innen, a történelem végeiről – Bene Zoltán vázlatos pályaképe az indulástól napjainkig

- 83 Lehetséges világok világa – **Laik Eszter** beszélgetése **Bene Zoltánnal**
- 101 Kötetajánlók:
- 101 **Varga Melinda:** *A Pacsirta és a Sas utca sarkán* – csak a fecskék; válaszsvers a férfinak; a nő imája; kifordított ég; tenger felett az ősz; csomag; bűvópatak; padláson alvó szobák; csillagállás
- 108 *Regős Mátyás:* Tiki (részlet)
- 114 **Farkas Wellmann Éva:** *Magaddá rendeződni* – Inferno; Ki nem beszélni; Maradj itt; Létezésben egyszer; Amit embertársadról szólnál; Csak tiednek lássék
- 120 **Szabó Fanni:** *Paraszomnia* – Elhagyta értem a fáraók testét; Káosz; Éva lebomlása; Lefekvéskor meséket; Ólomból Dunántúl
- 124 **Gerencsér Anna:** *Az ajtó másik oldalán* – Az asszonyok és a háború
- 130 **Vaszilkó Bence:** *Vénusz légycsapója* (részlet)
- 134 **Viola Szandra:** *Használt fényforrások* – A szentháromság kétharmada; A két lator; Én; A gyermek; Attis, legkedvesebb női tanítványa s szeretője Szapphóról; Éjféli
- 139 **Csornyi Dávid:** *A jelzőlámpák diktatúrája* – Egy hasonmás nagyképűsége; Boe arcának megszemélyesítése; Leónidasz halála után; Leónidasz halála után II.; Vadászat istenségem kegyelméből; Nem megy
- 145 **Kertész Dávid:** *A keresztúri vámpír és más történetek* – Az emberiség mindenekfelett
- 150 „Manapság a múlt felé fordulás jelenti a lázadást” – **Varga Melinda** évertékelő beszélgetése **Orbán János Dénessel**
- 162 Egy kötet, két olvasat
- 162 **Lajos Nóra:** A test mint darabokra zúzott bizonyosság – Testpoétika Böszörményi Zoltán *Darabokra tépve* című regényében
- 166 **Piroska Katalin:** Egy enciklopédikus regény – Olvasói gondolatok Böszörményi Zoltán *Darabokra tépve* című regényéről
- 174 **Frei Gabriella:** Feljegyzések a szerződésen kívülről (Bátorligeti Mária: A gondozónő)
- 181 **Handó Péter:** „...érzékelem a köztes időt” (Ádám Tamás: Szomjas víztorony)
- 189 **Nagyécci Kovács József:** Tanítanivaló (Mondani-valók – versek ünnepekre)
- 194 Debüt – **Gödri Dániel:** Égi zsákmány; Háború van; Hallgat a mély

Az indiánok nem hagynak cserben minket Az Irodalmi Jelen szerzői SZŐCS GÉZÁra emlékeznek

Mezey Katalin, Böszörményi Zoltán, Orbán János Dénes,
Farkas Wellmann Endre, Lőrincz P. Gabriella, Benyhe István, Ladik Katalin,
Vörös István, Kopriva Nikolett, Laczkó Vass Róbert, Viola Szandra,
Végh Attila, Nagy Lea, Pethő Lorand, Szabó Fanni, Petőcz András,
Fehér Enikő, Becsy András, Szilágyi-Nagy Ildikó, Oláh András,
Farkas Kriszta, Keszthelyi György, Törteli Réka, Kovács Újszász Péter,
Szeder H. Réka, Ilyés Krisztinka, Csornij Dávid, Lázár Kinga,
Rónai-Balázs Zoltán, Magyar Eszter Csenge, Szabados Attila,
Kemény Gabriella, Diószegi Szabó Pál, Lennert-Móger Tímea,
Lázár Balázs, Szabó Palócz Attila versei és
Lőwy Dániel írása

A hónap alkotója: BENE ZOLTÁN

Sorsfonat; Forog a kocka; A kopasz lány

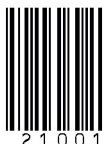
Luzsicza István: Örök kortársunk, innen,
a történelem végeiről –

Bene Zoltán vázlatos pályaképe az indulástól napjainkig

Lehetséges világok világa –

Laik Eszter beszélgetése Bene Zoltánnal

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka

Nemzeti Kulturális Alap